

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKNOLOJİ VE SANAYİ İKTİSADİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TİCARET SAVAŞLARININ DÜNYA EKONOMİSİNE ETKİLERİ;
ABD ÇİN ÖRNEĞİ**

Mahammad ALİYEV

2501181280

DANIŞMAN
Prof. Dç. Elif Haykır HOBİKOĞLU

İSTANBUL - 2021

ÖZET

TİCARET SAVAŞLARININ DÜNYA EKONOMİSİNE ETKİLERİ; ABD ÇİN ÖRNEĞİ

Mahammad ALİYEV

Modern dünyada, ABD ve Çin ulusal gücü, devletin uluslararası etkisini ve küresel gündemdeki rolünü yansıtan birçok temsili göstergede lider konumdadır. ABD ve Çin'in dünyanın siyasi ve ekonomik süreçlerinde oynadığı yüksek rol nedeniyle, ABD-Çin ilişkileri, dünyanın en önemli ülkeler arası ilişkileri olarak kabul edilebilir. Uluslararası sistemi değiştirme yönünü belirlemek ve bunları incelemek büyük önem gerektirmektedir. Dünyada var olan ve bunlara doğrudan katılan devletler için sınırlı bir öneme sahip olan birçok ikili devletlerarası ilişkiden farklı olarak, ABD-Çin ilişkilerinin doğası ve yönelimi, diğer devletlerin güvenliği ve siyaseti üzerinde ve tüm uluslararası sistem üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. ABD ve Çin arasında gelişen ilişkilerin vektörü, uluslararası durumun gelişimi üzerinde doğrudan ve önemli bir etkiye sahiptir ve uluslararası sistemdeki değişiklikleri teşvik etmektedir. Bu çalışmanın amacı, ticaret savaşları çerçevesinde dünyanın siyasal ve ekonomik açıdan iki büyük gücü olan ABD ve Çin'in toplam ihracat ve ithalatlarının bir birine karşılıklı etkilerini ekonometri yöntemlerle değerlendirmektir. İhracat ve ithalat değişkenlerinin karşılıklı etkileri değerlendirilirken, kontrol değişkenler olarak euro-dolar paritesi ile dolar-yuan paritesi de dikkate alınmıştır. Çalışmanın ekonometrik değerlendirilmesi zamanı ise, ekonometri yöntemi olarak Vektör otoregressif (VAR) model tercih edilmiştir. VAR modeli aracılığı ile ABD ve Çin'in ihracat ve ithalatının bir birine karşılıklı etkileri değerlendirilirken, etki-tepki analizlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin, ABD, Dünya Ticareti, Ticaret Savaşları, Ticaret Teorileri, Sanayi Politikaları

ABSTRACT

TRADE WARS AND THEIR EFFECTS ON INDUSTRIAL POLICIES, US AND CHINA EXAMPLES

Mahammad ALIYEV

In the modern world, the US and China are leaders in many representative indicators that reflect national power, the state's international influence, and its role on the global agenda. Due to the high role played by the USA and China in world political and world economic processes, US-China relations can be considered as the most important inter-state relations of the world, determining the direction of transformation of the international system and examining them requires importance. Unlike many bilateral interstate relations that exist in the world and are of limited importance for the states directly participating in them, the nature and orientation of the US-China relations have a significant impact on the security and politics of other states and on the entire international system. The vector of the developing relations between the USA and China has a direct and significant impact on the development of the international situation and encourages changes in the international system. The aim of this study is to evaluate the mutual effects of the total exports and imports of the USA and China, which are the two biggest powers of the world in terms of politics and economy, on each other, within the framework of trade wars, with econometric methods. While evaluating the mutual effects of export and import variables, euro-dollar parity and dollar-yuan parity are also taken into consideration as control variables. When the study is evaluated econometrically, Vector autoregressive (VAR) model was preferred as an econometric method. While evaluating the mutual effects of the exports and imports of the USA and China on each other through the VAR model, impulse-response analyzes are also included.

Keywords: China, USA, World Trade, Trade Wars, Trade Theories, Industrial Policies

ÖNSÖZ

2016’da Donald Trump’ın Amerika Birleşik Devletleri başkanı olarak seçilmesiyle birlikte dünya ekonomisinde korumacılık uygulamalarında artış yaşanmıştır. Uygulanan politikaların ABD çıkarına olması amaçlanmış ancak asıl soru bu politikalara karşı göstergelerin ve verilerin nasıl değiştiğidir. Donald Trump’ın ilk hamlesi ABD’nin en çok dış ticaret açığı verdiği ülke olan Çin’e karşı gerçekleşmiştir. Çin’in de ABD’ye misillemeler ile karşılık vermesi sonucunda taraflar arasında bir ticaret savaşı başlamıştır. Ülkelerin göstergelerine ve verilerine bakıldığında bu durumdan ABD’nin ve Çin’in birçok yönden etkilendiğini ve etkileneceğini söylemek mümkündür. Bölüm başkanımız başta olmakla bölümümüzün değerli hocalarına, özellikle böylesine önemli bir konuyu araştırmamda bana yardımcı olan, yardımını ve tavsiyelerini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Elif Haykır HOBİKOĞLU’na teşekkürü kendime borç bilirim.

Mahammad ALİYEV

İSTANBUL, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET TEORİLERİNE GİRİŞ

1.1 Dış Ticaretin Gelişimi	4
1.2 Geleneksel Dış Ticaret Teorileri	6
1.2.1 Klasik Dış Ticaret Teorileri	8
1.2.1.1 Mutlak Üstünlük Teorisi	8
1.2.1.2 Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi	10
1.2.2. Neoklassik Dış Ticaret Teorileri	12
1.2.2.1. Fırsat Maliyeti Teorisi.....	13
1.2.2.2. Faktör Donatımı Teorisi	16
1.3. Yeni Ekonomik Coğrafya Modelleri.....	18
1.3.2. Paul Krugman'ın Merkez-Çevre Modeli	19
1.3.3. Anthony J. Venables'in Uluslararası Modeli	21
1.3.4. Şehir Modeli: Fujita ve Krugman Modeli	21

İKİNCİ BÖLÜM

ABD VE ÇİN ARASINDAKİ TİCARET İLİŞKİLERİ

2.1. ABD'nin DTÖ'de Yeri ve Dünya Ticaretine Etkisi	23
2.2. Çin'in DTÖ'de Yeri ve Dünya Ticaretine Etkisi	26

2.3. ABD'nin Çin ile Ticaret İlişkileri ve Sorunları	31
2.3.1. Çin'den ABD'ye mal ihracatı	37
2.3.2. ABD'nin Çin ile İleri Teknoloji Ticareti	41
2.3.3. ABD-Çin Strateji ve Ekonomik Diyalogu	43
2.3.4. Küresel Tedarik Zincirleri için Önemi bir Merkez Olarak Çin.....	45
2.4. ABD ve Çin Yatırım Bağları ve Sorunları	50
2.4.1. Yerli İnovasyon ve Devlet İhale Politikaları.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARET SAVAŞLARININ SANAYİ POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi	57
3.2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi	58
3.3. Bulgular.....	58
3.3.1. Çin İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:	73
3.3.2. Çin İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları	76
3.3.3. Dolar-Yuan paritesi ile ilgili ADF birim kök testi sonuçları	79
3.3.4. ABD'nin birinci farkı alınmış ihracat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:	85
3.3.5. ABD'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları	87
3.3.6. Çin'in birinci farkı alınmış ihracat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları	90
3.3.7. Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları	93
3.3.8. Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları	96
3.3.9. Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:	99
3.3.10. Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları	102

SONUÇ.....	134
KAYNAKÇA.....	136

KISALTMALAR

CP	:	The Core-Periphery Model
WTO	:	World Trade Organization
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
IMF	:	International Monetary Fund
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
DYY	:	Doğrudan Yabancı Yatırım
CSA	:	Faktör Bağışları
TPP	:	Trans-Pasifik Ortaklığı
GPS	:	Küresel Konumlandırma Sistemi
BİT	:	Bilgi İletişim Teknolojileri
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
NEG	:	New Economic Geography
ÇHC	:	Çin Halk Cumhuriyeti
OECD	:	Organisation for Economic Co-operation and Development
GATT	:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
TTIP	:	Transatlantik Ticaret ve Yatırım Paketi
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
MNE	:	Çok Uluslu İşletmeler
ASEAN	:	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
DARPA	:	Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı

USAEX	:	ABD İhracatı
USAIM	:	ABD İthalatı
CHEX	:	Çin İhratacı
CHIM	:	Çin İthalatı
EUROUSD	:	Euro Dolar Paritesi
USDYUAN	:	Dolar Yuan Paritesi
VAR	:	Vektor Otoregressif Model
LUSAEX	:	ABD İhracatının Doğal Logaritması
LUSAIM	:	ABD İthalatının Doğal Logaritması
LCHEX	:	Çin İhracatının Doğal Logaritması
LCHAIM	:	Çin İthalatının Doğal Logaritması
LEU	:	Euro USD Paritesinin Doğal Logaritması
LUY	:	Dolar Yuan Paritesinin Doğal Logaritması

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Mutlak Avantajların Örneği.....	9
Tablo 2. 2017 ve 2018 Yılları Arasında En Büyük İkili Ticaret Akışlarının Değerindeki Ürün Grubuna göre Değişimler.....	25
Tablo 3. Çin'in WTO'ya Üye Olduktan Sonra İthalat Tarifelerini Düşürmesinin Makro Ekonomik Etkileri.....	27
Tablo 4. 2009'dan 2019'a kadar Çin'de Emtia Ticareti Dengesi (Milyar ABD Doları Cinsinden).....	29
Tablo 5. 2000'ten 2019'a ABD'nin Çin'e Ticari Mal İhracatı Hacmi (Milyar ABD Doları Cinsinden).....	31
Tablo 6. ABD ve Çin Arasında Ürün Ticareti, 2010-2020 (Milyon ABD Doları)	35
Tablo 7. 2014'ten 2018'e ABD'den Çin'e İthal Edilen Uçak, Uzay Aracı ve İlgili Parçaların Payı.....	37
Tablo 8. Çin'in 2009'dan 2019'a Mal İthalatı (Milyar ABD Doları Olarak).....	38
Tablo 9. 2000'ten 2019'a Kadar ABD'nin Çin'e Ticari Mal İhracatı Hacmi (Milyar ABD Doları Olarak)	39
Tablo 10. 2019 Yılında ABD'ye Göre İleri Teknoloji Ürünlerinin ABD İhracat Hacmi (Milyar ABD Doları Olarak).....	41
Tablo 11. 2019 Yılında ABD'ye Göre Gelişmiş Teknoloji Ürünleri İthalatı Hacmi (Milyar ABD Doları Olarak).....	42
Tablo 12. 2009'dan 2019'a Kadar Çin'den Mal İhracatının Değeri (Milyar ABD Doları Cinsinden).....	47
Tablo 13. ABD'nin 2000-2018 Yılları Arasında Çin'de Doğrudan Yatırım Pozisyonu (Tarihsel Maliyet Temelinde Milyar ABD Doları Olarak)	51
Tablo 14. 2000-2018'de Çin'den ABD'ye Doğrudan Yabancı Yatırım	52
Tablo 15. Tanılayıcı İstatistikler.....	58
Tablo 16. LUSAEX, Sabitli ADF Testi.....	68
Tablo 17. LUSAEX, Sabitli ADF Testi.....	69
Tablo 18. LUSAEX, Sabitli PP Testi	69
Tablo 19. LUSAEX, Sabitli ve Trendli PP Testi	70

Tablo 20. LUSAIM, Sabitli ADF Testi.....	71
Tablo 21. LUSAIM, Sabitli ve Trendli ADF Testi	71
Tablo 22. LUSAIM, Sabitli PP Testi	72
Tablo 23. LUSAIM, Sabitli ve Trendli PP Testi.....	73
Tablo 24. LCHEX, Sabitli ADF Testi.....	73
Tablo 25. LCHEX, Sabitli ve Trendli ADF Testi	74
Tablo 26. LCHEX, Sabitli PP Testi	75
Tablo 27. LCHEX, Sabitli ve Trendli PP Testi	75
Tablo 28. LCHIM, Sabitli ADF Testi.....	76
Tablo 29. LCHIM, Sabitli ve Trendli ADF Testi	77
Tablo 30. LCHIM, Sabitli PP Testi	78
Tablo 31. LCHIM, Sabitli ve Trendli PP Testi.....	78
Tablo 32. LEU Sabitli ADF Testi.....	79
Tablo 33. LEU Sabitli ve Trendli ADF Testi.....	80
Tablo 34. LEU Sabitli PP Testi.....	80
Tablo 35. LEU Sabitli ve Trendli PP Testi	81
Tablo 36. LUY Sabitli ADF Testi	82
Tablo 37. LUY, Sabitli ve Trendli ADF Testi.....	82
Tablo 38. LUY Sabitli PP Testi.....	83
Tablo 39. LUY Sabitli ve trendli PP Testi	84
Tablo 40. DLUSAEX Sabitli ADF Testi.....	85
Tablo 41. DLUSAEX Sabitli ve TrendliADF Testi	85
Tablo 42. DLUSAEX Sabitli PP Testi	86
Tablo 43. DLUSAEX Sabitli ve Trendli PP Testi	87
Tablo 44. DLUSAIM Sabitli ADF Testi.....	88
Tablo 45. DLUSAIM Sabitli ve Trendli ADF Testi	88
Tablo 46. DLUSAIM Sabitli PP Testi	89
Tablo 47. DLUSAIM Sabitli ve Trendli ADF Testi	89
Tablo 48. DLCHEX Sabitli ADF Testi.....	91
Tablo 49. DLCHEX Sabitli ve Trendli ADF Testi	91

Tablo 50. DLCHEX Sabitli PP Testi	92
Tablo 51. DLCHEX Sabitli ve Trendli PP Testi	93
Tablo 52. DLCHIM Sabitli ADF Testi	94
Tablo 53. DLCHIM Sabitli ve Trendli ADF Testi	94
Tablo 54. DLCHIM Sabitli PP Testi	95
Tablo 55. DLCHIM Sabitli ve Trendli PP Testi.....	95
Tablo 56. DLEU Sabitli ADF Testi.....	96
Tablo 57. DLEU Sabitli ve Trendli ADF Testi	97
Tablo 58. DLEU Sabitli PP Testi	98
Tablo 59. DLEU Sabitli ve Trendli PP Testi	98
Tablo 60. DLUY Sabitli ADF Testi.....	99
Tablo 61. DLUY Sabitli ve Trendli ADF Testi.....	100
Tablo 62. DLUY Sabitli PP Testi.....	101
Tablo 63. DLUY Sabitli ve Trendli PP Testi	101
Tablo 64. Uygun Gecikme Tespiti	104
Tablo 65. VAR(4) Modelinin Karakteristik Kökleri	106
Tablo 66. Otokorelasyon Tespiti için LM Testi.....	109
Tablo 67. Değişken Varyansın Tespiti için Whie Testi.....	110
Tablo 68. ABD İhracatının Varyans Ayrıştırması	124
Tablo 69. ABD İthalatının Varyans Ayrıştırması	126
Tablo 70. Çin İhracatının Varyans Ayrıştırması	127
Tablo 71. Çin İthalatının Varyans Ayrıştırması	128
Tablo 72. ABD İhracatı İçin Nedensellik Testi.....	129
Tablo 73. ABD İthalat İçin Nedensellik Testi.....	130
Tablo 74. Çin İhracatı İçin Nedensellik Testi.....	131
Tablo 75. Çin İthalatı İçin Nedensellik Testi	131
Tablo 76. Euro-Dolar Paritesi İçin Nedensellik Testi	132
Tablo 77. Dolar-Yuan Paritesi İçin Nedensellik Testi	133

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: ABD ve Çin Arasında Uygulanan Vergiler, 2018-2019	46
Şekil 2. VAR(4) Modelinin Karkteristik Kökleri	106

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Fırsat Maliyet Eğrisi. Kaynak: Haberler, G. 1950. s.225	14
Grafik 2: RMB'nin Kullanımın Dağılımı, 2018-2019. Kaynak: SWIFT, 2019:7	44
Grafik 3: Çin İşçilik Maliyetleri. Kaynak: TheGlobalEconomy.com	49
Grafik 4: ABD İhracat ve İthalatı	60
Grafik 5. Çin İhracat ve İthalatı	62
Grafik 6. ABD İthalat ve İhracatı ait Düzey ve Doğal Logaritmalar	64
Grafik 7. Çin İthalat ve İhracatı ait Düzey ve Doğal Logaritmalar	65
Grafik 8. Euro-Dolar ve Dolar Yuan Paritesi	67
Grafik 9. Birinci Farkı Alınmış Seri Grafikleri	103
Grafik 10. Otokorelasyon Tespiti için Korelogram Testi	109
Grafik 11. VAR(4) Modeli Etki –Tepki Grafikleri	112
Grafik 12. ABD İhracatının ABD İhracatındaki Şoka Tepkisi	113
Grafik 13. ABD İhracatının ABD İthalatındaki Şoka Tepkisi	113
Grafik 14. ABD İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	114
Grafik 15. ABD İhracatının Çin İthalatındaki Şoka Tepkisi	115
Grafik 16. ABD İthalatının ABD İhracatındaki Şoka Tepkisi	116
Grafik 17. ABD İthalatının ABD İthalatındaki Şoka Tepkisi	116
Grafik 18. ABD İthalatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	117
Grafik 19. ABD İthalatının Çin İthalatındaki Şoka Tepkisi	118
Grafik 20. Çin İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	119
Grafik 21. Çin İhracatının ABD İthalatındaki Şoka Tepkisi	119
Grafik 22. Çin İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	120
Grafik 23. Çin İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	121
Grafik 24. Çin İhracatının Euro-Dolar Paritesindeki Şoka Tepkisi	121
Grafik 25. Çin İthalatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	122
Grafik 26. Çin İthalatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi	123
Grafik 27. Çin İthalatının Dolar-Yuan Paritesindeki Şoka Tepkisi	123

GİRİŞ

21. yüzyılın jeopolitik ve jeo-ekonomik manzarasını şekillendiren temel faktör Çin'in yükselişidir. Kapsamlı ulusal gücü hızla güçleniyor, ulusal çıkarlarının coğrafyası genişleniyor ve uluslararası etkisi gitgide artıyor. Çin'in çıkarları artık sadece yurtiçi ekonomik kalkınma ve Doğu Asya işlerine katılımı ile ilgili değil, aynı zamanda değişen derecelerde dünyanın neredeyse tüm bölgelerine de yansıtılmaktadır. Dahası, bu en büyük Doğu Asya devletinin dış politikası niteliksel olarak yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Çin liderliği, uluslararası gündemi şekillendirme, yeni yönetim mekanizmaları ve küresel yönetim kurumları oluşturma konusundaki katılımını artırmaktadır. Pek çok yeni etki merkezinin desteğiyle Pekin, Batı ve ABD tarafından kontrol edilen IMF, Dünya Bankası ve DTÖ gibi küresel finans ve ticaret kurumlarındaki karar kurallarını gözden geçirme baskısını artırmaktadır.

Çin'in yükselişi uluslararası arenadaki en önemli olaylardan biridir ve çağdaş uluslararası siyasi ve ekonomik süreçler üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Uluslararası sistemde Çinin yükselişi Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile bağlantılıdır. Ancak Çin'in yükselişi, benzer hızla büyüyen farklı bir devlete meydan okuduğu zaman ortaya farklı sorunlar çıkabilir. Ve çoğu zaman, böyle bir emsal, bu devletlerin çıkarlarının zorlu bir çatışmasıyla ve bazen de büyük ölçekli bir silahlı çatışmayla sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda, Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasında gelişen ilişkiler, diğer modern devletler arası ilişkilerden farklı olarak önem kazanmakta ve araştırmaları yüksek teorik ve pratik önem taşımaktadır.

İkili toplantılarda ABD ve Çin'in üst düzey liderleri tarafından verilen modern ABD-Çin ilişkilerinin resmi değerlendirmesi iyimser, olumlu bir tonda sürdürülmektedir. İki ülkenin liderleri, kendi konuşmalarında, ikili işbirliğinin potansiyel alanlarına, küresel ve bölgesel nitelikte çok çeşitli ortak çıkarların varlığına, her iki devletin de ortaklık geliştirmeye hazır olmasına odaklanmaktadır. Bununla birlikte, iki devletin üst düzey liderliğinin resmi söylemi, sistematik olarak tezahür eden ve iki

devletin etkileşiminde gerginlik ve krizlere yol açan ABD-Çin ilişkilerinde bulunan ciddi çelişkileri gizleyemez. Bu çelişkilerin temel nedenleri, iki ülkenin siyasi rejimleri, ideolojileri, değer sistemleri ve ekonomik kalkınma modelleri, bunların bir süper güç (devlet-küresel lider) olarak gelişmesidir.

Modern dünyada, ABD ve Çin, ulusal gücü, devletin uluslararası etkisini ve küresel gündemdeki rolünü yansıtan birçok temsili göstergede lider konumdadır. ABD ve Çin'in dünya siyasi ve ekonomik süreçlerinde oynadıkları yüksek rol nedeniyle, ABD-Çin ilişkileri, dünyanın en önemli devletler arası ilişkileri olarak kabul edilebilir. Uluslararası sistemi dönüştürme yönünü belirlemek ve bunları incelemek büyük önem gerektirmektedir. Dünyada var olan ve bunlara doğrudan katılan devletler için sınırlı bir öneme sahip olan birçok ikili devletlerarası ilişkiden farklı olarak, ABD-Çin ilişkilerinin doğası ve yönelimi, diğer devletlerin güvenliği ve siyaseti üzerinde ve tüm uluslararası sistem üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. ABD ve Çin arasında gelişen ilişkilerin vektörü, uluslararası durumun gelişimi üzerinde doğrudan ve önemli bir etkiye sahiptir ve uluslararası sistemdeki değişiklikleri teşvik etmektedir.

Çalışmanın amacı, XXI yüzyılın başlangıcında uluslararası sistemin dönüşümü bağlamında ABD-Çin arasında yaşanan ticaret savaşlarının incelenmesi ve bu savaşların ülke sanayilerine etkisini incelemektir. Tez araştırması amacına ulaşmak için aşağıdaki görevler belirlenmiştir:

- XXI yüzyılın başında ABD'nin Çin'e yönelik politikasının kavramsal çerçevesini tanımlamak ve karakterize etmek;
- 21. yüzyılın başında Çin'in ABD politikasının kavramsal temellerini ortaya çıkarmak ve analiz etmek;
- Modern ABD-Çin ilişkilerinin en önemli sorunlarını ve çelişkilerini ikili düzeyde tanımlamak, altta yatan nedenlerini belirlemek, ABD-Çin ilişkilerinin evrimine etkilerini izlemek ve bunların üstesinden gelme olasılıklarının değerlendirilmesi;
- ABD-Çin ilişkilerinde bölgesel rekabet faktörünün ülke sanayilerine etkisini incelemek.

Tez araştırmasının karmaşık doğası, çok çeşitli genel bilimsel, siyaset bilimi, sosyolojik ve tarihsel yöntem ve ilkelerin uygulanmasını gerektirmiştir. Sistematik bir yaklaşıma ve modern yapısal işlevsellik yöntemine dayanarak ABD-Çin ilişkileri, birbiriyle etkileşen çeşitli ilişki türleri, karmaşık bir yapıya ve bazı bütünlüğe sahip bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Çin'in ABD politikasının vektörü ve Pekin politikasının Amerikan yönüne ilişkin karar verme sürecinin incelenmesi, kurumsal yaklaşımlara ve ABD-Çin ilişkilerinin tarihsel yaklaşımlara dayalı evrimine dayanmaktaydı. Dünyanın belirli bölgelerinde Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'in siyasi ve ekonomik pozisyonlarını ve dış politika stratejilerini karşılaştırırken, geniş bir istatistiksel ülkeler arası analiz gerçekleştirirken, karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan mekansal-analitik paradigma, ABD-Çin ilişkilerinin gelişim beklentilerini değerlendirirken, sadece genel yasalardan değil, aynı zamanda Çin'deki siyasi süreçlerin özelliklerinden yola çıkmayı da hedeflemektedir.

Çalışmanın ampirik temeli çeşitli belge ve materyallerden oluşmaktadır. Bunlar birkaç ana gruba ayrılabilir: Ulusal güvenlik stratejileri, Savunma Bakanlığı ve ABD Dışişleri Bakanlığı raporları dahil olmak üzere ABD yöneticisinin doktrinel belgeleri ve raporları. Ulusal Güvenlik Stratejileri, ABD dış ve savunma politikasının temel ilkelerini, amaçlarını ve önceliklerini belirlememize ve Amerikan ulusal çıkarlarının gerçekleştirilmesine yönelik araçları ortaya koymamıza olanak tanır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET TEORİLERİNE GİRİŞ

1.1 Dış Ticaretin Gelişimi

Ticaret, üretimden tüketime zaman içinde malların diğer ekonomik değeri olan nesnelerle değişimi, alımı veya satılması anlamına gelmektedir. Yabancı bir ülkeyle alım veya satım yapılırsa buna dış ticaret denir. Dış ticaret literatürde dar ve geniş bir anlama sahiptir. Dar anlamda, dış ticaret, farklı ülkeler arasında mal alım satımı anlamına gelmektedir. Geniş anlamda mallara ek olarak hizmet alım satımı olarak da tanımlanmaktadır¹.

Ülkeler için en önemli gelir kaynaklarından biri olan ve kalkınma göstergesi olarak kabul edilen dış ticaret, ekonomik kalkınma, ulusal refahın iyileştirilmesi, bir ülkenin siyasi inancı, uluslararası ilişkilerin geleceği, dünya barışı ve güvenliği ile yakından ilgilidir. Bunun nedeni, ülkeler arasındaki ticaret faaliyetleri yaygınlaştıkça, temel ihtiyaçların daha verimli ve yeterli bir şekilde karşılanmasını sağlayarak refah düzeyini artırması ve aynı zamanda uluslararası barış ve iyileştirmenin ana itici gücü olmasıdır². En geniş anlamıyla dış ticaret, “kamu kurumları, gerçek kişiler veya diğer ülkelerdeki tüzel kişiler tarafından mal ve hizmet alımı veya satımı” anlamına gelmektedir³.

Ülkeler arasında mal alım satımı, genellikle uluslararası ticaret veya iç ticaretin ötesinde gerçekleşen bir ticaret alanı olduğu için dış ticaret olarak da tanımlanmaktadır. Her ülke ihtiyaç duyduğu tüm mal, hizmet ve faktörleri kendi başlarına üretemez. Bunun yerine, görev dağılımını seçmek, ülkelerin kaynaklarının verimliliğini ve ulusal refahlarını artırabilir. Görev dağılımı, bir ülkenin sadece etkili bir şekilde üretebileceği malları üretip ihraç ettiği ve diğer ülkelere üretmek için yeterli kaynağa sahip

¹ Bayraktutan, Y. (2012). Uluslararası iktisat. Kocaeli Üniversitesi Çalışma Kitabı. s.3

² Öztürk, N.(2009). Dış ticaret - kuram politika uygulama. İstanbul: Palme Yayıncılık. s.1

³ Seyidoğlu, Halil (2001). Uluslararası iktisat. İstanbul: Güzem Yayınları s.124

olmadığı malları ithal ettiği anlamına gelmektedir. Bu tür bir değişim aynı zamanda kaynakların verimli ve etkili kullanılmasına da olanak sağlayacaktır. Üretim maliyetlerinde farklılık gösteren ülkeler dış ticaretle uğraşırken, bu, vatandaşların malları daha uygun fiyatlarla tüketmelerini veya kullanmasını sağlamaktadır⁴. Dış ticaret mal ve hizmetlerin hareketinden oluşmaktadır. Bu hareket, dışa veya içe aktarma ekseninde görünmektedir.

Tarihçiler ve gözlemciler, bugün sürdürülen ticaretin neredeyse Modern Irak'taki Mezopotamya antik kentinde beş bin yıl önce başladığını belirtiyorlar⁵. Bu ticaretin yanı sıra Çin, Yunanistan ve Hindistan'da da ticaret sürdürülmüştür. Artık insanlar ticareti genişletmek için sadece toplum içinde değil sınır dışına da çıkmaya başladılar. Daha sonra ticaret, ticaret düzenlemeleri olarak ülkeden ülkeye farklı imparatorlukları yükselterek ve yıkarak farklı seviyelere ve ticaret yollarına dönüştü. Örneğin, Avrupa tüccarları ticaret ve Hindistan'a geçmek için kızıl denizi kullanarak Hindistan'a gidiyorlardı. Kızıldeniz ticaret hattı güçlü Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolü altındaydı ve Avrupalı Tüccarlarla sınırlı kaldı. Baharatlar ve köle ticareti temel ticaret unsurları haline geldi ve emek sermayesine duyulan ihtiyaç oldukça arttı. Bu nedenle uluslararası ticaret daha gelişmiş ve yavaş yavaş modern küresel ticarete evrilmiştir⁶.

Dış ticaret, özellikle 1950'den beri birçok teknik ve insan faktörü ile ilgili olarak gerçek bir patlama yaşamaktadır. Artan arazi parçaları bütünleşmiş hale gelip, dünya çapındaki akımlar ise daha karmaşık hale gelmekte ve önem kazanmaktadır⁷. 1929'da küresel ekonomik bunalımın ardından yükselen gümrük duvarları ve dış ticaretteki korumacılık, II. Dünya Savaşı'nın ardından zayıflamaya başladı ve bu zayıflama 1980'lerde yaşanan değişimlerle daha da güçlendi. 1947'de sonuçlanan Gümrük

⁴ Melemen, M. (2003). Uygulamalı dış ticaret işlemleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi s.1

⁵ Rahman, M.M. and Ara, L.A. (2010). Bangladesh Trade Potential: a Dynamic Gravity Approach, Journal of International Trade Law and Policy, 9 (2): 130-147.

⁶ Redding, Stephen and Anthony J. Venables (2003), Geography and Export Performance: External Market Access and Internal Supply Capacity, NBER Working Paper 9637. at <http://www.nber.org/papers/w9637>. s.14

⁷ Şentürk, C. (2007). Dış ticaret - büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme: türkiye ve gelişmekte olan ülkelerde ihracata dayalı büyüme hipotezinin testi. (Unpublished dissertation). Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences, Isparta. s.26

Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması bugünün dünya ticaretinin temellerini atmıştır⁸. II.Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemde ortaya çıkan iki kutuplu dünya şüphesiz dünya ticaretinin gelişmesine damgasını vurdu. Japonya ve Almanya 1970 yılında küresel ekonomide yeni aktörler olarak ortaya çıktı ve dış ticarete dayalı ekonomik performansları, dünya ticaretinin yanı sıra dünya politikasında çok merkezli oldu. 1980'lerde başlayan ve 1990'larda hızlanan iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve uluslararası politikadaki değişiklikler son 30 yılı derinden etkiledi. SSCB'nin dağılması, liberal politikaları benimseyen Çin Halk Cumhuriyeti ve tek bir ekonomik blok olarak ortaya çıkan Avrupa, dünya ticareti için önemli gelişmeler olmuştur. 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması, dünya ticareti için bir başka önemli gelişme olmuştur⁹.

Dünya ekonomisinin sağlıklı gelişimi her zaman uluslararası ticarete artış gerektirmektedir. 1990'larda bilgi teknolojilerindeki önemli gelişmelerin ekonomi ve ticaret üzerinde olumlu bir etkisi olmuş ve aynı zamanda söz konusu dönemde dünya ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması için alınan önlemler dünya ticaretinde bir artışa yol açmıştır.

1.2 Geleneksel Dış Ticaret Teorileri

Dünya ticaretinin gelişimi, dış ticaretle dahil olan ülkelere sağladığı faydalara dayanmaktadır. Uluslararası ticaret teorisi, dış ticaretten elde edilen bu kazancın temelinin ne olduğu veya dış ticaret akışlarının yönünü neyin belirlediği hakkında bir fikir vermektedir. Uluslararası ticaret, uzmanlıklarını geliştiren ülkelerin mevcut kaynakların verimliliğini artırabilecekleri ve böylece ürettikleri mal ve hizmetlerin hacmini ve nüfusun refah düzeyini artırabilecekleri bir araç işlevi görmektedir.

⁸ Ataklı, R. (2011). Uluslararası ticaret hacminin gelişiminde rol üstlenen dünyanın başlıca ticaret merkezlerinin geçmişten günümüze değerlendirmesi. (Unpublished dissertation). Onsekiz Mart University Institute of Social Sciences, Çanakkale. s.50

⁹ The World Bank (2016). Türkiye'ye Genel Bakış, <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview>

Uluslararası ticaret birçok tanınmış ekonomist tarafından ele alındı. Uluslararası ticaretin ana teorileri Merkantilist teori, A. Smith'in mutlak avantajları teorisi, D. Ricardo ve D. S. Mill. Karşılaştırmalı avantajları teorisi, Heckscher-Olin teorisi, Leontief paradoksu, Ürün yaşam döngüsü teorisi, M. Porter teorisi, Rybchinsky teoremi, Samuelson ve Stolper Teorisi gibi teorileridir.

Merkantilizm, XV- XVII. Yüzyıl ekonomistleri tarafından oluşturulan, devletin ekonomik faaliyetlere aktif müdahalesine odaklanan bir görüş sistemidir. Merkantilist uluslararası ticaret teorisi, ilk sermaye birikimi ve büyük coğrafi keşifler döneminde ortaya çıktı, altın rezervlerinin varlığının ulusun refahının temeli olduğu fikrine dayanmaktaydı. Dış ticaret, merkantilistlere göre, basit emtia borsası durumunda, sıradan mallar kullanıldığında, ülkede altın biriktiğinden ve uluslararası değişim için yeniden kullanılabileceğinden, altın elde etmeye yönelik olmalıdır¹⁰. Faydaları en üst düzeye çıkarmak için hükümetin müdahalesinin güçlendirilmesi ve dış ticaretin durumunu kontrol etmesi önerilir. Korumacılık olarak adlandırılan merkantilist ticaret politikası, yerli üreticileri dış rekabete karşı koruyan, ihracatı teşvik eden ve yabancı mallara gümrük vergileri getirerek ve malları karşılığında altın ve gümüş alarak ithalatları kısıtlayan, uluslararası ticaretin önündeki engelleri oluşturmuştur. Merkantilist uluslararası ticaret teorisinin ana hükümleri¹¹:

- Devletin aktif bir ticaret dengesini koruma ihtiyacı (ithalat üzerindeki ihracat fazlası);
- Refahını artırmak için ülkeye altın ve diğer değerli metalleri çekmenin faydalarının bilinmesi;
- Para ticaret için bir teşviktir, çünkü para kütesindeki bir artışın emtia kütesinin hacmini arttırdığına inanılmaktadır;
- Hammadde ve yarı mamul ithal etmeyi ve bitmiş ürün ihraç etmeyi amaçlayan korumacılık politikası uygulanması;

¹⁰ Koyucuklu, Nazif. (1982) İktisadi Olaylar Tarihi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2902, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, No: 3, İstanbul.

¹¹ Ohlin, B. (1933). Interregional and International Trade. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Altının devletten sapmasına yol açtığı için lüks malların ihracatında kısıtlama.

Smith, dış ticaretin gerekliliğini ve önemini vurgulayarak, “değişim her ülke için elverişlidir; her ülke onda mutlak bir avantaj bulur” diye belirtmiştir¹². Smith'in analizi, her türlü serbest ticaret politikasının temelini oluşturan klasik teorinin başlangıç noktasıydı. Ricardo, Smith'in fikirlerini tamamladı ve geliştirdi. Ulusların neden ticaret yaptığını, iki ülke arasındaki değişimin ne ölçüde yararlı olduğunu, uluslararası uzmanlık kriterlerini vurguladığını gösterdi. Ricardo'ya göre en büyük avantaj üretim konusunda uzmanlaşan ülkelere aittir¹³.

1.2.1 Klasik Dış Ticaret Teorileri

Adam Smith, David Ricardo, Robert Torrens ve John Stuart Mill gibi klasik iktisatçılar, ticaretten elde edilen kazanımları, ticaretin yapısını ve ticaret şartları gibi konuları klasik uluslararası ticaret teorileri adı altında gruplandırılacak teoriler açıkladılar.

1.2.1.1 Mutlak Üstünlük Teorisi

Smith'e göre, bir ülke mutlak maliyet avantajı olan ürünlerde uluslararası ticaret yapmalı¹⁴, Ricardo'a göre ise bir ülke üretimde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan ürünlerde ticaret yapmalıdır¹⁵. Her ne kadar ekonomistler mutlak avantaj ilkesinin iç ticarete tartışmasız geçerli olduğunu kabul etseler de uluslararası ticaretle uğraşırken karşılaştırmalı üstünlük ilkesine önem vermektedirler. Açıkça, karşılaştırmalı üstünlük ilkesi ve neoklasik teori ticaret ülkeleri arasında serbest ve eşit mübadele fikirlerine daha iyi bir şekilde uygundur, çünkü hepsi uzmanlaşma ve ölçek ekonomilerindeki avantajlardan yararlanır¹⁶.

¹² Smith A. (1776). The Wealth of Nations. New York: The Modern Library.

¹³ Ricardo D. (1821). On the Principles of Political Economy and Taxation. 3rd Ed. London: John Murray.

¹⁴ Smith A. (1776). s.32

¹⁵ Ricardo D. (1821). s.232

¹⁶ Krugman, P., and M. Obstfeld. (2012). International economics: Theory and policy. 4th ed. Reading, MA: Addison-Wesley s.57

Sonraki iktisatçılar Smith'in uluslararası ticaret teorisine fazla dikkat etmediler. Genel olarak, uluslararası ticaret teorisinde sonraki tüm gelişmelerin dayandığı temel olan karşılaştırmalı üstünlük teorisinin baskın olması nedeniyle Smith'in teorisi ikinci planda kalmıştır¹⁷. Smith'in teorisini David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisine yönelik daha sofistike şekilde basamak olarak kullanılmaktadır¹⁸. Bunu takiben, çoğu ders kitabı, Ricardo modelinin değerlerini ve başarısızlıklarını tartışır ve Heckscher Ohlin modeli ve faktör fiyatı eşitleme teoremi de dahil olmak üzere karşılaştırmalı üstünlük teorisinin neoklasik versiyonunu sunar. Bu şekilde Smith'in teorisi, doğrudan neoklasik ticaret modellerine götüren teorik bir gelişimin başlangıç noktası olarak sunulmaktadır. Smith'in endişeleri ve fikirleri neoklasik ticaret teorileriyle aynı doğrultudadır.

Mutlak avantaj teorisi normalde iki ülke ve iki meta örneği ile sunulmaktadır (2x2 modeli). Her ulus insan emeğini harcayarak diğerinden daha ucuza mal üretebilir. Sonuç olarak, bu ulus bir malın üretiminde mutlak bir avantaja sahiptir. Tablo 1'de bir örnek verilmiştir: A Ülkesi, meta 1'in üretiminde mutlak bir avantaja sahiptir, çünkü bir birimi üretmek için sadece 3 işgünü gerekirken, B Ülkesi 6 işgünü gerektirmektedir. Ulus B'nin ise meta 2'de mutlak bir avantaja bulunmaktadır¹⁹.

Tablo 1. Mutlak Avantajların Örneği²⁰

Bir birim üretmek için gerekli emek günleri	Ulus A	Ulus B
Emtia 1	3	6
Emtia 2	8	4

Eğer her iki ulus da birbiriyle ticaret yapmaya başlarsa, her iki ulus mutlak bir avantaja olan malın üretiminde uzmanlaşacak ve diğer ürünü uluslararası ticaret yoluyla

¹⁷ Maneschi, Andrea. (1998). Comparative advantage in international trade: a historical perspective. Cheltenham (UK): Edward Elgar. s.10

¹⁸ Staley, Charles E. (1989). A history of economic thought: from Aristotle to Arrow. Oxford: Blackwell. s.52

¹⁹ Bieling, Hans-Jürgen. (2007). Internationale Politische Ökonomie: Eine Einführung. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.s.35

elde edecektir. Verilen kaynakların daha verimli kullanıldığı için her iki metadan daha fazla birim üretilir. Ticaret yoluyla, her iki ülke de en az bir metadan daha fazla birim tüketebilir.

Smith'in uluslararası ticaret teorisinin ders kitaplarında sunumu esasen standartlaştırılmış ve önemli ölçüde değişmezdir. Ders kitapları mutlak avantaj teorisinin “dünya ticaretinin sadece küçük bir bölümünü açıklayabildiğini” vurgulamaktadır²⁰. Dolayısıyla, karşılaştırmalı üstünlük teorisinin özel bir durumu olarak görülür ve her iki teori de birbirini tamamlayıcı olarak görülür²¹. Smith, daha karmaşık karşılaştırmalı üstünlük teorisini bulamadığı için sıklıkla eleştirilir. Ricardo ile karşılaştırıldığında, Smith “zayıf ticaret teorisini”, teorisi “saf bir teori” olarak tanımlanmaktadır²².

1.2.1.2 Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi

David Ricardo, “karşılaştırmalı üstünlük” terimini kullanan ilk ekonomist değildi, çünkü bu terime 19. yüzyılın başlarına kadar atıfta bulunulmaktadır. Robert Torrens, Dış Mısır Ticareti Denemesi başlıklı makalesinde karşılaştırmalı üstünlük kavramına vurgu yapmıştır²³. Bu makaleden sonra David Ricardo, fikri, Politik Ekonomi ve Vergileme İlkeleri başlıklı 1817 kitabında popüler hale getirdi. Fikir 1822'de James Mill'in Politik Ekonomi Unsurlarında tekrar ortaya çıktı²⁴.

Uluslararası ticaret teorilerinin oluşumu karşılaştırmalı üstünlük teorisinin ortaya çıkmasıyla ülkelerde çok fazla kaynağın ihraç edilmesine ve üretimin artmasına olanak sağladı. Bu konu geniş şekilde Adam Smith'in yazılarında açıklanmıştır. Ona göre, çok ihtiyaç duyulan geliri elde etmek için fazlalığın 'yurtdışına tahliye edilmesi'

²⁰ Salvatore, Dominick. (2011). International economics: trade and finance. Hoboken: Wiley.s.37

²¹ Dieckheuer, Gustav. (2001). Internationale Wirtschaftsbeziehungen. München: Oldenbourg. s.50

²² Mehmet, Ozay. (1999). Westernizing the third world: the Eurocentricity of economic development theories. London: Routledge.s.47

²³ Jones, R.W. (1961). Comparative Advantage and the Theory of Tariffs. Review of Economic Studies, 28(3):161–175 s.163

²⁴ Machlup, F. (1977). A History of Thought on Economic Integration. New York: Columbia University Press s.15

gerekmektedir. Smith'e göre²⁵: Herhangi bir sanayi kolunun üretimi ülkenin talebini aştığında, fazlalık yurtdışına gönderilmeli ve evde talep olan bir şeyle değiştirilmelidir.

Adam Smith ve Robert Torrens'in izinden giden David Ricardo, karşılaştırmalı üstünlük teorisini formüle etti²⁶. David Ricardo, şarap konusunda uzmanlaşmış Portekiz örneklerini ve kumaş konusunda uzmanlaşmış İngiltere'yi kullanarak ülkelerin diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları mallara odaklanma zorunluluğunu bu teori ile açıkladı²⁷. Aynı şekilde, ülkenin ithalatının ülke dahilinde kıt olan malların olması gerektiğini vurguladı. Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisinin aşağıdaki varsayımlara dayanmaktadır²⁸:

- İki ülke ve iki mal bulunmaktadır.
- Aynı mal üreten ülkeler arasında büyük rekabet olacaktır
- Üretim maliyeti işgücü açısından ölçülür ve bir emtia değeri onu üretmek için gerekli işgücü saati / gün olarak ölçülür.
- Emek tek üretim faktörüdür ve doğal kaynaklar gibi diğer faktörler göz ardı edilir.
- Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde işgücü maliyeti benzerdir.
- Emek, bir ülkede hareketlidir, ancak ülkeler arasında hareketsizdir.
- Ülkeler arasındaki uluslararası ticaret, herhangi bir engel veya tarife ile sınırlandırılmamıştır.
- Üretim, ölçeğe göre sabit getirilere tabidir.
- Üretim faktörlerini değiştiren teknolojik değişiklik olasılığı yoktur.
- Takas ekonomisi ülkeler arasındaki ticaretin yegâne yoludur.
- Ulaşım bir üretim faktörü olarak görülüyor

²⁵ Smith, B. (2003). Principles of macroeconomic analysis. Melbourne: Australian National. s.20

²⁶ Jones 1961: 163

²⁷ Machlup 1977: 15

²⁸ Boudreaux, D.J. (2004). Does Increased International Mobility of Factors of Production Weaken the Case for Free Trade? Cato Journal, 23(4):373–379. s.375

Bu varsayımlardan bazılarına dayanarak, David Ricardo, Portekiz'in şarap üretimine ve İngiltere'nin kumaş üretimine özgü olduğuna inandığı karşılaştırmalı avantaj teorisini geliştirdi²⁹. Bunu şöyle açıkladı: “Portekiz'de şarap üretmek için bir yıl boyunca sadece 80 erkeğin emeğine ihtiyaç duyulabilir ve aynı kıyafetin üretilmesi aynı zamanda 90 erkeğin emeğini gerektirebilir. Bu nedenle, onun yerine kumaş ihracatı yapmak onun için avantajlı olacaktır. Bu değişim, Portekiz tarafından ithal edilen malın İngiltere'den daha az emekle üretilmesine rağmen gerçekleşebilir. 90 erkeğin emeği ile bez yapabilmesine rağmen, 100 erkeğin emeğini üretmesi gereken bir ülkeden ithal ederdi, çünkü sermayesini şarap üretiminde kullanmak daha avantajlı olurdu, çünkü İngiltere'den başkentinin bir kısmını sarmaşık yetiştiriciliğinden kumaş üretimine yönlendirerek üretebileceğinden daha fazla kumaş alacaktı”.

1.2.2. Neoklassik Dış Ticaret Teorileri

Dış ticaretin analizinde neoklasik yaklaşım, mutlak ve karşılaştırmalı üstünlük teorilerinden biraz farklıdır³⁰.

1. Ricardo, ülkeyi az çok karşıt çıkarları olan sosyal sınıfların oluşturduğu bir topluluk olarak görüyorsa, neoklasikler onu hem üretici hem de tüketici olan bir tür “süper bireyci”, tek bir karar merkezi olarak görürler.
2. D. Ricardo, ülkelerin uzmanlaşma ve üretim yeteneklerini, görüşüne göre üretilebilecek üretim kaynaklarının mevcut olması ile değil, esas olarak teknolojik farklılıklarla açıklamıştır. Neoklasik bakış açısı ise bunun tersidir, görüşlerine göre teknoloji her yerde aynıdır ve ülkenin karşılaştırmalı avantajları üretim faktörlerinin mevcudiyetine bağlıdır.
3. Ricardo'nun emek değer teorisinin aksine, neoklasikçiler bir ürünün değerini, bireyin ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığının kullanışlılığı nedeniyle

²⁹ Irwin, D. (1996). *Against the Tide*. Princeton: Princeton University Press. s.21

³⁰ Carniels, M.C.J. (1996), ‘Regional Differences in Technology: Theory and Empirics’, Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology, pp. 1-36.

değerlendirir. Dahası, talebe öncelik verilir: Bir ürünün, işgücüne harcanmış olduğu için değil, bir talep olduğu için bir bedeli bulunmaktadır.

1920-1930'larda. İsveçli ekonomistler E. Heckscher ve B. Olin dış ticaretin doğası hakkında neoklasik görüşler geliştirerek neden ülkeler arası maliyet farklılıkları olduğunu açıkladılar.

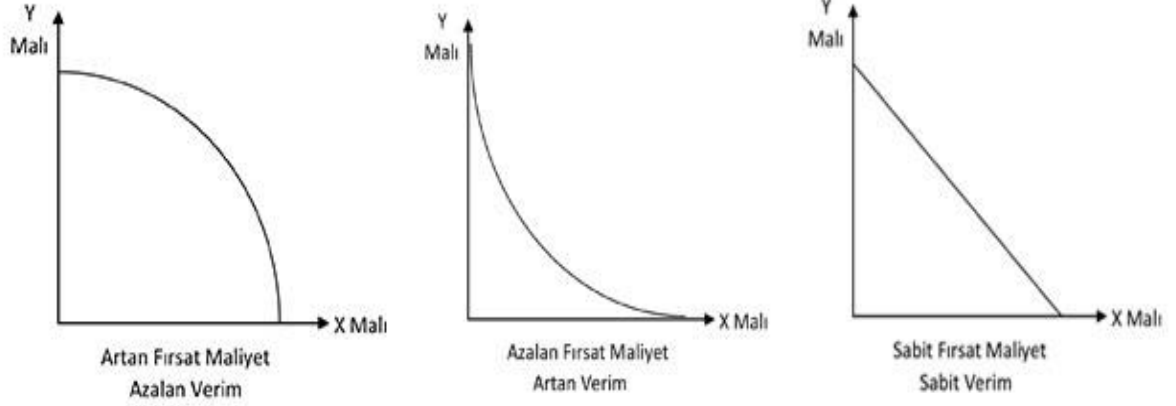
1.2.2.1.Fırsat Maliyeti Teorisi

Gottfried Haberler, karşılaştırmalı maliyetleri fırsat maliyeti açısından yeniden ifade etmeye çalışmıştır. İşgücü değeri teorisi atılsa bile, karşılaştırmalı maliyetler doktrininin geçerli olabileceğini göstermektedir. Teori, bir meta üretim maliyetini, söz konusu meta üretim için vazgeçilmesi gereken alternatif üretim açısından belirlemektedir. Fırsat maliyetinden yola çıkarak Haberler, “A malının belirli bir miktar X'in marjinal maliyeti, A'nın (X-1) birimleri yerine X'in yerine geçmesi gereken mal miktarı B olarak kabul edilmelidir. Piyasadaki A ve B arasındaki döviz kuru, bu anlamda terimlerin maliyetlerine eşit olmalıdır.”³¹

Fırsat maliyeti, bir şeye sahip olmak için verilen bir başka şeydir. Bir metadan ilave bir birim üretilmesi gerekiyorsa, üretken kaynaklar, başka bir metanın üretiminden verilen metaya yönlendirilecektir. Nihai emtia miktarında meydana gelen azalma, söz konusu emtia miktarının ek miktarının fırsat maliyetini temsil etmektedir. Örneğin, Hindistan'ın buğday üretimini 1 lakh ton arttırmak için pamuk üretimini 2 lakh balya azaltması gerekiyorsa, bir birim buğdayın fırsat maliyeti iki birim pamuktur ($1W = 2C$)³².

³¹ Haberler, G. (1950) “Some Problems in the Pure Theory of International Trade”, The Economic Journal, 223-240.

³² Haberler, G. (1950). s.225

Grafik 1: Fırsat Maliyet Eğrisi. Kaynak: Haberler, G. 1950. s.225

Haberler, bir malın diğerine göre fırsat maliyetini ifade etmek için fırsat maliyet eğrisini kullanmıştır. Fırsat maliyet eğrisi, Paul Samuelson tarafından "dönüşüm eğrisi" veya "üretim olasılığı eğrisi", A.P. Lerner tarafından ise "üretim sınırı" veya "üretim ilgisizliği eğrisi" olarak adlandırılmıştır³³. Haberler'in fırsat maliyeti teorisi aşağıdaki ana varsayımlara dayanmaktadır³⁴:

- Ekonomik sistem tam istihdam dengesi durumundadır.
- Emtia ve faktör piyasalarında mükemmel rekabet bulunmaktadır.
- Her bir malın fiyatı, onu üretmenin marjinal maliyetine eşittir.
- Her faktörün fiyatı marjinal verimliliğine eşittir.
- Faktörlerin temini sabittir.
- Teknoloji durumu verilmiştir.
- İki A ve B ticaret ülkesi bulunmaktadır.
- Her ülke X ve Y diyalim ki iki meta üretir.

³³ Lindert, P.H. and T.A. Pugel (1996) International Economics, 10th Edition.

³⁴ Landreth, H. and D.C. Colander (2002) History of Economic Thought 4th Edition.

- Her ülkenin sermaye ve emek olmak üzere iki üretken faktörü bulunmaktadır.
- Her ülkede mükemmel faktör hareketliliği bulunmaktadır.
- Üretim faktörleri iki ülke arasında tamamen hareketsizdir.
- İki ülkenin hiçbirisi uluslararası ticarete herhangi bir kısıtlama getirmemektedir.

Yukarıdaki varsayımlara dayanarak, herhangi bir ülkenin fırsat maliyet eğrisini veya üretim olasılık eğrisini belirlemek mümkündür. Üretim olasılık eğrisi, bir ülkenin verilen faktör bağışları ve teknolojiyle üretebileceği iki metadan farklı kombinasyonları göstermektedir. Üretim olasılık eğrisinin eğimi, bir başka emtia birimine sahip olmak için vazgeçilen emtia birimlerinin oranına göre belirlenir. Bu oran marjinal bir dönüşüm oranı (MRT- marginal rate of transformation) olarak adlandırılır. Bir ülke tarafından iki X ve Y meta üretiliyorsa ve bazı miktarlarda emek, sermaye ve diğer girdiler Y üretiminden X üretimine yönlendirilirse, X'in ek üretimi bir miktar Y'nin fedakarlığını içermektedir. Diğer bir deyişle, vazgeçilen belirli Y birimleri X'in marjinal birimine dönüştürülmüştür. X'in marjinal biriminin belirli Y birimleri için ikame edilme hızına marjinal dönüşüm oranı denir³⁵.

$$MRT_{xy} = - \frac{\delta Y}{\delta X}$$

Alternatif olarak MRT_{xy}, X'in marjinal maliyetinin Y marjinal maliyetine oranı olarak tanımlanabilir. Bu aşağıdaki gibi türetilir:

$$\delta C = \frac{\delta C}{\delta X} \cdot \delta X + \frac{\delta C}{\delta Y} \cdot \delta Y$$

Burada δC toplam maliyette değişiklik anlamına gelmektedir, $\delta C / \delta X$ ve $\delta C / \delta Y$ sırasıyla X ve Y mallarının marjinal maliyetleridir. X ve Y'de sonsuz küçük değişiklikler varsayarsak, δC sıfıra eşit olacaktır.

³⁵ Pugel, T.A. (2004) International Economics 12th Edition. s.141

1.2.2.2.Faktör Donatımı Teorisi

Uluslararası ticaret teorisi, öncelikle belirli mal ve hizmetlerin üretiminde uzmanlaşmış olarak ülkelerin küresel pazarda nasıl başarılı bir şekilde rekabet ettiklerine odaklanmaktadır. Smith³⁶, ülkelerin mutlak bir avantaja sahip oldukları mal ve hizmetleri üretme ve ihraç etme konusunda uzmanlaşmaları ve böylece ulusal zenginliklerini artırmaları gerektiğini söyleyerek uzmanlaşma ve ölçek ekonomilerinin avantajlarını desteklemiştir. Benzer şekilde ülkeler, mutlak faktör avantajı olan diğer ülkelere mal ve hizmet ithal etmelidir³⁷. Ricardo³⁸, fırsat maliyetlerinin bir ülkenin en verimli ve karlı şekilde ne üreteceğini belirlemeye yardımcı olduğunu savunarak karşılaştırmalı üstünlük teorisini geliştirerek bu kavramı genişletti. Heckscher ve Ohlin³⁹, fırsat maliyeti sorununu faktör bağış teorisinde daha ayrıntılı olarak incelemişlerdir. H–O teorisi olarak da adlandırılan faktör bağış teorisine, bir ülkenin faktör bağışları ile uluslararası ticaretteki karşılaştırmalı üstünlüğü arasındaki ilişkiyi inceleyerek her bir ülke ekonomisinin yapısındaki farklılıkları açıklamaya yardımcı olmaktadır⁴⁰. Basitçe söylemek gerekirse, ülkeler, gerekli üretim faktörlerinin yerel olarak nispeten bol olduğu endüstrilerde karşılaştırmalı avantajlara sahiptir. Yerel olarak bol miktarda olan girdiler, girdilerin yerel olarak az olduğu diğer ülkelere göre o sektördeki maliyetleri düşüreceklerdir.

İktisat literatüründe yer alan faktör donatım teorisi, uluslararası ticaret gibi konularda uluslar arasındaki dış karşılaştırmalı üstünlüğü anlamak için kullanılmıştır. Ekonomistler, faktör donatım teorisinin şirketlerin neden belirli uluslararası pazarlarda yoğunlaşma eğiliminde olduklarını anlamak için yararlı bir yaklaşım olduğunu

³⁶ Smith (1776)

³⁷ Steers, R. M., & Nardon, L. (2006). Managing in the global economy. Armonk, NY: M.E. Sharpe

³⁸ Ricardo (1817)

³⁹ Leamer, E. E. (1995). The Heckscher –Ohlin model in theory and practice. Princeton, NJ: Princeton University Printing Services.

⁴⁰ Steers, R. M., & Nardon, L. (2006).

vurgulamaktadırlar. Dahası, faktör donatım modeli pedagojik, politik ve ampirik olarak olağanüstü yararlıdır⁴¹.

Son zamanlarda, uluslararası işletme araştırmacıları, imalat firmaları için uluslararası pazar fırsatlarını değerlendirmek üzere faktör donatım teorisini kullanmıştır. Ayrıca, işletme literatürü, ev sahibi bir ülkenin belirli bir ticari faaliyeti uygunluğunu değerlendirmek için faktör destek teorisini kullanmaya başlamaktadır. Örneğin, Blonigen çok uluslu işletmelerin (MNE'ler) doğrudan yabancı yatırım kararlarını ve bunun sonucu olarak DYY'nin dünyadaki toplam konumunu ampirik olarak incelemektedir⁴². DYY modellerini tahmin etmek için faktör donatım teorisini kullanma konusunda destek buldu.

Benzer şekilde Rugman⁴³ ev sahibi ülke avantajlarının (faktör bağışları) Dunning'in⁴⁴ OLI çerçevesinde ve Rugman'ın firmaya özgü avantajı / ülkeye özgü avantajı (FSA / CSA) matrisinde kilit hususlar olduğuna dikkat çekmektedir.⁴⁵ Ev sahibi ülkenin faktör bağışları DYY yatırımının açıklanmasına yardımcı olmaktadır. Rugman, Oh ve Lim (2012) ev sahibi ülke CSA'larını (faktör bağışları) ekleyerek geleneksel FSA / CSA modelini değiştirmenin değerini genişletir ve deneysel olarak test etmektedir. Analizlere ev sahibi ülke faktörlerinin (bağışlar) dahil edilmesinin, bir ülkenin ekonomik ortamının hem kavramsal hem de ampirik olarak çok yönlü doğasını dikkate aldığını savunmaktadırlar. Bu nedenle yöneticiler, firmalarını uluslararası olarak konumlandırmak için stratejiler geliştirdikçe, bir ulusun kaynaklarının (faktör bağışları) miktarının, kalitesinin ve maliyetinin göreceli avantajlarını göz önünde bulundurmalıdırlar.

⁴¹ Leamer, E. E. (1995). The Heckscher –Ohlin model in theory and practice. Princeton, NJ: Princeton University Printing Services.s.3

⁴² Blonigen, B. A. (2005). A review of the empirical literature on FDI determinants. Atlantic Economic Journal, 33, 383– 403.

⁴³ Rugman, A. M. (2010). Reconciling internalization theory and the eclectic paradigm. Multinational Business Review, 18(2), 1 – 12

⁴⁴ Dunning, J. H. (1980). Towards and eclectic theory of international production: Some empirical tests. Journal of International Business Studies, 11, 9 –31

⁴⁵ Rugman, A. M. (1981). Inside the multinational: The economics of internal markets. New York, NY: Columbia University Press.

1.3. Yeni Ekonomik Coğrafya Modelleri

Mekân kavramı ve ekonomik faaliyetlerle ilişkisi, 19. yüzyılda von Thünen ve diğerlerinin çalışmaları ile incelenmiştir. Son dönemlerde, Krugman'dan başlayarak bazı ticaret ekonomistleri, kentsel ve bölgesel ekonomistlerin çalışma alanlarını tekелci rekabet modelleri ile zenginleştirdiler. Alanda ilgi hızla arttı ve bu yeni mekansal ekonomi kavramı 'Yeni ekonomik coğrafya' ya da kısaca NEG olarak tanındı⁴⁶. NEG mekansal ekonomi kavramı bu süreçten sonra sıkça gündeme getirildi. Daha genel olarak, Fujita ve Thisse'nin (2002) kitabı, muhtemelen mekânsal ekonomi alanını von Thünen'den Krugman'a birleştirdiği için konuyla ilgili en kapsamlı kaynaktır.

NEG'nin ana görüşü, endojen pazar büyüklüğüne dayanan aglomerasyon mekanizmalarının resmileştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Çeşitli ticaret modelleri, ölçeğe göre artan getiri, eksik rekabet ve ulaşım maliyetleriyle karakterize edilen sektörlerin, piyasaya iyi erişimi olan yerlerde orantısız olarak aktif olacağını öngörmektedir. Basit bir iki ölkeli modelde, bu 'İç piyasa etkisi', bu sektör tarafından üretilen mallara daha fazla talep olan ölkenin bu malları ihraç edeceğini ima etmektedir (bu sonuç, Ricardian ve Heckser-Ohlin'in tahminleriyle keskin bir tezat oluşturmaktadır. -Viner ticaret modelleri). NEG modelleri bu etkiye kümülatif nedensellik katmaktadır: artan getiri faaliyetlerinden daha fazla pay almak yerel talebi ve karlılığı arttırmaktadır. Eğer faktör hareketliliği varsa, o zaman bu faktörlerin daha fazlası zaten büyük pazarda bulunacak ve döngü belirli koşullar altında tekrarlanacaktır. Endojen aglomerasyon bu mekanizmadan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, başlangıçta simetrik bölgeler, artan getiri faaliyetlerinin birkaç yerde bulunma eğilimi gösterdiği için çok farklı sektörlerle ev sahipliği yapabilir⁴⁷. Topaklanmanın meydana geldiği iletim mekanizmasına gelince,

⁴⁶ Frédéric Robert-Nicoud (2003). The structure of simple 'New Economic Geography' models. Economics Department, University of Geneva. s. 2

⁴⁷ Fujita, M., And Thisse, J. F. (2002). Economics of Agglomeration (Cambridge: Cambridge University Press).s.21

NEG teknelci rekabet modellerinde tekrarlanan bir tür dairesellik nedenselliğini belirleyen mekansal bir şekilde sömürölmektedir⁴⁸.

1.3.2. Paul Krugman'ın Merkez-Çevre Modeli

Coğrafi açıdan, ekonomi çok topaklı bir yerdir. Ekonomik faaliyetlerin coğrafi dağılımı son derece eşitsizdir. Bu kümelenmeye örnek olarak Suudi Arabistan'daki petrol çıkarma veya Kanada'ya göç sürecini göstermek gerekmektedir. Yine de üretimin, özellikle de sanayinin coğrafi gruplandırmasının çoğu keyfi görünmekte ve ekonominin mekansal açıdan toplanmasını teşvik eden ekonomik koşullar yaratmanın mekansal bir ekonomik faaliyet eğilimi olarak tanımlandığı yığılma ekonomileri tarafından desteklenmektedir.

CP (The Core-Periphery Model) modelinin başlıca ilgi alanı ve belki de iktisat teorisine temel katkısı bu sürecin içine dahil olmak ve mekansal konsantrasyonun kendini güçlendiren karakterini daha temel düşüncelerden çıkarmak olmuştur⁴⁹. Literatürde çeşitli aglomerasyon ekonomileri formları tartışılrsa da CP modeli sadece bir kendi kendini güçlendiren, bağlantıya dayalı aglomerasyonu vurgulamaktadır. Temel kavramı açıklamak kolaydır. Firmalar doğal olarak üretimlerini en büyük pazarda bulmak isteyeceklerdir (nakliye ve uzaktan satışta yer alan diğer tüm maliyetlerden tasarruf etmek için). Bununla birlikte, bir pazarın büyüklüğü, konut sakinlerinin sayısına ve gelir düzeylerine, kaç firmanın mevcut olduğuna bağlıdır.

Modelin mekaniğini sadece üç etki yönlendirir⁵⁰. Birincisi, teknelci firmaların üretimlerini büyük pazarda bulma ve küçük pazarlara ihracat eğilimini tanımlayan 'pazara erişim etkisi'dir. İkincisi, firmaların konumunun yerel yaşam maliyeti üzerindeki etkisi ile ilgili olan "yaşam maliyeti etkisi" dir. Mallar bölgede daha fazla sanayi firması

⁴⁸ Matsuyama, K. (1991). "Increasing Returns, industrialization, and indeterminacy of equilibrium," Quarterly Journal of Economics 106 (2), 617-50.

⁴⁹ Fujita M., Krugman P. and A. Venables (1999) The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade (Cambridge (Mass.): MIT Press). s.4

⁵⁰ Helpman, Elhanan (1997). The size of regions, in Topics in Public Economics. Theoretical and Applied Analysis, ed. by D. Pines, E. Sadka and I. Zilcha (Cambridge: Cambridge University Press).

ile daha ucuz olma eğilimindedir, çünkü bu bölgedeki tüketiciler daha dar bir ürün yelpazesi ithal edecek ve böylece ticaret maliyetlerinden daha fazla kaçınacaktır. Üçüncüsü, kusurlu rekabet eden firmaların nispeten az rakibi olan bölgelerde yer alma eğiliminde olduklarını yansıtan 'pazar kalabalık etkisi' dir. Göreceğimiz gibi, ilk iki etki uzamsal konsantrasyonu teşvik ederken, üçüncüsü cesaretini kırmaktadır.

Pazara erişim etkisini ve yaşam maliyeti etkisini bölgeler arası göçle birleştirmek, 'kümülatif nedensellik' veya 'geri ve ileri bağlantılar' olarak da bilinen 'dairesele nedensellik' potansiyeli yaratmaktadır. Fikir basittir ve örneklenebilir. Kuzey ve güney olarak adlandırılan sadece iki bölgenin olduğunu ve başlangıçta aynı olduklarını varsayalım. Şimdi bu ilk simetrimin güneyden kuzeye göç eden tek bir sanayi işçisi tarafından kırıldığı bir durumu ele alalım. İşçiler gelirlerini yerel olarak harcadıkları için, güney pazarı biraz daha küçülür ve kuzey pazarı biraz daha büyür. Pazara erişim etkisi nedeniyle, değişen pazar büyüklüğü bazı sanayi firmalarını güneyden kuzeye göç etmeye teşvik etmektedir. Bununla birlikte, bu endüstriyel yer değiştirme, yaşam maliyeti etkisi sayesinde, belirli bir kuzey nominal ücretini güneydeki aynı ücretten daha çekici hale getirecektir⁵¹. Bu nedenle, ilk göç şoku kendi kendini güçlendirebilir; göç göreceli reel ücretleri daha fazla göçü uyaracak şekilde değiştirebilir (bu dairesele nedenselliktir).

Ancak bu tek olasılık değil. Firmaların güneyden kuzeye kayması, kuzeydeki müşteriler için rekabeti arttırmakta ve güneyde de azaltmaktadır. Bu 'pazar kalabalık etkisi', kuzey firmalarının kırılmak için daha düşük bir nominal ücret ödemek zorunda kalacağı anlamına gelmekteyken, bunun tersi güneyde gerçekleşir. Belli bir yaşam maliyeti için, bu kuzeydeki konumu işçiler / göçmenler için daha az çekici hale getirmektedir⁵². Açıkçası, pazara erişim / yaşam maliyeti etkileri ile pazar kalabalık etkisi arasında bir gerilim bulunmaktadır. Eğer pazara erişim / yaşam etkileri maliyeti aglomerasyon kuvvetleri olarak adlandırdığımız şey pazar kalabalık etkisinden daha

⁵¹ Krugman, Paul (1991) Increasing Returns and Economic Geography, Journal of Political Economy 99, 483-99.

⁵² Krugman, Paul and A. Venables (1995) Globalization and the Inequality of Nations, Quarterly Journal of Economics 60, 857-80.

güçlü ise, dağılma kuvveti olarak adlandırdığımız herhangi bir göç şoku tüm sanayi işçilerinin ve dolayısıyla tüm endüstrilerin bir araya gelmesiyle sonuçlanan kendi kendini güçlendiren bir göç döngüsünü tetikleyecektir. Ancak, dağılma kuvveti topaklaşma kuvvetlerinden ağır basarsa, ilk simetrik denge, bir göç şokunun kuzeyin gerçek ücretini güneye göre düşürmesi anlamında sabittir ve bu ilk şoku tersine çevirmektedir⁵³. Başka bir deyişle, göç şokları, dağılma kuvveti baskın olduğunda kendini düzeltir, fakat yığılma kuvvetleri baskın olduğunda kendini güçlendirir.

1.3.3. Anthony J. Venables'in Uluslararası Modeli

Uluslararası bağlamda, Puga ve Venables, bir topluluğun ülkeden ülkeye yayılmasını modellemektedir⁵⁴. Dünyada imalat talebinin arttığını (belki de ekzojen teknik ilerlemeden dolayı) ve sanayisi olan ve olmayan ülkeler arasındaki ücret farkını genişletme eğiliminde olduğunu varsayarlar. Ücret farkının sürdürülebilir olamayacak kadar büyük olduğu bir nokta var ve imalat kurulu merkezlerden düşük ücret bölgelerine geçmeye başlamaktadır. Ancak, aynı anda sadece bir (veya birkaç) yeni sanayi merkezi kurulacaktır. Mantık daha önce gördüğümüz gibidir.

1.3.4. Şehir Modeli: Fujita ve Krugman Modeli

Fujita, Krugman ve Venables'ın yaklaşımı, dairesel bir ekonomiyi (çevredeki nüfusa sahip) varsaymak ve üretimin ilk rastgele tahsisinin, büyüklüğü daha büyük (ve sayı) olan belirli bir merkeze dönüştüğünü göstermektir. Hangisi daha küçükse ticaret maliyetleri daha düşüktür⁵⁵. Fujita ve Mori'nin yaklaşımı, başlangıçta küçük bir nüfuslu bölge olduğunu varsaymaktır⁵⁶. Nüfus artışı, öncelikle tarımsal üretimin iç bölgeye yayılmasıyla genişlemesine neden olmaktadır. Ancak, bu tarım işçileri imalat talebinde

⁵³ Krugman, Paul and A. Venables (1997) Integration, specialization and adjustment, European Economic Review 40, 959-968.

⁵⁴ Puga, D. and A.J. Venables, (1999), 'Agglomeration and economic development; import substitution versus trade liberalisation', Economic Journal, 109, 292-311.

⁵⁵ Fujita, M., P. R. Krugman and A. J. Venables (1999), The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade. Cambridge, Mass.: MIT Press.

⁵⁶ Fujita, M., and T. Mori (1997) 'Structural stability and the evolution of urban systems' Regional Science and Urban Economics, 27, 399-442.

bulunmaktadır ve bu da yeni üretim merkezlerinin gelişmesine neden olacaktır. Bu nedenle genişleyen ekonomi kentsel yapısını büyütmektedir ve şehirler daha büyük (ve daha da ötesi) olma eğilimindedir, ölçeğe göre artan getiri artmakta ve ticaret maliyetleri düşmektedir. Bu yaklaşımların her ikisi de farklılaşmamış altta yatan coğrafyalarla çalışmaktadır. Bu temel coğrafyalara yapı eklemek, sorunu oldukça doğal yollarla basitleştirmektedir⁵⁷. Bir liman veya nehir geçişi gibi bir taşıma düğümü, bu tür bir konumdaki firmalara daha fazla sayıda tüketiciye daha iyi erişebilme olanağı sağladığından üretimi çekecektir.

⁵⁷ Gallup, J.L and J. Sachs (1999) 'Geography and economic development' in B. Pleskovic and J.E. Stiglitz (eds) 'Annual World Bank Conference on Development Economics; 1998', World Bank, Washington DC.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD VE ÇİN ARASINDAKİ TİCARET İLİŞKİLERİ

2.1.ABD'nin DTÖ'de Yeri ve Dünya Ticaretine Etkisi

İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, savaş nedeniyle büyük zarar gören dış ticareti geri kazanmak için toplam 23 ülkede Tarife ve Ticaret Genel Anlaşması imzalandı. Tüm ülkeler yer almasa da bu anlaşma dünya çapında ilk etkili tarifeler anlaşması için bir yol açmıştır. Anlaşmanın başlangıç amacı, tarifeleri ve diğer engelleri azaltmak için bir süreç sağlamak ve ayrıca dünya üzerindeki ticareti izleyecek bir mekanizma geliştirmektir⁵⁸. GATT bir anlaşma olmasına rağmen, DTÖ, üyeler arasında dış ticareti yöneten kurallar getiren, bir grup uzmanın ticaret anlaşmazlıkları konusunda karar vermesini sağlayan ve GATT'den farklı olarak bağlayıcı kararlar veren resmi bir kurumdur. Ghauri ve Cateora'ya göre DTÖ, GATT'nin tüm yönlerine ve kapsamı dahilinde tüm üyelerin tam katılımını gerektirmektedir ve 21. yüzyılda küresel pazarın ticaret sorunlarını ve meselelerini tartışmak için kapsamlı ve kalıcı bir forum sağlamaktadır⁵⁹.

Preston ve Windsor, DTÖ'nün amacını, kuralları yürürlüğe koyarak ve üye ülkeleri bağlayan ve üyeler arasında sürekli müzakere için uygun bir ortam yaratarak çok taraflı ticareti teşvik etmek olarak açıkladılar⁶⁰. Doole ve Lowe'a göre Dünya'nın ana merkezi Ticaret Örgütü küresel ticareti teşvik etmektedir⁶¹.

- İhracat / ithalat kota ve yasaklarının yasaklanması
- Tarifelerin azaltılması ile ilgilenmek
- Yabancı mal ve hizmetlere karşı ayrımcılığın önlenmesi

⁵⁸ Pervez N. Ghauri, P. R. C., (2010). International Marketing. s.l.:McGraw-Hill Higher Education. s.14

⁵⁹ Pervez N. Ghauri, P. R. C., (2010) s.15

⁶⁰ Lee E. Preston, D. W., (1997). The Rules of the Game in the Global Economy: Policy Regimes for International Business. Boston: Kluwer Academic Publishers.s.25

⁶¹ Isobel Doole, R. L., (2008). International Marketing Strategy: Analysis, Development and Implementation. London: Cengage Learning.s.36

- Küresel ticarete çoğunlukla tarife dışı engeller olarak bilinen diğer engellerin kaldırılması

DTÖ, GATT'nin devamı olarak görülmesine rağmen, yapı ve yönetmelikler açısından birçok farklılık bulunmaktadır. Hoekman ve Kostecki, DTÖ'nün GATT ile aynı küresel ticaret politikasını ele aldığını, ikisi arasında derin bir ayrım olduğunu söylemektedir⁶². Tüm üye ülkeler, en az iki yılda bir düzenlenen DTÖ bakanlık konferansında eşit olarak temsil edilmektedir. Üyeler organizasyonu yönetmek için bir yöneticiye oy verir ve diğer yetkililer seçilen müdür tarafından atanmaktadır⁶³. DTÖ'nün son turu 2001 yılında Katar Doha'da başlatıldı. McGuirk'e göre, Doha turunda en dikkat çeken karar Tayvan ve Çin'in kuruluşu tam üyeliğe ulaşma yolunu açmaktı.

ABD'nin DTÖ'ye yönelik kararsızlığı ticaretin kaynaklarının faydalarının yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Amerikan toplumu ihracatın önemini anlayarak büyük kazançlar elde etmiştir. İhracat, üreticilerin ürünleri için talep edebilecekleri fiyatları artırmakta ve ölçek ekonomilerine imkân tanımaktadır. İthalat, ürün fiyatlarını düşürür ve tüketicilere sunulan seçenekleri artırır. Ticaret aynı zamanda rekabeti yoğunlaştırır, böylece firmaları daha üretken ve yenilikçi olmaya teşvik etmektedir. Son dönemlerin tahminlerine göre, ABD gelirleri, ekonominin kendi kendine yeterli olmasının yanı sıra hatta %10 daha fazladır⁶⁴.

2017 ile 2018 yılları arasında ticaretteki toparlanma, değişen derecelerde en büyük ikili akışlara yansımaktadır. 2018'deki en büyük artış oranı tarımla ilgilidir. Doğal kaynaklar ve imalat ticareti akışları için daha düşük büyüme kaydedildi. En büyük ikili ticaret akışlarının tümü 2018'de arttı.

⁶² Bernard Hoekman, M. K., (1995). The Political Economy of the World Trading System: From GATT to WTO. Oxford: Oxford University Press

⁶³ WTO Official Website

⁶⁴ Scott C. Bradford, Paul L.E. Grieco, and Gary Clyde Hufbauer, "The Payoff to America from Global Integration," in C. Fred Bergsten, ed., The United States and the World Economy: Foreign Economic Policy for the Next Decade Washington. s.11

**Tablo 2. 2017 ve 2018 Yılları Arasında En Büyük İkili Ticaret Akışlarının
Değerindeki Ürün Grubuna göre Değişimler**

İhracatçı	İthalatçı	2017 ile 2018 arasındaki değişim (%)	2018 Değeri (Milyar ABD doları)
Tarım			
ABD	Çin	31	29
ABD	Kanada	35	28
ABD	Meksika	42%	26
ABD	Avrupa Birliği	60%	22
Meksika	ABD	39%	38
Kanada	ABD	92	51
Avrupa Birliği	ABD	127	61
Doğal Kaynaklar			
Kanada	ABD	16%	91
ABD	Meksika	35%	42
İmalat			
ABD	Kanada	3%	179
Kanada	ABD	4%	184
ABD	AB	7%	297

Çin	ABD	7%	546
Meksika	ABD	10%	295
AB	ABD	11%	419

Kaynak: UNCTAD

DTÖ, ABD'ye GATT'den daha fazla fayda sağlamaktadır. Hükümleri, ABD'yi ilgilendiren daha fazla konuyu kapsamaktadır⁶⁵: DTÖ, ticarete ilişkin standartlar ve teknik engeller hakkındaki kuralları içermektedir; fikri mülkiyeti korur, tarım ve hizmetleri kapsamaktadır. Ancak DTÖ'nün en büyük avantajı, bu kuralları uygulamak için bir mekanizma içermesidir: anlaşmazlık çözüm sistemi. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek taraflı misilleme önlemlerine başvurma ihtiyacını azalttı, ABD ve ortakları arasında önemli bir gerilim kaynağını sınırladı ve böylece önemli bir dış politika temettüsü oluşturmuştur. Gerçekten de anlaşmazlık çözümü sisteminin ortaya çıkmasından bu yana, ABD'nin DTÖ izni olmadan DTÖ üyelerine tek taraflı ticari yaptırımlar uygulamadığı, anlaşmasına genellikle uyması dikkat çekicidir. Doğal olarak, sistem ortaya çıkan tüm anlaşmazlıkları çözmemiştir. Ancak en azından bu anlaşmazlıkların etkilerini içerebilmiştir. Misilleme yetkisi vererek ancak boyutunu sınırlayarak DTÖ, her iki tarafın ve ticaret sisteminin bir bütün olarak ciddi şekilde zarar görebileceği çatışmaları önlemeye yardımcı olmaktadır.

2.2.Çin'in DTÖ'de Yeri ve Dünya Ticaretine Etkisi

Çin'in DTÖ ile ilişkilerinin tarihi, İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) oluşturulmasıyla başladı⁶⁶. Çin'in DTÖ'ye girme koşulları arasında (1) ithalat tarifelerinin düşürülmesi, (2) yabancı

⁶⁵ Robert Z. Lawrence, (2003) Crimes and Punishments? Retaliation under the WTO (Washington, DC: Peterson Institute for International Economics), s. 4.

⁶⁶ China's Ministry of Foreign Affairs website www.fmprc.gov.cn

firmaların doğrudan Çin iç pazarlarında satış yapma izni ve (3) telekomünikasyon ve finans sektörlerinin daha fazla dış rekabete açılması bulunmaktadır.

Öte yandan, ihracat sübvansiyonlarına izin verilmemektedir. İhracatın sübvanse edilmesi ile bir ülke, uluslararası pazarda haksız sayılmaktadır. DTÖ, uluslararası ticaretin sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini ve gelişmekte olan ve daha küçük ülkelerin daha büyük ve daha yerleşik ekonomilerin eylemlerinden zarar görmemelerini sağlamaktadır. DTÖ Çin'in sübvanse edilmesini desteklemese de ABD hem doğrudan üreticilere sübvanse ederek hem de dolaylı olarak döviz kuru politikası yoluyla ihracatını sübvanse etmekle suçlanıyor. Bu nedenle üyelik Çin'i ihracat sübvansiyonlarını kaldırmaya zorladı⁶⁷.

Tablo 3. Çinin WTO'ya Üye Olduktan Sonra İthalat Tarifelerini Düşürmesinin Makro Ekonomik Etkileri

	EXP 1	EXP 2
Reel GSMH (Faktör Fiyatlarıyla)	1.41	3.67
Toplam Tüketim	0.62	1.76
Tüketici Fiyat Endeksi (CPI)	-1.64	-0.45
Reel Döviz Kuru	0.79	5.65
Tarım Fiyatlar Seviyesi	- 4.07	-0.26
Tarımda Fiyat Seviyesi	0.41	-0.72
Toplam İthalat Hacmi	6.13	34.69
Toplam İhracat Hacmi	4.13	23.37
Kırsal Gelir (Nominal)	-1.88	2.83

⁶⁷ Price, A. H. (2006). The China syndrome: How subsidies and government intervention created the world's largest steel industry. Washington: Wiley Rein & Fielding LLP.s.2

Kırsal Gelir (Reel)(b)	-0.24	3.29
Tarım Geliri (Nominal)	-5.68	1.07
Tarım Geliri (Reel)(b)	- 4.10	1.52
Şehir Geliri (Nominal)	1.32	3.58
Şehir Geliri (Reel)(b)	3.02	4.05

Kaynak: WTO Accession: mpacts on Regional Agricultural ncome- A Multi-Region, General Equilibrium Analysis, Journal of Comparative Economies, 31, 2003, p.341

Üye olma süreci Çin'e 15 yıl aldı ve 11 Aralık 2001'e kadar Çin resmen üye değildi. ABD, Çin'in üye olmadan önce karşılamak zorunda olduğu birçok talebi dile getirdi. Çin'in ticaret rejimine girmeden önce tamamen serbestleştirmesini istediler. Sonunda, Çin'in çeşitli ticaret engellerini azaltması halinde belirli kuruluşlara üye olmasına izin veren bir uzlaşma sağlanmıştır. Aynı zamanda Çin'in bazı sektörlerini geliştirmesine izin verildi. Çin DTÖ'ye gelişmekte olan bir ülke olarak dahil oldu⁶⁸. Çin ayrıca endüstriyel ve tarımsal mallar için tarifeyi azaltmayı, tarımsal üretime yönelik sübvansiyonları sınırlamayı, yabancı firmalara tam ticaret ve dağıtım hakları vermeyi, tüm DTÖ ülkelerine ayırım gözetmeyen bir muamele göstermesi, bankacılık sistemini tamamen açması ve DTÖ'nün Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşmasının Yönlerini Uygulaması zorunda kalmıştır. Bu, Çin mallarının yerli üreticileri tehdit etmesi durumunda ABD ve diğer DTÖ üyelerinin kendi iç pazarlarını koruyabilecekleri anlamına gelmektedir. Daha sonra Çin mallarının ithalatını kısıtlamak için tarifeler veya kotalar kullanmalarına izin verildi⁶⁹.

İhracata büyük ölçüde bağımlı bir ekonomi olan Çin, 2018'de en yüksek ticaret fazlası veren ülkeler arasında ilk sırada yer alırken, onu Almanya ve Rusya izledi. ABD, o yıl ihracatı yaklaşık 950 milyar ABD doları aşan ithalatla, dünya çapında önde gelen

⁶⁸ Morrison, W. M. (2009). China - U.S. Trade Issues. Washington: Congressional Research Service. s.52

⁶⁹ Morrison, W. M. (2009). China - U.S. Trade Issues. Washington: Congressional Research Service. s14.

ithalat ülkeleri arasında ilk sırada yer aldı. 2019'da ABD'nin Çin'den yaptığı ithalatın değeri, Çin'e olan ihracatı yaklaşık 345,6 milyar ABD doları aşmıştır⁷⁰.

Çin için bir diğer önemli ticaret ortağı Avrupa Birliği'dir. 2019'da AB, Çin'den oraya ihraç ettiğinden yüzde 82 daha fazla ithalat yapmıştır ve 163 milyar avroluk bir ticaret açığı göstermiştir. Bir yıl önce en yüksek ticaret açığı veren ürün kategorileri çoğunlukla makine ve nakliye ekipmanları, giyim ve diğer imalat gibi mamul ürünler iken, daha dengeli bir ticaret sayfasına sahip ürün kategorileri büyük ölçüde hammadde ve tarım ürünlerinden oluşmaktaydı.

Tablo 4. 2009'dan 2019'a kadar Çin'de Emtia Ticareti Dengesi (Milyar ABD Doları Cinsinden)

	Milyar ABD doları cinsinden ticaret dengesi
2019	421.93
2018	350.95
2017	419.55
2016	509.71
2015	593.9
2014	383.06
2013	259.02
2012	230.31
2011	154.9
2010	181.51
2009	195.69

⁷⁰ <https://www.statista.com/statistics/263632/trade-balance-of-china/>

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/263632/trade-balance-of-china/>

2019'da Çin'in ticari mal fazlası 421,9 milyar ABD doları civarında gerçekleşmiştir. Artı değer, yaklaşık 594 milyar ABD doları gibi rekor bir yüksekliğe ulaştığı 2015'ten bu yana önemli ölçüde düştü. 2015 yılında, ABD'nin Çin ile olan ikili mal ticareti açığı, Çin'in toplam mal ticareti fazlasının yaklaşık üçte ikisini oluşturdu⁷¹.

Çin DTÖ'nün üyesi olmak için birçok anlaşmaya varmak zorundadır. Yerelden merkezi yönetime kadar, hükümetinin tüm düzeylerindeki tüm yasalara, gerekliliklere ve kurallara uymak zorundadır. Aynı zamanda Çin'in WTO'yu ülke ekonomisinde yaptığı tüm değişiklikler hakkında bilgilendirmesi gerekmektedir. Bugünkü durum bize Çin'in tüm anlaşmalarını tamamlayamadığını göstermektedir⁷². Bankacılık sistemine hâlâ devlet borçlu bankalar hâkimdir, bunun yanı sıra Çin, onları bırakmayı vaat etmesine rağmen tarifelerini hala sübvans etmek ve sürdürmekle suçlanmaktadır.

DTÖ'ye girişin en önemli özelliklerinden biri, yabancı işletmelerin Çin'de uygulamalarını daha kolay hale getirmesidir. Çin'de DTÖ öncesi çok sayıda yabancı girişim olmasına rağmen, DTÖ'ye girişten sonra daha fazla bir artış olmuştur. Bu nedenle, Çin'in açılması sürecinde bir adım olarak DTÖ'ye girişin Çin'de daha fazla yabancı yatırımcıya yol açtığını varsaymak mantıklıdır. Ortalama doğrudan yabancı yatırım 2001 ve 2005 yılları arasında 55 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir⁷³. Hükümet, firmaların (SEO'ların) satın alınmasını düzenlemek için bir söz vermek zorunda kalmıştı⁷⁴. Eğer hükümet firma satın alma sürecinde etkileşim kurmak istiyorsa, bunun serbest piyasa koşullarında yapılması gerekmektedir.

⁷¹ <https://www.statista.com/statistics/263632/trade-balance-of-china/>

⁷² Rawski, L. B. (2008). China's great economic transformation. Cambridge, New York: Cambridge University Press. s.47

⁷³ Peoples Republic of China. (2006). Trade Policy Review report by the PRC, WT/TPR/G/161. Peoples Republic of China.

⁷⁴ Rodrik, D. (2009). Making room for China in the World economy. Cambridge: Harvard Kennedy School. s.52

2.3.ABD'nin Çin ile Ticaret İlişkileri ve Sorunları

Şubat 1971'de Başkan Richard Nixon, Kongre'ye ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki süregelen düşmanlığın, 750 milyon yetenekli ve enerjik insanla olan ilişkilerini belirlemesi nedeniyle gerçekten çözülmemiş ciddi bir sorun olduğunu belirtmiştir⁷⁵. Nixon, Pekin ile diyalog kurma ve Çin'i dünya topluluğuna geri getirme niyetini açıkladı. Ağustos 1971'de enflasyon ve işsizliği gidermek amacıyla Nixon yönetimi bir ücret ve fiyat kontrol sistemi uygulayarak ve Amerikan para birimi için döviz kurlarını sabitleyerek ABD dolarını yüzde 8 düşürdü⁷⁶.

Tablo 5. 2000'ten 2019'a ABD'nin Çin'e Ticari Mal İhracatı Hacmi (Milyar ABD Doları Cinsinden)

	Milyar ABD doları cinsinden ihracat hacmi
2019	106.63
2018	120.15
2017	129.8
2016	115.59
2015	115.87
2014	123.66
2013	121.75
2012	110.52
2011	104.12
2010	91.91

⁷⁵ MacFarquhar, Roderick (ed.) (1972), Sino-American Relations, 1949-71, New York: Praeger Publishers.s.251

⁷⁶ <https://www.statista.com/statistics/186510/volume-of-us-exports-of-trade-goods-to-china-since-1985/>

2009	69.5
2008	69.73
2007	62.94
2006	53.67
2005	41.19
2004	34.43
2003	28.37
2002	22.13
2001	19.18
2000	16.19

Kaynak:<https://www.statista.com/statistics/186510/volume-of-us-exports-of-trade-goods-to-china-since-1985/>

Bu grafik, 2000'ten 2019'a kadar ABD'nin Çin'e ticari mal ihracat hacmindeki artışı göstermektedir. 2019'da ABD'nin Çin'e ihracatı 106,63 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir⁷⁷.

Çin ve ABD kalkınma, piyasa ekonomisinin olgunlaşması, hassas alanlar ve ekonomi ve ticaret konusundaki endişelere odaklanma aşamalarında farklılık göstermektedir. İki ülkenin ulusal koşulları statülerini, işbölümünü, açıklığı ve küreselleşmede gelişmekte olan yolları belirlemektedir. Tarihsel eğilimi doğru bir şekilde kavramak, ikili ticaret ve ekonomik ilişkilerin dengeli gelişimini teşvik etmek için farklılıklarına doğru bir bakış önemlidir. Çin 1992 yılında sosyalist bir piyasa ekonomi sistemi kurmuştur. Son 20 yılda, Çin bir piyasa ekonomisi oluşturmada kayda

⁷⁷ <https://www.statista.com/statistics/186510/volume-of-us-exports-of-trade-goods-to-china-since-1985/>

değer bir ilerleme kaydetti⁷⁸. Bununla birlikte, hala Çin ulusal koşullarına uygun bir sosyalist piyasa ekonomik sistemi oluşturmaya, iyileştirilecek sistemlere ve yönetime sahip olmaya çalışmaktadır. Çin halen ekonomik küreselleşmeye ve uluslararası işbölümüne katılma konusunda deneyim kazanmakta ve uluslararası ekonomik ve ticari kurallar yapmaya katılma yeteneğini artırmaktadır.

Ekonomi ve ticaret alanlarında ABD imalat sanayinde iş kayıplarını önlemeye, fikri mülkiyetini korumaya, “bilgi ekonomisi” ve “dijital ekonomi” gelgitine olan ilgisi doğrultusunda küresel kurallar oluşturmaya ve pazarın açılmasını teşvik etmeye odaklanmaktadır. ABD ile karşılaştırıldığında, Çin inovasyonu teşvik etmek için daha az elverişli bir dış ortama sahiptir ve ekonomik ve endüstriyel güvenliği korumak için daha fazla baskı altındadır⁷⁹. Çin, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın devam etmesine, inovasyon yoluyla ekonomik dönüşümün artırılmasına ve geliştirilmesine, ekonomisinin ve endüstriyel zincirinin güvenliğinin sağlanmasına ve Çin ürünlerinin karşılaştığı engelleri ve yurtdışı pazarlara yatırımın önlenmesine daha fazla önem vermektedir.

Şu anda, uluslararası ekonomik durum karmaşık ve değişkendir. Dünya ekonomisinde ivme yok; ticaret ve yatırım durgun ve korumacılık artmaktadır. Ancak, bunlar ekonomiler arasındaki entegrasyon ve karşılıklı bağımlılığın temel eğilimini değiştirmemiştir. Küreselleşme, ileriye doğru giderken ayarlanır, derinleşir ve yeniden dengelenir. Tarihsel olarak, ekonomik küreselleşme toplumsal verimliliğin gelişiminin nesnel bir gerekliliği ve teknolojik ilerlemenin kaçınılmaz bir sonucudur⁸⁰.

Küreselleşme, dünya ekonomik büyümesi için güçlü bir itici güç sağladı, malların ve sermayenin akışını, teknolojik ve kültürel ilerlemeyi ve uluslar arasındaki değişimleri desteklemiştir. Küreselleşme, çok uluslu şirketlerin üretkenliği en üst düzeye

⁷⁸ U.S.-China Economic and Security Review Commission, Hearing on U.S.- China Clean Energy Cooperation, written testimony of Leocadia I. Zak, April 25, 2014

⁷⁹ Robert Marlay, (2014) U.S.-China Clean Energy Research Center Overview, briefing to the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Washington, DC. s.123

⁸⁰ David Lague and Charlie Zhu, (2013) “Special Report —The U.S. Government Lab Behind China’s Nuclear Power Push,” Reuters, December 20, 2013. [http:// in.reuters.com/article/2013/12/20/breakout-thorium-idINL4N0FE21U20131220](http://in.reuters.com/article/2013/12/20/breakout-thorium-idINL4N0FE21U20131220); World Nuclear Association, “Thorium,” <http://www.world-nuclear.org/info/current-and-future-generation/thorium/>.

çıkarmak ve maliyeti azaltmak için diğer ülkelerin piyasa kaynaklarını tam olarak kullanmalarını sağlamaktadır. DTÖ ve OECD istatistiklerine göre, 2018 yılında ara mal ticareti küresel ticaretin üçte ikisinden fazlasını oluşturdu.

Bir ülkenin ekonomisi ne kadar hızlı büyürse, sürekli olarak yeni rekabet avantajı elde etmek için küreselleşme yoluyla kaynaklara ve pazarlara erişime o kadar çok ihtiyaç duymaktadır. Daha derin geliştikçe, küreselleşme, dünya ekonomik talebindeki normal dalgalanmaların ve katılımcılar arasındaki oyunun sonucunun bir yansıması olan aksiliklerle karşılaşacaktır. Ortaya çıkan “küreselleşme karşıtı” gelgit küreselleşmeye karşı değil, küreselleşmenin olumsuz etkileri olan küreselleşmenin getirdiği zengin ve fakir ve eşitsiz gelişme arasındaki genişlemeye karşı çıkmaktadır. “Küreselleşme karşıtı” küreselleşmedeki eksiklikleri yansıtan bir ayna gibidir ve uluslararası yönetişimin geliştirilmesine yardımcı olacak ve küreselleşmeyi daha rasyonel bir yöne doğru teşvik edecektir⁸¹.

Çin ve ABD için ekonomik küreselleşme, ekonomik ve ticari ilişkilerinin daha da geliştirilmesi için temel olmuştur. Bir yandan, ülkeler arasındaki ekonomik bağlar artmakta ve karşılıklı bağımlılıkları derinleşmekte, bu da Çin ve ABD'nin ortak kalkınma için birbirlerini desteklemesi için önemli bir önkoşul olmaktadır. Öte yandan, küresel sanayi zincirinin ve değer zincirinin genişlemesi, çokuluslu şirketlerin küresel dağılımının derinleşmesi, bilimsel ve teknolojik yeniliklerin küresel uygulaması, Çin ve ABD arasındaki daha geniş ve daha derin ticaret ve ekonomik işbirliği için itici güç sağlamıştır. Geçmişte, şimdi veya gelecekte, Çin-ABD ekonomik ve ticari ilişkilerinin gelişimi her zaman küreselleşme eğilimine ihtiyaç duymakta ve bunu takip etmek zorundadır⁸².

⁸¹ Michael A. Riley and Ashlee Vance, (2012) “China Corporate Espionage Boom Knocks Wind Out of U.S. Companies,” Bloomberg, s.15

⁸² Jerald J. Fletcher and Zheng Chuguang, (2013) “U.S.-China ACTC Research Overview,” January 2013. http://www.us-china-cerc.org/pdfs/US/4A_ENG_1.pdf s.158

Tablo 6. ABD ve Çin Arasında Ürün Ticareti, 2010-2020 (Milyon ABD Doları)

Yıl	İhracat	İthalat	Denge
2010	91,911.1	364,952.6	-273,041.6
2011	104,121.5	399,371.2	-295,249.7
2012	110,516.6	425,619.1	-315,102.5
2013	121,746.2	440,430.0	-318,683.8
2014	123,657.2	468,474.9	-344,817.7
2015	115,873.4	483,201.7	-367,328.3
2016	115,594.8	462,420.0	-346,825.2
2017	129,997.2	505,165.1	-375,167.9
2018	120,289.3	539,243.1	-418,953.9
2019	106,447.3	451,651.4	-345,204.2
2020	81,100.7	303,889.6	-222,788.9

Kaynak: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>

Aynı zamanda Çin ile ABD arasındaki farklılıklar ve işbirliği küreselleşme sürecine de yansiyarak süreci etkilemekte ve şekillendirmektedir. ABD, ekonomik küreselleşmenin en eski destekçilerinden biridir ve küreselleşmenin en büyük yararlanıcılarından biridir. Çin küresel sanayi zincirine ve değer zincirine daha derin ve daha geniş bir şekilde katılmakta, küresel ticaret ve yatırım modelini derinden değiştirmekte ve küreselleşmenin faydalanıcılarından biri haline gelmektedir⁸³. Küresel

⁸³ David Stanway, (2014) “China Approves Massive New Coal Capacity Despite Pollution Fears,” Reuters, January 7, 2014. <http://www.reuters.com/article/2014/01/07/china-coal-idUSL3N0K90H720140107>.

kaynakların tahsis sürecine katılımlarında, Çin ve ABD, küreselleşmenin yönünü derinden etkileyen hem işbirliği hem de rekabette etkili aktörlerdir.

ABD küresel değer zincirinin en üst noktasındayken, Çin orta ve alt uçtadır. Sanayi zincirinin dikey entegrasyonu ve tedarik zincirinin sınır ötesi gelişimi ile ABD'nin yüksek katma değerli tasarımı ve Ar-Ge faaliyetleri Çin'in düşük maliyetli üretim ve montaj faaliyetleriyle yakından bağlantılıdır. İkisi yavaş yavaş birbirine bağımlı bir çıkarlar topluluğu oluşturmaktadır⁸⁴. ABD ağırlıklı olarak Çin sermaye mallarına ve ara mallarına ihracat yaparken, Çin ağırlıklı olarak ABD tüketim mallarına ve mamul mallarına ihracat yapmaktadır. İki ülke, ikili ticaret ve yatırımdaki mukayeseli avantajlarını oynamıştır. Örneğin, Çin'deki Qualcomm'un çip satışları ve patent telif hakları, toplam küresel gelirin %57'ni oluşturmaktadır; ABD çip kullanan bir cep telefonu şirketi olan ZTE, pazar payının %8'inden fazlasına sahip olan ABD'ye yılda 15 milyondan fazla cep telefonu ihraç etmektedir. Apple'ın iPhone'ları ABD'de tasarlandı ve geliştirildi, ancak %80'inden fazlası Çin'de toplanıyor. Aslında, ucuz iş gücü ve Çin'deki büyük endüstriyel zincirin desteği olmadan, birçok Amerikan yeniliği yüksek maliyet nedeniyle ticarileştirilmeyecekti⁸⁵. Bu anlamda Çin, tasarım, pazarlama, lojistik, finans ve muhasebe gibi hizmet sektörlerinde ABD'nin istihdamını desteklemiştir.

Çin ve ABD iki farklı sosyal sistemi ve kalkınma yolunu temsil etmektedir. Ancak bu, iki taraf arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğu anlamına gelmemektedir. Dünyanın en büyük gelişmekte olan ülkesi ve en büyük gelişmiş ülkesi olarak Çin ve ABD, iki ülkeye ve bir bütün olarak dünyaya fayda sağlamak için yeni bir işbirliği yolunu keşfetmek için birlikte çalışmalıdır. Küresel pazar, her iki ülkeden işletmelerin ortak gelişimi için yeterince büyüktür.

⁸⁴ Robert Marlay, (2014) s. 125

⁸⁵ David Stanway, (2014) s.137

2.3.1. Çin'den ABD'ye mal ihracatı

ABD'nin Çin'e yaptığı ihracattaki eğilimler, 2002-2011 dönemine kıyasla önemli ölçüde değişti. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılımından sonra ilk on yıl boyunca ABD'de imal edilmemiş mal ihracatı yılda ortalama 3 milyar dolar artmıştır⁸⁶. ABD'nin 2012-2017 döneminde Çin'e ihracatı, Çin'in DTÖ'ye katıldıktan sonraki ilk on yıldakinden daha zayıf bir büyüme kaydetmiştir. Toplam ihracat son altı yılda ortalama 3,3 milyar dolar artarken, 2002'den 2011'e kadar yıllık ortalama 8,2 milyar dolarlık ihracat büyümesinden çok daha yavaştı⁸⁷. Çin'den yapılan ithalat ise, 2012-2017 döneminde yıllık ortalama 13,3 milyar dolarlık artışla çok daha hızlı büyüdü⁸⁸.

Tablo 7. 2014'ten 2018'e ABD'den Çin'e İthal Edilen Uçak, Uzay Aracı ve İlgili Parçaların Payı

	İthalat payı
2018	50%
2017	53%
2016	55%
2015	63%
2014	54%

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/753037/china-aviation-equipment-import-share-from-the-united-states/>

Bu istatistik, 2014'ten 2018'e ABD'den Çin'e ithal edilen uçak, uzay aracı ve ilgili parçaların payını göstermektedir. 2018'de, ABD'den ithal edilen uçak, uzay aracı ve ilgili parçaların payı, Çin'in toplam ithalatının yaklaşık yüzde 50'si idi. Amerika Birleşik

⁸⁶ U.S. Census Bureau, NAICS database (Washington, DC: U.S. Department of Commerce, Foreign Trade Division, March 2018). <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>

⁸⁷ 0 U.S. Census Bureau, NAICS database (Washington, DC: U.S. Department of Commerce, Foreign Trade Division, March 2018). <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>

⁸⁸ 1 U.S. Census Bureau, NAICS database 2018

Devletleri ve Çin, yakın ve uzun süreli ticari ilişkileri olan dünyanın en büyük ekonomileridir. 2013 itibariyle Çin, Kanada ve Meksika'dan sonra ABD'nin üçüncü büyük ihracat pazarı oldu. ABD'den Çin'e olan emtia ihracatı, küresel mali kriz nedeniyle 2009 hariç, son on yılda önemli ölçüde artmıştır⁸⁹.

Kaliforniya, Washington ve Teksas, 2016 yılında Çin'e ihracat yapan önde gelen ABD eyaletleri arasındaydı. O yıl Kaliforniya, 2014'de yüzde 15,7 artışla Çin'e yaklaşık 16 milyar ABD doları değerinde mal ihraç etti. Bilgisayarlar ve elektronik ürünler, atık ve hurdalar ve ulaşım ekipmanları Kaliforniya'nın Çin'e yaptığı en büyük ihracatlardır. Kaliforniya ayrıca ABD'nin Çin'den en çok ithalat yaptığı eyaletler arasında yer almaktadır.⁹⁰

Karşılaştırmalı üstünlük teorisi, ülkelerin uluslararası ticarete görece verimli oldukları malların üretimindeki uzmanlaşmadan faydalanabileceğini göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'e göre karşılaştırmalı üstünlüğü, Çin'e önde gelen ihracat kategorilerinin de gösterdiği gibi, yüksek teknoloji üretim ve tarım ürünlerinde yatmaktadır. Washington'dan Çin'e yapılan ihracatlar, Boeing'in büyük toplanma bölgelerine ev sahipliği yaptığı için havacılık sektörü tarafından yönetilmektedir. Karşılaştırıldığında, Çin'in karşılaştırmalı üstünlüğü büyük ölçüde yoğun emek, üretilmiş mallarda yatmaktadır⁹¹.

Tablo 8. Çin'in 2009'dan 2019'a Mal İthalatı (Milyar ABD Doları Olarak)

	Milyar ABD doları ithalatı
2019	2,077.1
2018	2,135.75
2017	1,843.79

⁸⁹ <https://www.statista.com/statistics/753037/china-aviation-equipment-import-share-from-the-united-states/>

⁹⁰ <https://www.statista.com/topics/2315/us-exports-to-china/>

⁹¹ Staley, Charles E. (1989). A history of economic thought: from Aristotle to Arrow. Oxford: Blackwell. s.55

2016	1,587.93
2015	1,679.56
2014	1,959.23
2013	1,949.99
2012	1,818.41
2011	1,743.48
2010	1,396.25
2009	1,005.92

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/263646/import-of-goods-to-china/>

2013 yılında Çin, dünyanın en büyük mal tüccarı olarak ABD'yi geride bırakmıştı. O yıl, Çin'in ithalatı ve ihracatı dört trilyondan fazla ABD dolarına ulaşmıştı. 2009 ve 2015-2016 hariç son on yılda ithalatı oldukça istikrarlı bir artış olmuştur. Çin'in mal ithalatı, 2010'daki olumlu mali krize ulaşmadan önce, 2009'daki küresel mali kriz nedeniyle yaklaşık yüzde on bir azalmıştır. 2015 yılında, Çin'in ithalatı, çeşitli jeopolitik çatışmaların, hastalık salgınlarının ardından küresel belirsizlik nedeniyle yüzde 13,2 oranında azalmıştır⁹².

Tablo 9. 2000'ten 2019'a Kadar ABD'nin Çin'e Ticari Mal İhracatı Hacmi (Milyar ABD Doları Olarak)

	Milyar ABD doları cinsinden ihracat hacmi
2019	106.63
2018	120.15
2017	129.8
2016	115.59

⁹² <https://www.statista.com/statistics/263646/import-of-goods-to-china/>

2015	115.87
2014	123.66
2013	121.75
2012	110.52
2011	104.12
2010	91.91
2009	69.5
2008	69.73
2007	62.94
2006	53.67
2005	41.19
2004	34.43
2003	28.37
2002	22.13
2001	19.18
2000	16.19

Kaynak:<https://www.statista.com/statistics/354566/united-states-leading-state-exporters-to-china-by-export-value/>

Bu grafik ABD'nin ticari mal ihracatının 2000'den 2019'a Çin'deki büyümesini göstermektedir. 2019 yılında ABD'nin Çin'e ihracatı 106,63 milyar ABD doları olmuştur. 2019 yılında Çin'in gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) ithalat katkısı yüzde 14,5 civarındaydı. Bir yıl önce, Çin ihracatı ülkenin ithalatını 351 milyar ABD doları aşarak ağır bir mal ticareti fazlası yarattı. ASEAN ve Avrupa Birliği ülkeleri, 2019

yılında sırasıyla yaklaşık 1,95 milyar yuan ve 1,91 milyar yuan değerinde ithalatla Çin'in en önemli ithalat ticaret ortaklarıydı.⁹³

2.3.2. ABD'nin Çin ile İleri Teknoloji Ticareti

Elektronik ürünler, Çin'e yapılan ABD ATP ihracatının büyük ve büyüyen bir bölümünü oluşturmaktadır⁹⁴. 2009'da ABD'ye elektronik ATP ihracatının yaklaşık yüzde 90'ını temsil eden yarı iletkenler bu kategoriye hâkim durumdadır. İlgili ve iletişim ürünleri kategorisinde (makine parçaları, ses ve veri görüntüleme makineleri ve parçaları ile işleme ve telefon parçalarından oluşmaktadır) ABD ATP Çin'e ihracat yapmaktadır. Bu ürünler genel olarak ABD'nin Çin'e gönderdiği ara mallar olarak diğer ürünlerin nihai montajı için bileşenler olarak kabul edilebilir. Bu ticaret olgusu, Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı gelişmiş ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe dayalı olarak küresel tedarik zincirlerinin çeşitli seğmenlerini üretmek konusunda uzmanlaştığı uluslararası üretim parçalanma eğilimini yansıtmaktadır⁹⁵.

Tablo 10. 2019 Yılında ABD'ye Göre İleri Teknoloji Ürünlerinin ABD İhracat Hacmi (Milyar ABD Doları Olarak)

	Milyar ABD doları cinsinden ticari mal hacmi
Aerospace	137.73
Information & Communications	91.59
Electronics	47.64
Life Science	31.77
Biotechnology	24.39
Flexible Manufacturing	17.54

⁹³ <https://www.statista.com/statistics/263646/import-of-goods-to-china/>

⁹⁴ Ferrantino, Michael, Robert Koopman, Falan Yinug, and Zhi Wang. (2010). The nature of US-China trade in advanced technology products. *Comparative Economic Studies* 52 (May 6): 207–224.

⁹⁵ Ferrantino, Michael, Robert Koopman, Falan Yinug, and Zhi Wang. (2010). s.214.

Opto-Electronics	4.91
Weapons	4.57
Advanced Materials	3
Nuclear Technology	1.06

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/258753/us-exports-of-advanced-technology-products/>

Bu grafik, 2019 yılında ABD ileri teknoloji ürünlerinin ihracat hacmini grup bazında göstermektedir. 2019'da ABD, yaklaşık 137,73 milyar ABD doları değerinde havacılık ürünleri ihraç etmiştir⁹⁶.

ABD ATP'nin Çin'e yaptığı ihracatın daha ayrıntılı bir incelemesi, başta elektronik olmak üzere birçok sektörün önemini vurgulamaktadır. ABD'nin Çin'e elektronik ihracatı (başlıca yarı iletkenler) 2000 yılında 922 milyon \$ 'dan 2009 yılında 5,3 milyar \$ 'a yükselmiştir. Şekil 4, Çin'in DTÖ'ye katılımından bu yana, ABD ATP ihracatı ile Çin ve ROW arasındaki ihracat paylarındaki farkı göstermektedir⁹⁷.

Tablo 11. 2019 Yılında ABD'ye Göre Gelişmiş Teknoloji Ürünleri İthalatı Hacmi (Milyar ABD Doları Olarak)

	Milyar ABD doları cinsinden ticari mal hacmi
Information & Communications	247.57
Aerospace	60.71
Life Science	54.7
Biotechnology	45.19
Electronics	41.86

⁹⁶ <https://www.statista.com/statistics/258753/us-exports-of-advanced-technology-products/>

⁹⁷ Wang, Zhi, and Shang-Jin Wei. 2008. What accounts for the rising sophistication of China's exports? NBER Working Paper Series 13771, February s.147

Opto-Electronics	23.59
Flexible Manufacturing	17.1
Advanced Materials	2.88
Nuclear Technology	2.06
Weapons	0.92

Kaynak:<https://www.statista.com/statistics/259149/us-imports-of-advanced-technology-products/>

Bu grafik, 2019 yılında ABD ileri teknoloji ürünlerinin ithalat miktarını grup bazında göstermektedir. 2019'da ABD, yaklaşık 60,71 milyar ABD doları değerinde havacılık ürünü ithal etti⁹⁸.

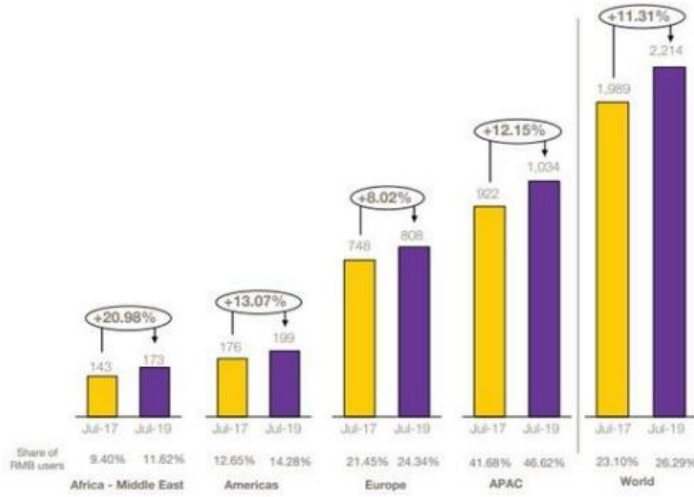
2.3.3. ABD-Çin Strateji ve Ekonomik Diyalogu

Strateji ve ekonomi iş birliği diyalogu oluşturulması 1 Nisan 2009'da Londra'da Başkan Barack Obama ve Başkan Hu Jintao'nun ilk toplantıları sırasında yaptığı G-20 zirvesinde duyuruldu⁹⁹. Bu süreç, George W. Bush yönetimi altında başlatılan eski Kıdemli Diyalog ve Stratejik Ekonomik Diyalog'un yerini almıştır. Her iki ülkenin üst düzey temsilcileri ve delegasyonları her yıl iki ülke arasında farklı başkentlerde toplanmaktadır. İlk toplantı 27-28 Temmuz 2009'da Washington DC'de yapıldı. Analistler ve medya tarafından S&ED'in ABD ve Çin arasındaki G-20 ilişkisinin önemli bir bölümünü oluşturduğu öne sürülmüştür¹⁰⁰. Uzmanlar, iki ülke arasında siyasi güveni, yapıcı katılımı ve iş birliğini geliştirebileceğini söylemektedirler.

⁹⁸ Fontagne, Lionel, Guillaume Gaulier, and Soledad Zignago. (2007). Specialisation across varieties within products and North-South competition. CEPII Working Paper 2007-06, May s.25

⁹⁹ <https://web.archive.org/web/20090729230632/http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/july/126599.htm>
¹⁰⁰ <https://www.spiegel.de/consent-a-?targetUrl=https%3A%2F%2Fwww.spiegel.de%2Finternational%2Fworld%2Fwashington-prepares-first-g-2-summit-with-china-europe-is-having-to-justify-its-privileged-position-a-638482.html&ref=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2F>

24 Mayıs 2010 ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti, Pekin'de yıllık Stratejik ve Ekonomik Diyalog'a (S&ED) başlamıştır. S&ED, Amerika ve Çin'in bilgi alışverişinde bulunmaları için ekonomik bir yol olarak hizmet eder ve bu da ekonomik anlaşmazlıkların gerçekleşmeden önce önlenmesine yardımcı olmaktadır. Ancak, her iki taraf enerji gibi çıkarları olduğu durumlarda mütevazı bir işbirliği yürüttü.

Grafik 2: RMB'nin Kullanımının Dağılımı, 2018-2019. Kaynak: SWIFT, 2019:7

Daha da kötüsü, iki kat ihracata yönelme, Amerikan RMB hedefi ile çelişmektedir. Obama İdaresi, ihracatı büyük ölçüde hükümet desteği yoluyla teşvik etmeyi amaçlarken, ABD Çin'in döviz kurunu baskı altına almaya yönelmekteydi. Bu, Amerika'nın, PRC ile olan ilişkisi nedeniyle kendi politikasını çarpıttığını gösteren örneklerden biridir. Çin ticaretde daha çok merkantilist yaklaşımının bir parçasıdır¹⁰¹. ABD küresel yeniden dengelenme politikasından çekilmeye devam etmektedir: Washington, Pekin'e yatırım değil, tüketimin yol açtığı bir ekonomiye yönelmesini teşvik etmektedir¹⁰².

¹⁰¹ China Watch, "The Emergent Industrial Policy," Vol. 6, No. 9 (September 19, 2003).

¹⁰² Xinhua, "China Tackles Underlying Economic Problems," August 3, 2004, at http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-08/03/content_357329.htm (May 21, 2010).

Bununla birlikte, ABD bu değişime katkıda bulunabilir ve Çin'in yeniden dengelenmesi ile geriye gitmek yerine ileri giderek ekonomisine son derece yardımcı olabilir. Obama yönetimi ve ABD Kongresi, konuşmaktan ziyade, devasa federal bütçe açığını hızla azaltarak, yeniden dengelenmeye yönelik eylemi gerçekleştirdi.

S&ED ve diğer ikili diyalogların asıl nedenlerinden biri, Çin ekonomisi ve güvenlik politikalarını Amerikan politikalarıyla daha iyi uymaya teşvik etmektir. ABD'nin Çin'in dönüştürülmesine yardımcı olabileceği ilk Clinton Yönetimi sırasında ortaya çıktı. Ekonomik katılım ÇHC'de daha fazla özgürlüğe yol açmaktadır. Ancak süreç henüz başlamamıştır. Çoğu Çin vatandaşı için daha büyük ekonomik fırsatlara rağmen, Komünist Partinin tutuşu gevşemedi. Adil olmak gerekirse, gerçekçi katılım savunucuları sürecin zaman alacağını kabul etmişlerdir; 15 yıl, 1,3 milyar Çinlinin yaşam biçimini değiştirmek için yeterli olmayabilir¹⁰³.

Gittikçe her türlü ekonomik kaynak Washington tarafından kontrol edilmekteydi ve federal harcamalar GSYİH'nın %25'ini geçmektedir. Bu seviye, yetki harcamalarının büyümesi nedeniyle hızla yükselmektedir¹⁰⁴. GSYİH'nın yüzde 20'si gibi federal bütçeden memnun olmayan Başkan ve Kongre, özellikle ÇHC'den yabancı para aktarmaya devam etmekteydi. Çin ile ekonomik etkileşim ABD'yi daha kötüye gitmeye teşvik etti.

2.3.4. Küresel Tedarik Zincirleri için Önemi bir Merkez Olarak Çin

Küresel ticaret ve onu destekleyen tedarik zincirleri, liberalleşme ve gelişmiş iletişim sayesinde mal ve hizmetlerin sınır ötesi akışındaki yapısal dönüşümler ve özellikle Asya'daki büyük ihracat ekonomilerindeki değişimler de dahil olmak üzere derin bir değişim sürecinden geçmektedir. Aynı zamanda, ABD ve Asya, Latin Amerika ve Avrupa'daki ülkeler, küresel ticaret mimarisini Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP),

¹⁰³ U.S. Department of Treasury, Treasury International Capital System, "Foreign Portfolio Holdings of U.S. Securities," at <http://www.ustreas.gov/tic/shlhistdat.html> (May 21, 2010).

¹⁰⁴ Heritage Foundation, "The Federal Budget in Pictures: Budget Chart Book," at <http://www.heritage.org/budgetchartbook/>.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Paketi (TTIP) gibi iddialı ticari paketlerle güncellemeye çalışmaktadırlar¹⁰⁵.

ABD-Çin ticaret savaşı, şirketleri özellikle nihai ürün montajı ve bitirme aşamalarında tedarik zinciri faaliyetlerini Çin dışına kaydırmaya zorlamaktadır. Yüksek tarifeler tehdidiyle karşı karşıya olan ABD'ye satış yapanlar en uygun maliyetli stratejiyi düşünmektedir. Kilit endüstrilerde, ticaret savaşı, çokuluslu şirketler arasında yeni maliyetlere maruz kalmanın en iyi şekilde nasıl yönetileceği ve Amerikan tüketicilerine sınırsız erişimin sağlanması konusunda büyük tartışmalar başlattı. Şirketler, tedarik stratejilerini çeşitlendirmeleri mi yoksa Çin'den tamamen mi çıkmaları gerektiğini sormaktadırlar¹⁰⁶.

Ticaret savaşı nasıl uygulandı?

ABD'nin Çin'e uyguladığı vergiler

Çin'in ABD'ye uyguladığı vergiler

Kaynak: ABD Nüfus İdaresi, BBC (8 Mayıs 2019 verileri)

BBC

Şekil 1: ABD ve Çin Arasında Uygulanan Vergiler, 2018-2019

200 milyar dolarlık Çin malına yönelik uygulanmakta olan gümrük vergilerinin 2018 yılı başından %10'dan %25'e yükselmesi planlanmaktaydı, ancak bu durum ertelenmişti. Trump, Pekin ile anlaşmaları yavaş olarak ilerlemekte ve bu nedenle artışın

¹⁰⁵ Magretta, J. (1998), "Fast, global, and entrepreneurial: supply chain management, Hong Kong style", Harvard Business Review, September-October, pp. 103-14.

¹⁰⁶ <https://www.statista.com/statistics/263646/import-of-goods-to-china/>

10 Mayıs, 2019`dan itibaren uygulanmaya başladığı görülmüştür. Trump 325 milyar dolarlık Çin ürünlerine %25 vergi uygulaması başlatmıştır¹⁰⁷.

2009 yılında Çin, dünya çapında en büyük ihracatçı ülke olarak Almanya'yı geride bıraktı. 2014'ten bu yana Çin, yalnızca dünyanın en büyük ihracatçısı değil, aynı zamanda ihracat ve ithalatlarının toplamı bakımından da en büyük ticaret ülkesidir. 2019'da Çin'in ticaret fazlası 422 milyar ABD doları olarak gerçekleşti ve mal ihracatı neredeyse 2,5 trilyon ABD doları gibi rekor bir yüksekliğe ulaştı. Aynı yıl Çin'in mal ve hizmet ihracatı GSYİH'nın yüzde 17,4'ünü oluşturdu. Bir ülkenin ihracatı GSYİH'nın yaklaşık %15'inden fazla ise, ekonomide cari açık olduğu kabul edilmektedir.

Mali kriz ve küresel ekonomik gerilemenin küresel ticareti yavaşlattığı ve küresel talepte düşüş olduğu 2009 hariç, Çin'in ihracatı son yıllarda istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Çin, en kalabalık ülke olmanın yanı sıra dünyanın en büyük imalatçısı ve ihracatçısı haline geldi. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, 2019'da Çin'in önde gelen ihracat ortaklarıydı¹⁰⁸.

Bilgisayarlar, yayın teknolojisi ve telefonlar gibi makineler ile nakliye ekipmanları Çin ihracatının en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bu kategori 2018 yılında yaklaşık 1,2 trilyon ABD doları ihracat değerine ulaşmıştır.

Tablo 12. 2009'dan 2019'a Kadar Çin'den Mal İhracatının Değeri (Milyar ABD Doları Cinsinden)

	Milyar ABD doları cinsinden ihracat
2019	2,499.03
2018	2,486.7
2017	2,263.35
2016	2,097.63

¹⁰⁷ www.statista.com

¹⁰⁸ www.statista.com

2015	2,273.47
2014	2,342.29
2013	2,209.01
2012	2,048.71
2011	1,898.38
2010	1,577.75
2009	1,201.61

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/263661/export-of-goods-from-china/>

Çin 2019'da yaklaşık 2,5 trilyon ABD doları değerinde mal ihraç etti. Bu, ihracat değerinde bir önceki yıla göre yüzde birden daha az bir artışa işaret etmektedir¹⁰⁹.

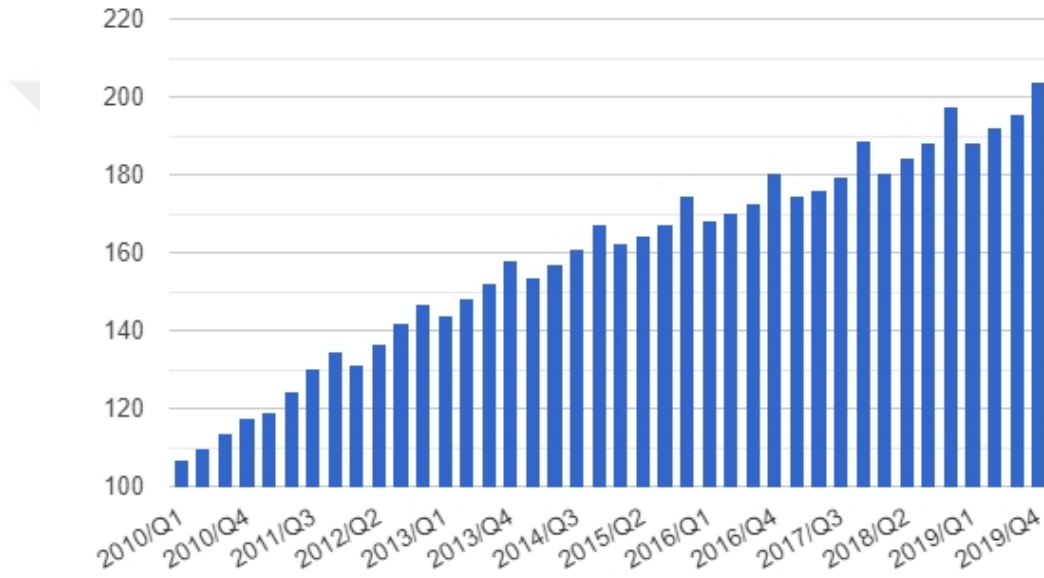
Çoğu şirket, fabrikalarının Çin dışında toptan taşınmasını göze alamaz veya Çinli tedarikçilerinin yerini alamaz. Çünkü tedarik zinciri altyapısının kurulması zaman almaktadır ve Çin dünyanın üretim, kaynak bulma ve tedarik ihtiyaçlarının çoğunun merkezinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, pek çok firma için, Çin'in istikrarlı bir şekilde artan işçilik maliyetleri, montaj uyumlulukları, sosyal sigorta taahhütleri, sıkı çevresel kontroller ve diğer baskılar göz önüne alındığında, üretimi Çin'den çıkarmanın veya üretim kanallarını çeşitlendirmenin faydaları uzun vadede daha büyük olabilir¹¹⁰.

Örneğin, Amerikan işletmeler arası üretim platformu Sourcify, Çin'de işçilik maliyetleri arttıkça fabrikalarını Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Filipinler ve Meksika'ya taşıdı. Çok sayıda kesim dikişi ve dikiş işçiliğine bağımlı olan çoğu hazır giyimci, ülkede bir ön büro veya merkez ofis gibi bir miktar mevcudiyetini sürdürmesine

¹⁰⁹ <https://www.statista.com/statistics/263661/export-of-goods-from-china/>

¹¹⁰ Fung, K.C., Ilzaka, H. and Siu, A. (2003), "Japanese direct investment in China", China Economic Review, Vol. 14, pp. 304-15.

rağmen üretimi Çin dışına taşıdı¹¹¹. Çin'de giyim, montaj hatlarında kullanılan robotlar tarafından giderek daha fazla üretilmektedir.

Grafik 3: Çin İşçilik Maliyetleri. Kaynak: TheGlobalEconomy.com

İş analistleri yıllardır firmaların üretim stratejilerini çeşitlendirme avantajlarını yazıyorlar. Bu, bir üretim merkezinde fazlalığı azaltmak ve bunu coğrafi olarak yakın veya kolayca erişilebilir bir ikinci veya daha fazla bölgesel bazlar ile desteklemek anlamına gelmektedir. Burada, ABD-Çin ticaret savaşının en büyük kazananları Güneydoğu Asya'daki ülkeler olabilir. Ticaret savaşının artı işaretlerine yakalanan firmalar, Çin'deki ağır varlıklarını desteklemek için komşu bölgedeki seçkin ülkeleri belirlemeye başladılar¹¹². Bu ülkelerin Çin ile Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) çatısı altında olumlu bir ticaret ortaklığına sahip olmaları da ek bir avantajdır. Çin tedarik zincirinin bir kısmının yerini değiştirmek veya bu ülkelerden herhangi

¹¹¹ Nolan, P. and Zhang, J. (2003), "Globalization challenge for large firms from developing countries: China's oil and aerospace industries", *European Management Journal*, Vol. 21 No. 3, pp. 285-99.

¹¹² Pyke, D., Robb, D. and Farley, J. (2000), "Manufacturing and supply chain in China: a survey of state-, collective-, and privately-owned enterprises", *European Management Journal*, Vol. 18 No. 6, pp. 577-89.

birinde yeni tesisler açmak, ABD ile ticaret yapan firmaların, Çin menşeli diğer pazarlarla olan ilişkilerini sürdürmenin yanı sıra 'arz kaynaklarını' yönetmelerini sağlayacaktır¹¹³.

Çin'de iş yapmanın daha pahalı hale gelmesi yadsınamaz. Ancak, bu faktörlerin bir firmanın Çin'de devam etme veya yeniden yerleştirme kararını nasıl etkilediği, büyüklüğüne, hedef pazarına ve üretim aşamasına bağlıdır. Emek yoğun iş gerektiren giyim eşyası veya elektronik ürünler üreten bir firma için Vietnam, Endonezya, Tayland ve Hindistan gibi alternatif yerleri keşfetmek mantıklıdır¹¹⁴.

2.4.ABD ve Çin Yatırım Bağları ve Sorunları

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), bir şirketin, farklı bir ülkede bulunan başka bir şirkete yaptığı yatırımdır. Borsada işlem gören yabancı şirketlerin hisselerine yatırım yapmanın geleneksel bir yolundan farklıdır. Doğrudan yabancı yatırım yapan şirketler genellikle yatırım yaptıkları şirketin bir parçasıdır ve karar alma süreçleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. ABD'de DYY, yabancı bir firmanın (yabancı bağlı şirket olarak bilinir) en az yüzde 10'una sahip olan Amerikalı bir yatırımcı (ABD'li ebeveyn olarak adlandırılır) olarak tanımlanmaktadır. ABD'nin yurtdışındaki doğrudan pozisyonu 2018'de 5,95 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir¹¹⁵.

ABD'nin yurtdışındaki yabancı yatırımları son yıllarda çarpıcı bir büyüme kaydetti. Aslında, Amerika Birleşik Devletleri doğrudan yatırım çıkışları açısından dünya çapında önde gelen ülkeler sıralamasında hep ilk sıralarda yer alıyor ve sadece 2015 yılında yaklaşık 300 milyar ABD doları değerindeydi. Çok uluslu Amerikan şirketleri, özellikle üretime odaklanmış, finansal faydalar nedeniyle büyük ölçüde deniz aşırı tesislere yatırım yapmıştır. Bununla birlikte, bu şirketlerin büyük bir kısmı sadece ABD pazarına değil, aynı zamanda faaliyet gösterdikleri yerel pazarlara da

¹¹³ Riley, K. (2002), "Motor vehicles in China: the impact of demographic and economic changes", Population and Environment, Vol. 23 No. 5, pp. 479-94.

¹¹⁴ Sin, L.Y.M. and Tse, A.C.B. (2003), "Market orientation and business performance", European Journal of Marketing, Vol. 37 Nos 5/6, pp. 910-36.

¹¹⁵ <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/>

odaklanmaktadır. 2017 yılında ABD'den en fazla yabancı yatırım alan ülke, neredeyse 936,73 milyar ABD doları ile Hollanda oldu ve onu İngiltere ve Lüksemburg izledi. Genel olarak, o yıl Avrupa ülkelerine yatırılan toplam ABD doları miktarı, on yıl önce 1.68 trilyon ABD dolarına kıyasla 3.55 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır¹¹⁶.

Tablo 13. ABD'nin 2000-2018 Yılları Arasında Çin'de Doğrudan Yatırım Pozisyonu (Tarihsel Maliyet Temelinde Milyar ABD Doları Olarak)

	Milyar ABD doları cinsinden doğrudan yatırımlar
2018	116.52
2017	107.56
2016	97.29
2015	92.15
2014	82.24
2013	60.45
2012	54.51
2011	53.66
2010	59
2009	54.07
2008	53.93
2007	29.71
2006	26.46
2005	19.02
2004	17.62
2003	11.26

¹¹⁶ <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/>

2002	10.57
2001	12.08
2000	11.14

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/>

Bu istatistik, tarihi maliyet temelinde 2000-2018 yılları arasında ABD'nin Çin'deki doğrudan yatırım pozisyonunu göstermektedir. 2018'de Çin'e yapılan ABD yatırımları yaklaşık 117 milyar ABD doları olarak değerlendirilmiştir.

ABD ve Çin, son on yılda doğrudan yabancı yatırımların (DYY) en büyük iki alıcısı oldular. 2011 sonunda dünyadaki DYY'nin toplam stoğu 19 trilyon dolar civarındaydı. Bunun %19'u ABD'de ve %10'u Çin'de idi¹¹⁷. Dünyanın bu en büyük iki ekonomisi de doğrudan yatırımların başlıca sağlayıcılarıdır. Bu, özellikle dünyanın teknolojik olarak en gelişmiş ekonomisi olan ABD için geçerlidir. 2012 sonu itibarıyla ABD, dünyadaki tüm doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık dörtte biri kadar 4,5 trilyon dolarlık doğrudan yatırıma sahipti. Çin, dış yatırıma göreceli olarak yenidir, ancak doğrudan dış yatırım stoğu hızla büyümektedir. 2012 sonu itibarıyla Çin Ticaret Bakanlığı toplam 532 milyar dolarlık bir stok bildirmişti. 2013 yılı sonunda bu rakam 660 milyar dolara ulaşmıştı¹¹⁸.

Tablo 14. 2000-2018'de Çin'den ABD'ye Doğrudan Yabancı Yatırım

	Milyar ABD doları cinsinden
2018	39.47
2017	39.52

¹¹⁷ Philip R. Lane and Gian Maria Milesi-Ferretti, 2007, "The external wealth of nations mark II: Revised and extended estimates of foreign assets and liabilities, 1970–2004", Journal of International Economics 73, November, 223-250

¹¹⁸ Ministry of Commerce of China, 2012 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment.

2016	40.45
2015	14.71
2014	10.07
2013	7.86
2012	7.08
2011	3.6
2010	3.3
2009	1.62
2008	1.11
2007	0.58
2006	0.79

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/188935/foreign-direct-investment-from-china-in-the-united-states/>

Çinli şirketler, tarihi maliyet esasına göre 2018'de ABD'deki şirketlere 39,5 milyar ABD doları yatırım yaptı. ABD ve Çin hem doğrudan yatırım sağlayıcıları hem de doğrudan yatırım alıcıları olarak büyük oyuncular olsa da, ikisi arasında beklenenden daha az çapraz yatırım bulunmaktadır. ABD Ticaret Bakanlığına göre, dünyanın Çin'deki doğrudan yabancı yatırımları %10'dur. Ancak ABD bu miktarın sadece onda birini koymaktadır¹¹⁹. Çin'in istatistikleri, Çin'in ABD'deki doğrudan yatırımlarının 2013 sonu itibariyle yurtdışı yatırımlarının yalnızca %3,3'ünü oluşturduğunu göstermektedir (dünya portföyüne kıyasla %19'a)¹²⁰. Çin'in Hong Kong'a yaptığı yatırımı bir kenara bırakırsak, Çin'in ABD'ye giden dış yatırımlarının payı %7,7'dir. Dünya portföyüne kıyasla bu pay hala düşüktür.

¹¹⁹ The Chinese data on U.S. FDI in China

¹²⁰ National Bureau of Statistics of China, 2014 China Statistical Yearbook

2.4.1. Yerli İnovasyon ve Devlet İhale Politikaları

ABD'nin yeniliğe ilişkin görüşleri, bilimsel ve mühendislik açısından mega projeleri, satın alma ve patentlerle ilgili yabancı firmaları desteklemek üzere tasarlanmış bir “sanayi politikaları ağı” şeklinde uygulanmaktadır. Bilim ve mühendislikte Ar-Ge projelerine destek neredeyse tüm OECD ülkeleri tarafından uygulanmaktadır. Bu nedenle Çin de böyle bir destek sağlamaktadır¹²¹. Bunun yerine, tedarik ve fikri mülkiyet hakları uluslararası eleştirinin odağı olmuştur. Temel itiraz, Çin'in yerli inovasyon tedarik kataloğuna ürünleri dahil etme kriterlerinin aşağıdakiler olması gerektiği idi: Çin'de fikri mülkiyetin tam sahibi olan bir işletme tarafından üretilebilir; örneğin Çinli bir şirkete ait olan ve PRC'de kayıtlı bir ticari marka “yüksek derecede” bir yeniliğe ve güvenilir kaliteye sahip olması gereklidir. Bir ihaledeki tekliflerin değerlendirilmesi sırasında, sertifikalı yerli inovasyon ürünleri içeren bir teklif, bir fiyat yarışmasında %5-10 daha pahalı olabilir veya birleşik teknik değerlendirme için %4-8 daha yüksek bir puan sağlar¹²².

Kamu alımlarının çoğu gelişmiş sanayileşmiş ülkeler tarafından yeniliği teşvik etmek için bir politika aracı olarak kullanılmaktaydı. Aslında, ABD'deki Savunma Gelişmiş Araştırma Projeleri Ajansı (DARPA) tarafından devlet ihalesi, Savaş Sonrası dönemde askeri ve sivil uçaklar, İnternet ve Küresel Konumlandırma Sistemi (GPS) dahil olmak üzere önemli ileri yeniliklerin geliştirilmesinde etkili oldu. Bu nedenle, Çin ve diğer ülkeler karşısında şiddetli Amerikan söylemine rağmen, ABD kendi sanayi politikalarında ve bir ticaret silahı olarak ayrımcı hükümet alımları kullanmaya devam etmektedir¹²³.

¹²¹ The Fifth Plenary Session of the 16th Central Committee: The "Independent Innovation" Strategy is the most innovative,” (2005), <http://www.china.com.cn/chinese/zhuanti/5zqh/1001813.htm>

¹²² The State Council, Guojia zhongchangqi kexue he jishu fazhan guihua gangyao (2006-2020) (National Guidelines on Medium and Long-term Program for Science and Technology Development (2006–2020)), (2006) <http://scitech.people.com.cn/GB/1056/4091541.html>

¹²³ Wayne M. Morrison, (2018),) China-U.S. Trade Issues, Congressional Research Service 7-5700 RL33536, p. 33-36.

Çin'in yenilik konusundaki politikalarıyla bağlantılı olarak gelecekteki yenilik taleplerinin, en azından kataloglardaki yenilikçi ürünleri akredite etmek kadar etkili olduğunu göstermiştir. Çin'in tedarik çerçevesi ile ilgili yasal belgeleri ve hükümet aktörlerinin çalışmaları Çinli firmaların yerel talebi yerine getiren yenilikleri geliştirmek için başarılı bir şekilde çalıştığını göstermiştir¹²⁴.

Bilgi ve iletişim teknolojisi endüstrisindeki Ar-Ge yöneticileri ve ABD'li yetkililerle yapılan görüşmeler, ABD çokuluslu şirketlerin Çin'deki Ar-Ge stratejilerinin yerli yenilik politikalarından önemli ölçüde etkilenmediğini göstermiştir. Yerli inovasyon ürünlerinin tedarikiyle ilgili tartışmalar Çin hükümetinin 2011 yılında ulusal politikalarını revize etmesinden sonra bir miktar geriledi. 2015 yılında açıklanan “Çin Üretim 2025” politikası yönünde Çin, uluslararası alanda gelişim göstermiştir¹²⁵.

Çin'in yerli inovasyon faaliyetlerinin ana hedefi, Çin'in çıkarları için faydalı bir teknolojik platform oluşturacak standartlar geliştirmektir. Çin hükümeti bir anlamda, benzersiz Çin teknoloji standartlarının geliştirilmesi yoluyla ülkeyi bir “standart alıcı” dan “standart oluşturucu” ya dönüştürmek istemiştir. Çin'in BT endüstrileri, giderek fikri mülkiyet üzerine inşa edilmiş olan uluslararası standartları takip etmek zorunda kalmışlardır¹²⁶. Bu nedenle Çin “güvenli ve kontrol edilebilir” iletişim ağları yönünde çalışmalar yürütmüşlerdir.

Uluslararası standartlar oluşturma ve platformla ilgili fikri mülkiyetin önemli paylarını elde etme çabalarının en iyi örneği, Çin'in yerli 3. nesil mobil iletişim standardı TD-SCDMA'yı geliştirme ve ticarileştirme girişimidir. Bu standart, 1997 yılında Çin Telekomünikasyon Teknolojileri Akademisi'nin ticari bir dalı olan Datang Group tarafından Siemens dahil yabancı ekipman üreticileri konsorsiyumu ile yürütülen Ar-

¹²⁴ USITC, China: Intellectual Property Infringement, Indigenous Innovation Policies, and Frameworks for Measuring the Effects on the U.S. Economy (Investigation No. 332-514)

¹²⁵ Wayne M. Morrison, (2017) “The Made in China 2025 Initiative: Economic Implications for the United States,” In Focus no. 7-5700, Washington D.C s.2

¹²⁶ Zhao Litao and Yin Xiangru, (2016) Technology as a Battle Ground: US Demands, China's Responses, EAI Background Brief No. 1403.

Ge'ye dayanmaktaydı. Çinli üreticilerin TD-SCDMA ile ilgili patentlerin neredeyse %50'sine sahip oldukları tahmin ediliyor. Bu görünüŖe göre Çinli mobil iletişim satıcılarının, sistemlerinde BİT standartlarının kullanımı için daha düşük lisans ücretleri üzerinde pazarlık yapmalarına yardımcı oldu¹²⁷.

Bununla birlikte, kendi yerli standartlarını geliŖtirmeye çalışırken Çin, hem uluslararası düzeyde güçlü çokuluslu şirketlerden hem de uluslararası pazarlara tedarikte ilgi duyan yerli işletmelerden birçok zorlukla karşı karşıyadır. Her halükârda, BİT'teki standartlar ile diğerk yüksek teknoloji alanları, patentleme ve ekonomik kalkınma arasında ilişki uluslararası standardizasyona girmesini zorunlu kılmaktadır.

¹²⁷ Zia K. Cromer, (2005) "China's WAPI Policy: Security Measure or Trade Protectionism?" Duke Law & Technology Review, 4, , p.1-13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARET SAVAŞLARININ SANAYİ POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi

Tarih boyunca ülkeler arasında toprak savaşlarının yanısıra, ekonomik savaşlar da çok sık karşılaşılan bir durumdur. Ülkeler sadece toprak genişliğini artırmakla daha büyük coğrafiyalara hükmetme amacıyla değil, daha fazla ticari mal satmak uğrunda da savaşmışlardır. Hatta ticari mal savaşları ülkeler arasında askeri savaşlara da neden olmuştur. Ticari savaşlar günümüzde de devam etmekte olup, özellikle ABD, Çin ve Avrupa Birliği arasında yaşanmaktadır. Bu çalışmada ABD ve Çin'in toplam ithalat ve ihracatının bir birini nasıl etkilediğini değerlendirmek amacı ile ekonometrik incelemeler yapılmıştır. ABD ve Çin'in dış ticaretinde AB ülkeleri de önemli yer aldığından dolayı, Euro dolar paritesi ile beraber Dolar Yuan paritesi de analize dahil edilmiştir. Bu analiz, 1980 birinci çeyreği ile 2020 dördüncü çeyreğini kapsamakta olup 164 gözlemden oluşmaktadır. Analizde kullanılan veriler, Dünya Bankası resmi internet sayfasından elde edilmiştir. ABD ve Çin'in ihracat ve ithalatı ile ilgili veriler reel veriler olup, mevsimsellikten arındırılmıştır. İhracat ve ithalat değişkenleri milyar dolar ile ölçülmüştür. Bu değişkenler analiz içerisinde kısaltma olarak kullanılmıştır. Kullanılan kısaltmalar aşağıda verilmiştir.

USAEX-ABD İhracatı

USAIM-ABD İthalatı

CHEX-Çin İhracatı

CHIM-Çin İthalatı

EUROUSD- Euro Dolar Paritesi

USDYUAN- Dolar Yuan paritesi

3.2.Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, ticaret savaşları çerçevesinde dünyanın siyasal ve ekonomik açıdan iki büyük gücü olan ABD ve Çin'in toplam ihracat ve ithalatlarının bir birine karşılıklı etkilerini ekonometrik yöntemlerle değerlendirmektir. İhracat ve ithalat değişkenlerinin karşılıklı etkileri değerlendirilirken, kontrol değişkenler olarak Euro-dolar paritesi ile dolar-Yuan paritesi de dikkate alınmıştır. Çalışmanın ekonometrik değerlendirilmesi zamanı ise, ekonometri yöntemi olarak Vektör otoregressif (VAR)model tercih edilmiştir. VAR modeli aracılığı ile ABD ve Çin'in ihracat ve ithalatının bir birine karşılıklı etkileri değerlendirilirken, etki-tepki analizlerine de yer verilmiştir.

3.3.Bulgular

Ekonometrik analizlere başlamadan önce analizde kullanılacak olan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmış ve sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 15. Tanılayıcı İstatistikler

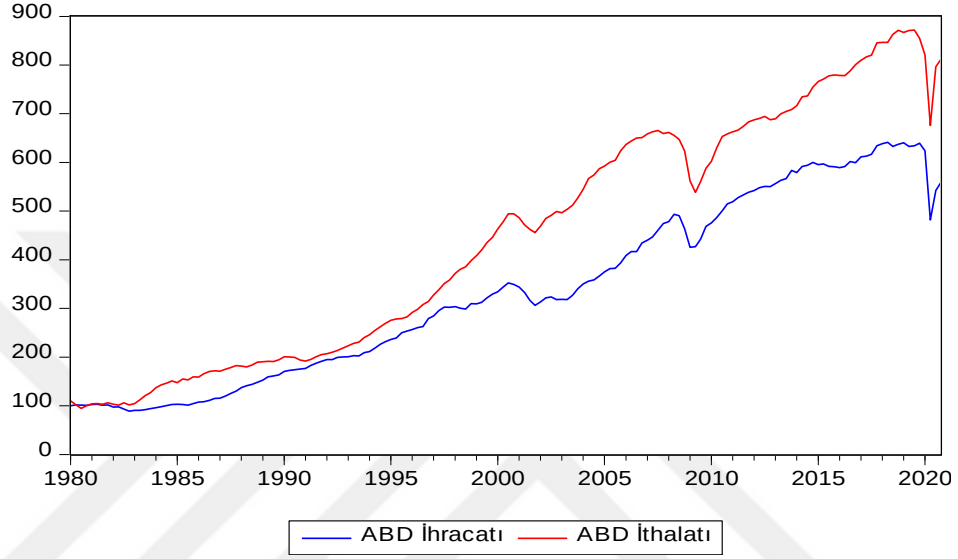
	USAEX	USAIM	CHEX	CHIM	EUROUSD	USDYUAN
Mean	335.4622	444.6799	213.0288	180.6242	1.164390	6.083232
Median	318.2750	462.8650	65.69310	63.79586	1.180000	6.660000
Maximum	641.3000	871.7000	735.1665	595.6736	1.560000	8.700000
Minimum	89.15000	94.83000	16.52175	17.56270	0.680000	1.460000
Std. Dev.	181.8649	250.3155	233.8604	195.2023	0.172161	2.188498
Skewness	0.216585	0.119608	0.833901	0.883988	-0.450373	-0.755498
Paritetosis	1.700240	1.568847	2.045134	2.139339	2.959240	2.339290

Jarque-Bera	12.82626	14.38705	25.23778	26.42092	5.555529	18.58427
Probability	0.001640	0.000751	0.000003	0.000002	0.062177	0.000092
Observations	164	164	164	164	164	164

USAEX değişkeninin tanımlayıcı istatistikleri incelendiğinde, analiz döneminde ortalama değer 335.46 olduğu görülmektedir. Bu değer ABD ihracatının ilgili dönemde ortalama olarak 335.46 milyar dolar olduğunu göstermektedir. Bu dönemde ihracatın medyan değeri 318.27 milyar dolara eşit olmuştur. ABD ihracatının minimum değeri 89.15, maksimum değeri ise 641.3 olmuştur. Bu bilgilere dayanarak, ABD ihracatının 552.15 milyar dolar gibi çok büyük bir aralığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, ilgili dönemde ABD ihracatının yaklaşık olarak 7 kat arttığını göstermektedir. Standart sapma değerinin 181.86 olması ABD ihracatının bu dönemde oldukça fazla değişim gösterdiğinin kanıtıdır. Çarpıklık değerinin pozitif 0.216 olması ABD ihracatının, sağa çarpık olduğunu ifade etmektedir. Bu da, ilgilenilen dönemde ABD ihracatının büyük çoğunluğunun ortalamadan daha küçük olduğu anlamına gelmektedir. Paritetosis değerinin 1.7'ye eşit olması ABD ihracatının normal dağılıma göre daha basık olduğunu göstermektedir. Yani, ABD ihracatının değişim aralığı çok büyüktür. Çarpıklık değerinin sıfırdan, basıklık değerinin ise üçten farklı olduğunu dikkate alarak, ABD ihracat serisinin normal dağılıma sahip olmadığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda, Jarque-Bera normallik testi sonucuna göre de, %5 anlamlılık düzeyinde ABD ihracatı normal dağılıma sahip değildir.

USAIM değişkenine ait tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, bu değişkenin ortalamasının 444.67 olduğu görülmektedir. Yani, ilgili dönemde ABD'nin bir dönemlik ithalatı ortalama olarak 444.67 milyar dolar olmuştur. ABD'nin ortalama ithalatının ortalama ihracattan büyük olduğunu dikkate alırsak, ABD'nin dış ticaret açığı verdiğini ifade edebiliriz. Aşağıdaki grafikten de görüldüğü üzere, tüm dönemlerde ABD ithalatı,

ABD ihracatından vazladır. Özellikle 2000’li yılların başından itibaren bu açık hızla artmıştır.

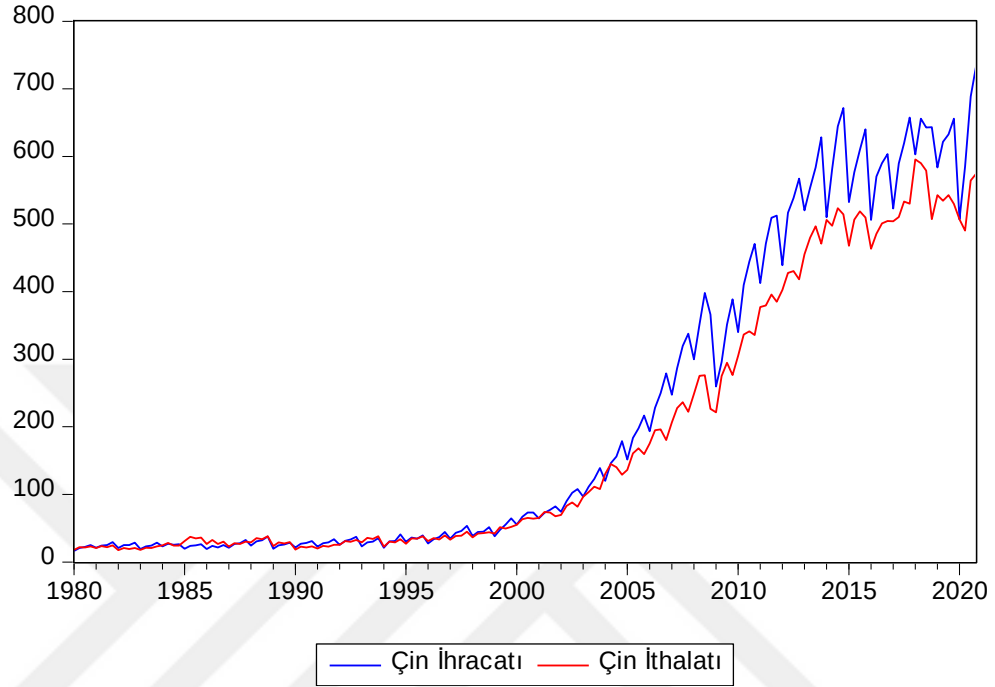

Grafik 4: ABD İhracat ve İthalatı

Bu dönem içinde ABD’nin medyan ithalatı, 462.86 milyar dolar olmuştur. İthalat miktarının minimum ve maksimum değerleri incelendiğinde bu değerlerin sırasıyla 94.83 ve 871.7 milyar dolara eşittir. Bu da ilgilenilen dönem içerisinde ABD ithalatının 777 milyara eşit bir adeğişim aralığına sahip olduğunu göstergesidir. Standart sapma değerinin 250.31’e eşit olması da ABD ithalatının çok değişken olduğunu ifade etmektedir. Çarpıklık değerinin pozitif 0.119 olması ABD ithalatının sağa çarpık bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Yani, bu dönem içerisinde ABD ithalatının değerlerinin büyük çoğunluğu ortalama ithalat miktarından daha küçüktür. Basıklık değerinin 1.56’ya eşit olması da, ABD ithalatının çok geniş aralıkta dağıldığını başka bir göstergesidir. Çarpıklık değerinin sıfırdan farklı olması ve basıklık değerinin ise 3’ten küçük olması nedeni ile, ABD ithalatının normal dağılıma sahip olmadığını söyleye biliriz. Jarque-Bera test istatistiği ve bu değere ait olasılık değerinin 0.05’ten küçük olması %5 anlamlılık düzeyinde ABD ithalatının normal dağılıma sahip olmadığını başka bir göstergesidir.

Çin ihracatı ile ilgili tanımlayıcı istatistikler incelendiği zaman ortalama ihracat miktarının 213 milyar, medyan ihracat miktarının 65.69 milyar olduğu görülmektedir. Bu dönem içinde Çinin yapmış olduğu minimum ihracat miktarı 16.52 milyar dolar iken, maksimum ihracat miktarı 735.16 milyar dolara eşit olmuştur. Bu da, Çinin ihracatında son 40 sene içerisinde yaklaşık 46 kat gibi fantastik bir artışık yaşandığını göstermektedir. Standart sapma değerinin 233.86'ya eşit olması bir daha Çin ihracatının ne kadar büyük bir değişim gösterdiğinin kanıtıdır. Çinin ihracat değişkeninin değerleri de pozitif çarpıklık ve 3'ten küçük basıklık değerlerine sahiptir. Yani, ilgili dönemde Çin ihracatının aldığı değerlerin büyük çoğunluğu ortalamadan daha küçük değerlere sahip olup geniş aralıkta dağılıma sahiptirler. Bu sonuçlar Çin ihracatının normal dağılıma sahip olmadığını göstergesidir. Jarqu-Bera test istatitiğine ait olasılık değerinin 0.05'ten küçük olması da, Çin ihracatının normal dağılıma sahip olmadığını kanıtlamaktadır.

Çin ithalaatı ile ilgili tanımlayıcı istatistikler incelendiği zaman ortalama ithalat miktarının 180.62 milyar, medyan ithalat miktarının 63.79 milyar olduğu görülmektedir. Bu dönem içinde Çinin yapmış olduğu minimum ithalat miktarı 17.5 milyar dolar iken, maksimum ithalat miktarı 595.67 milyar dolara eşit olmuştur. Bu da, Çinin ihracatında son 40 sene içerisinde yaklaşık 46 kat gibi fantastik bir artışık yaşandığını göstermektedir. Bu dönem içinde Çin ihracatının ithalatından küçük olması Çinin ticaret fazlası verdiğini göstermektedir. Aşağıdaki grafikte dönem içinde Çinin ihracat ve ithalat miktarı gösterilmiştir.

Grafik 5. Çin İhracat ve İthalatı

Bu grafik ABD'nin ihracat ithalat grafiği ile karşılaştırıldığında, ABD'nin aksine Çin'in 2000'li yıllardan sonra daha fazla ticaret fazlası verdiğini görmekteyiz. Bu sonuçlar, ticaret savaşında Çin'in gösterdiği başarıdır.

Standart sapma değerinin 233.86'ya eşit olması bir daha Çin ihracatının ne kadar büyük bir değişim gösterdiğinin kanıtıdır. Çinin ihracat değişkeninin değerleri de pozitif çarpıklık ve 3'ten küçük basıklık değerlerine sahiptir. Yani, ilgili dönemde Çin ihracatının aldığı değerlerin büyük çoğunluğu ortalamadan daha küçük değerlere sahip olup geniş aralıkta dağılıma sahiptirler. Bu sonuçlar Çin ihracatının normal dağılıma sahip olmadığını göstergesidir. Jarqu-Bera test istatistiğine ait olasılık değerinin 0.05'ten küçük olması da, Çin ihracatının normal dağılıma sahip olmadığını kanıtlamaktadır.

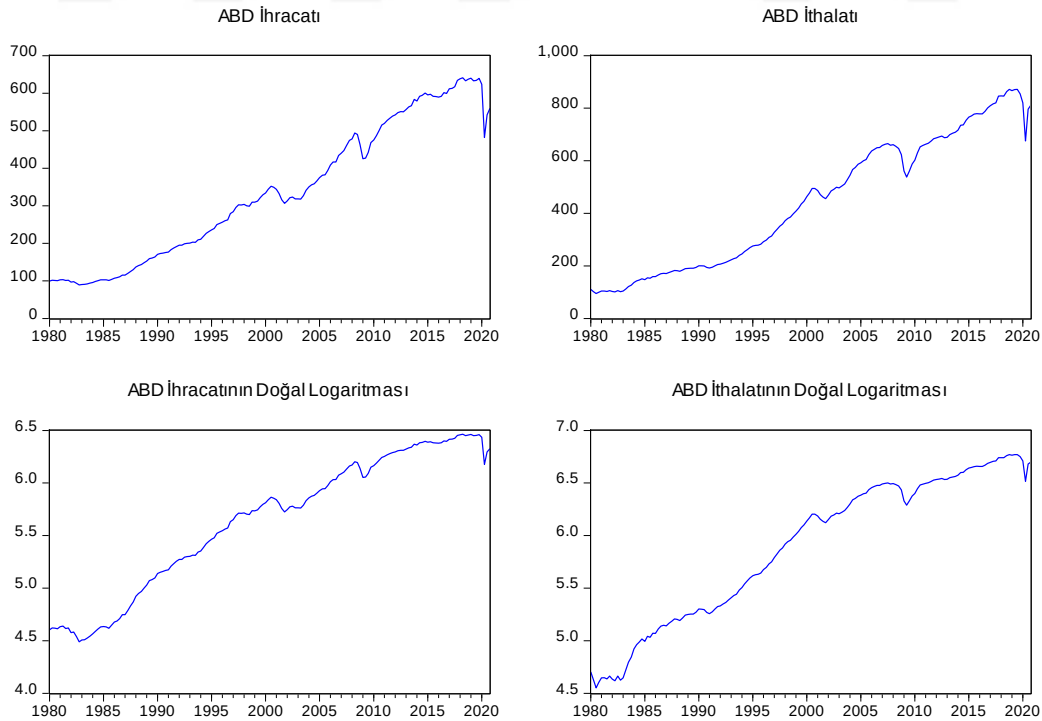
Analize Euro-Dolar paritesinin dahil edilmesinin sebebi, her iki ülkenin AB ülkeleri ile yapmış oldukları ticaret miktarlarının çok önemli düzeylerde olmasıdır. Euro-dolar paritesi incelendiğinde bu dönem kapsamında, paritenin ortalama olarak 1.16'ya, medyan değeri ise 1.18'e eşittir. Bu süre zarfında Euro-Dolar paritesi minimum

olarak 0.68, maksimum ise 1.56 olmuştur. Standart sapma değerinin 0.17 gibi küçük bir değer alması Euro-Dolar paritesinin değişim aralığının büyük olmadığını göstermektedir. Çarpıklık değerinin negatif 0.45'e eşit olması bu değişkenin sola çarpık olduğunu ifade eder. Bu sonuç da, ilgilenilen dönemde parite değerlerinin büyük çoğunluğunun ortalamadan daha büyük olduğunu söylememize olanak sağlamaktadır. Paritetosis değerinin 2.95 olması ve bu değer 3'e çok yakın olması nedeni ile, euro-dolar paritesinin değerlerinin normal dağılımla kıyasla yaklaşık olarak aynı aralıkta dağıldığını ifade etmektedir. Jarque-Bera test istatistiği ve ilgili olasılık değerinin 0.05'ten büyük olması nedeni ile, euro-dolar paritesinin normal dağıldığını söyleyebiliriz.

Dolar-Yuan paritesini gösteren değişkenin tanımlayıcı istatistikleri incelendiği zaman, analiz döneminde ortalama paritenin 6.08 olduğu görülmektedir. Doların euro karşısında zayıf, yuan karşısında güçlü olması, ABD'nin AB ülkelerine yapacağı ihracatı azaltmakta, ABD'nin Çin'den yapacağı ithalatı ise artırmaktadır. Bu nedenledir ki, ABD dış ticaret açığı verirken, Çin dış ticaret fazlası vermektedir. Analiz döneminde Dolar-Yuan paritesinin medyan değeri 6.66, minimum değeri 1.46, maksimum değeri ise 8.7 olmuştur. Standart sapma değerinin 2.18'e eşit olması, dolar-yuan paritesi değerlerinin nispeten geniş aralıkta dağıldığını ifade etmektedir. Dolar-Yuan paritesine ait çarpıklık değeri de negatif değere sahip olduğundan dolayı, bu değişkenin dağılımının da sola çarpık olduğunu söylemek mümkündür. Yani, dolar-yuan değişkeninin aldığı değerlerin büyük çoğunluğu ortalamadan daha büyüktür. Basıklık değerinin 2.33 olup 3'ten yeteri kadar küçük olması, dolar-yuan paritesi değerlerinin normal dağılıma kıyasla daha geniş aralıkta dağıldığını göstermektedir. Jarque-Bera test istatistiğine ait olasılık değerinin 0.05'ten küçük olması, %5 anlamlılık düzeyinde dolar-yuan paritesi değişkeninin normal dağılıma sahip olmadığını başka bir kanıttır.

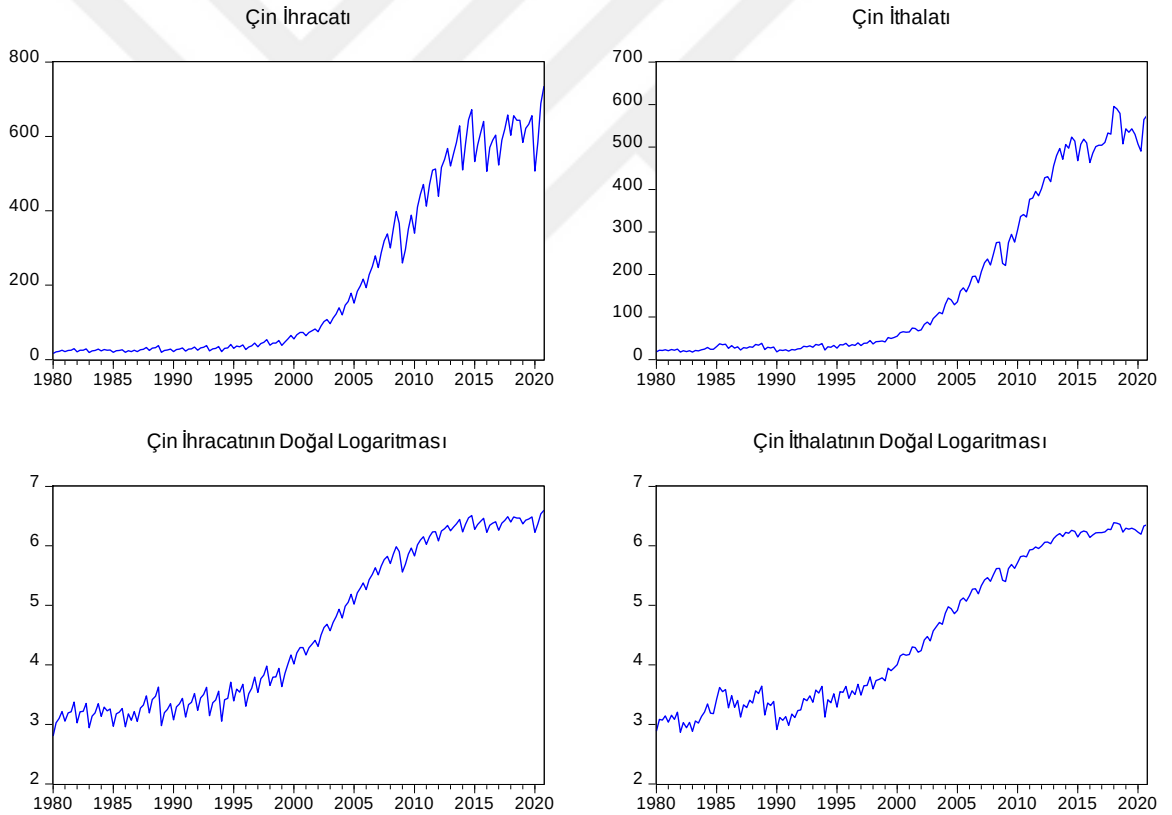
Ekonometrik analiz yapılmadan önce, değişkenlerin zaman içinde nasıl değiştiği de incelenmesi gereken konulardandır. Analizde değişkenlerin düzey değerleri yerine doğal logaritması kullanılacaktır. Bunun bir kaç önemli faydası vardır. Birincisi,

ekonometrik modelde hata varsayımlarından olan sabit varyansa ulaşmak amacıdır. Yani, serilerin düzey değerleri yerine doğal logaritmik hallerinin kullanılması modelin hatalarını küçültmektedir. Dolayısı ile, model hatalarının varyansı da küçülecektir. Böylece, kesinlikle sabit varyans elde edilmese de, değişken varyansın miktarı önemli ölçüde küçültülmektedir. İkincisi, ölçü birimlerinden paritetulmaktır. Şöyle ki, analizde farklı ölçü birimlerine sahip değişkenler olduğu modelin yorumlanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Ancak, değişkenlerin doğal logaritmasının alınması bu ölçü birimlerinden paritetulmamızı sağlamaktadır. Üçüncü olarak, model sonuçlarının iktisadi açıdan yorumlanmasında sağladığı kolaylıktır. Dördüncü faydası ise, doğal logaritma alındığı zaman değişkenlerin zaman içindeki eğiminin değişmemesidir. Bu amaçlarla analizde kullanılacak 6 değişkenin hepsinin doğal logaritması alınmış ve her değişkenin düzey değerleri ile beraber doğal logaritması alınmış hallerine ait grafikler aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Grafik 6. ABD İthalat ve İhracatı ait Düzey ve Doğal Logaritmalar

Grafiklerden görüldüğü üzere, düzey değerleri ile doğal logaritmali değerlerin eğimi arasında herhangi bir farklılık yoktur. Grafikler incelendiğinde hem ihracat serisinin hem de ihracat serisinin zaman içerisinde devalı artma eğiliminde oldukları görülmektedir. Her iki değişkende 2001, 2008 ve 2020 yılında kısa sürelik bir düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan düşüşlerin sebebi ekonomik krizler, 2020 da yaşanan düşüşün sebebi ise Covid-19 pandemisidir. İhracat ve ithalat serilerinin zaman içinde durmadan artması bu serilerin ortalamasının da zaman içerisinde sabit kalmadığını göstermektedir.

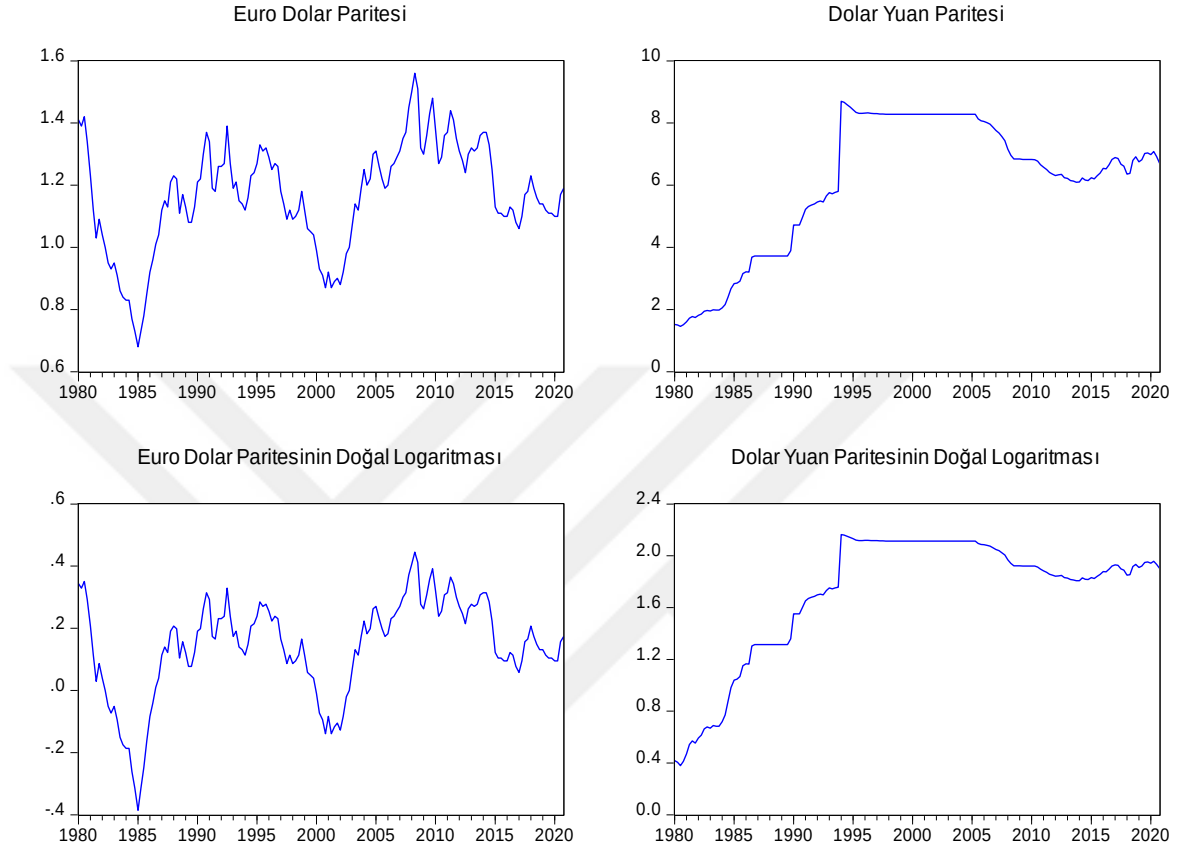

Grafik 7. Çin İthalat ve İhracatı ait Düzey ve Doğal Logaritmalar

Grafiklerden görüldüğü üzere, düzey değerleri ile doğal logaritmali değerlerin eğimi arasında herhangi bir farklılık yoktur. Grafikler incelendiğinde hem ihracat serisinin hem de ihracat serisinin zaman içerisinde devalı artma eğiliminde oldukları görülmektedir. Her iki değişkende 1990'lı yıllarda bir yatay seyir olduğu, 2000'li

yılların başından ise hızlı bir yükselme olduğu gözlemlenmektedir. Görüldüğü gibi 2001 krizi değişkenler üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmazken 1994 yılında hem ihracat hem ithalat azalmıştır. Bunun da nedeni 1994 asya krizidir. İhracat ve ithalat değişkenleri 2008 krizinden de kısa dönemde negatif yönde etkilenmişlerdir.

Aşağıda verilen Şekil 5’de ise, Euro Dolar ve Dolar Yuan paritelerinin zaman içinde nasıl değiştiği gösterilmiştir. Euro-Dolar paritesi grafiğinden görüldüğü üzere, parite oldukça büyük dalgalanmalara sahiptir. Bunun sebebi, ABD ve AB ülkelerinde serbest parite rejiminin uygulanmasıdır. Dikkat edilirse, 1985 yılında Euro-Dolar paritesi dönem içindeki en düşük değerini almıştır. 2001 yılında ekonomik krizin etkisiyle yeniden çok büyük değer kaybederek ikinci minimum noktasına gelmiştir. Zaman içinde yükselerek 2008 yılında eski krizlere kıyasla daha az olan bir düşüş yaşamıştır. Bu tarihten itibaren ise genellikle düşüş trendinde olmuştur. Dolar Yuan paritesi grafiği incelendiğinde ise, 1980-1994 yılına kadar parite artma eğilimi gösterirken, 1994 Asya krizinden sonra uygulanan sabit parite rejimi ile 2005 yılı sonuna kadar sabit kalmış, daha sonra kontrollü şekilde aşağı inmiş ve 2012-2020 yılları arasında da neredeyse sabit yol izlemiştir

Grafik 8. Euro-Dolar ve Dolar Yuan Paritesi

Euro-Dolar ve Dolar Yuan paritelerinin grafiklerinden görüldüğü üzere zaman içerisinde sürekli değişim yaşandığından dolayı bu serilerin de ortalamaları zaman içinde sabit kalmamıştır.

Daha önce söylendiği gibi analizde değişkenlerin doğal logaritmik değerleri kullanılacaktır. Değişkenlerin doğal logaritmaları alınarak yeni değişkenler oluşturulmuş ve aşağıdaki şekilde kısaltmalarla analizde kullanılmıştır.

LUSAEX - ABD İhracatının Doğal Logaritması

LUSAIM - ABD İthalatının Doğal Logaritması

LCHEX - Çin İhracatının Doğal Logaritması

LCHAIM - Çin İthalatının Doğal Logaritması

LEU - Euro USD Paritesinin Doğal Logaritması

LUY – Dolar Yuan Paritesinin Doğal Logaritması

Zaman serisi kullanılan ekonometrik analizlerde, analize dahil edilen değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Durağanlıktan kasıt, değişkenlerin zaman içinde ortalamasının varyansının ve otokovaryansının sabit kalmasıdır. Yukarıda serilerin grafikleri incelenirken, Varyans ve otokovaryans formülleri incelenirse, her ikisinin de ortalama içerdiği görülür. Ortalamalar sabit kalmadığı için de, bu serilerin hepsinin varyansının ve otokovaryansının zaman içinde sabit kalmadığı söylenebilir. Bu sonuçlar, grafiklerin analizine göre ortaya çıksa da, bir zaman serisinin durağan olup olmadığını test etmek için birim kök analizlerinin yapılması gerekmektedir. Birim kök testi sonucunda bir serinin durağan olup olmadığı ile ilgili daha net bilgiler elde edilir. Birim kök analizi yapmak için ekonometri literatüründe geliştirilmiş bir çok test bulunmaktadır. Fakat uygulamalı ekonometride Augmented-Dickey-Fuller(1979) ve Phillips-Perron(1986) birim kök testleri kullanılmaktadır. Bu analizde kullanılan altı değişkenin durağanlık analizleri ADF ve PP birim kök testleri ile test edilmiştir. Her değişken test edilirken, sabitli model ile beraber sabitli ve trendli model kullanılmıştır. Dolayısı ile her değişken için dört birim kök testi sonucu verilmiştir.

ABD İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 16. LUSAEX, Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LUSAEX has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

t-Statistic	Prob.*
-------------	--------

Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.491042	0.5358
--	------------------	---------------

Test critical values:	1% level	-3.470679
-----------------------	----------	-----------

	5% level	-2.879155
--	----------	-----------

	10% level	-2.576241
--	-----------	-----------

Tablo 17. LUSAEX, Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LUSAEX has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-0.061833	0.9951
Test critical values:	1% level	-4.015341
	5% level	-3.437629
	10% level	-3.143037

Tablo 18. LUSAEX, Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: LUSAEX has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 4 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-1.410420	0.5761
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 19. LUSAEX, Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: LUSAEX has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 4 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-0.336874	0.9890
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

ABD'nin ihracat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermektedir. Yani ABD ihracat serisi durağan değildir.

ABD İthalat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 20. LUSAIM, Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LUSAIM has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.705884	0.4264
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 21. LUSAIM, Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: LUSAIM has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-0.370701	0.9879
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

Tablo 22. LUSAIM, Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: LUSAIM has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 3 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-1.602425	0.4790
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 23. LUSAIM, Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: LUSAIM has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 3 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-0.603947	0.9772
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

ABD'nin ithalat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermektedir. Yani ABD ithalat serisi durağan değildir.

3.3.1. Çin İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi

sonuçları:

Çin İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 24. LCHEX, Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LCHEX has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 5 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob. *
Augmented Dickey-Fuller test statistic	0.260241	0.9755
Test critical values: 1% level	-3.471987	
5% level	-2.879727	
10% level	-2.576546	

Tablo 25. LCHEX, Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: LCHEX has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 5 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.933196	0.6324
Test critical values: 1% level	-4.017185	
5% level	-3.438515	

10% level

-3.143558

Tablo 26. LCHEX, Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: LCHEX has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 13 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-0.167634	0.9388
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 27. LCHEX, Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: LCHEX has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 13 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-2.881467	0.1713
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

Çin'nin ihracat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermektedir. Yani, Çin ihracat serisi durağan değildir.

3.3.2. Çin İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları

Çin İhracat Serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 28. LCHIM, Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LCHIM has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 4 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
--	-------------	--------

Augmented Dickey-Fuller test statistic	0.013231	0.9576
Test critical values: 1% level	-3.471719	
5% level	-2.879610	
10% level	-2.576484	

Tablo 29. LCHIM, Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: LCHIM has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 4 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-2.141040	0.5187
Test critical values: 1% level	-4.016806	
5% level	-3.438334	
10% level	-3.143451	

Tablo 30. LCHIM, Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: LCHIM has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 12 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-0.055502	0.9511
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 31. LCHIM, Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: LCHIM has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 11 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-2.155178	0.5109

Test critical values:	1% level	-4.015341
	5% level	-3.437629
	10% level	-3.143037

Çin'nin ihracat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermektedir. Yani, Çin ihracat serisi durağan değildir.

3.3.3. Dolar-Yuan paritesi ile ilgili ADF birim kök testi sonuçları

Dolar-Yuan paritesi ile ilgili ADF birim kök testi sonuçları:

Tablo 32. LEU Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LEU has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-2.707690	0.0749
Test critical values:		
1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 33. LEU Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: LEU has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-3.143591	0.0999
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Tablo 34. LEU Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: LEU has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 4 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*

Phillips-Perron test statistic	-2.509537	0.1150
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 35. LEU Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: LEU has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 4 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-2.903924	0.1641
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

Euro-Dolar paritesi ile ilgili ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermektedir. Yani, Euro-Dolar paritesi serisi durağan değildir.

Dolar-Yuan paritesi ile ilgili ADF birim kök testi sonuçları:

Tablo 36. LUY Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: LUY has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-3.776344	0.0038
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 37. LUY, Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: LUY has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
--	-------------	--------

Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.693758	0.7498
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

Tablo 38. LUY Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: LUY has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 2 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-3.643226	0.0059
Test critical values: 1% level	-3.470679	
5% level	-2.879155	
10% level	-2.576241	

Tablo 39. LUY Sabitli ve trendli PP Testi

Null Hypothesis: LUY has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 0 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-1.693758	0.7498
Test critical values: 1% level	-4.015341	
5% level	-3.437629	
10% level	-3.143037	

Dolar-Yuan paritesi ile ilgili ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermektedir. Yani, Dolar-Yuan paritesi serisi durağan değildir.

Analizde kullanılan tüm değişkenlere uygulanan ADF ve PP testleri sonuçlarına göre serilerin düzey değerleri durağan değildir. Serilerin düzey değerlerinde durağan olmadıkları için, serilerin farkı alınarak durağanlaştırılmalıdır. Serileri durağanlaştırmak için ise, serilerin farkı alınmalıdır. Her bir serinin birinci farkı alınarak, yeniden ADF ve PP birim kök testlerine tabii tutulmuş ve sonuçları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

3.3.4. ABD'nin birinci farkı alınmış ihracat serisi ile ilgili ADF ve

PP birim kök testi sonuçları:

ABD'nin birinci farkı alınmış ihracat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 40. DLUSAEX Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUSAEX) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-11.58812	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 41. DLUSAEX Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUSAEX) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-11.69643	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Tablo 42. DLUSAEX Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: D(LUSAEX) has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 4 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-11.64731	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 43. DLUSAEX Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: D(LUSAEX) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 3 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-11.71877	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

ABD'nin birinci farkı alınmış ihracat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermemektedir. Yani ABD'nin farkı alınmış ihracat serisi durağandır. Bir başka ifade ile ABD'nin ihracat serisi birinci dereceden bütünleşik seri olup $I(1)$ ile gösterilebilir.

3.3.5. ABD'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları

ABD'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 44. DLUSAIM Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUSAIM) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-11.35281	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 45. DLUSAIM Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUSAIM) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*

Augmented Dickey-Fuller test statistic	-11.59772	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Tablo 46. DLUSAIM Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: D(LUSAIM) has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 3 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-11.36213	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 47. DLUSAIM Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUSAIM) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 1 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-11.58234	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

ABD'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermemektedir. Yani ABD'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi durağandır. Bir başka ifade ile ABD'nin ithalat serisi birinci dereceden bütünleşik seri olup $I(1)$ ile gösterilebilir.

3.3.6. Çin'in birinci farkı alınmış ihracat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları

Çin'nin birinci farkı alınmış ihracat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 48. DLCHEX Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LCHEX) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 4 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

		t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-5.337675	0.0000
Test critical values:	1% level	-3.471987	
	5% level	-2.879727	
	10% level	-2.576546	

Tablo 49. DLCHEX Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LCHEX) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 4 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

		t-Statistic	Prob.*

Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.390454	0.0001
--	------------------	---------------

Test critical values: 1% level	-4.017185
--------------------------------	-----------

5% level	-3.438515
----------	-----------

10% level	-3.143558
-----------	-----------

Tablo 50. DLCHEX Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: D(LCHEX) has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 12 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
--	-------------	--------

Phillips-Perron test statistic	-25.78560	0.0000
--------------------------------	------------------	---------------

Test critical values: 1% level	-3.470934
--------------------------------	-----------

5% level	-2.879267
----------	-----------

10% level	-2.576301
-----------	-----------

Tablo 51. DLCHEX Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: D(LCHEX) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 12 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

		Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic		-26.10365	0.0000
Test critical values:	1% level	-4.015700	
	5% level	-3.437801	
	10% level	-3.143138	

Çin'nin birinci farkı alınmış ihracat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermemektedir. Yani Çin'nin farkı alınmış ihracat serisi durağandır. Bir başka ifade ile Çin'nin ihracat serisi birinci dereceden bütünleşik seri olup $I(1)$ ile gösterilebilir.

3.3.7. Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları

Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 52. DLCHIM Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LCHIM) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 3 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.068581	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.471719	
5% level	-2.879610	
10% level	-2.576484	

Tablo 53. DLCHIM Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LCHIM) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 3 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.095997	0.0002

Test critical values:	1% level	-4.016806
	5% level	-3.438334
	10% level	-3.143451

Tablo 54. DLCHIM Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: D(LCHIM) has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 9 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-22.32535	0.0000
Test critical values:		
	1% level	-3.470934
	5% level	-2.879267
	10% level	-2.576301

Tablo 55. DLCHIM Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: D(LCHIM) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 9 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

	Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic	-22.46985	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermemektedir. Yani Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi durağandır. Bir başka ifade ile Çin'nin ithalat serisi birinci dereceden bütünleşik seri olup I(1) ile gösterilebilir.

3.3.8. Çin'nin birinci farkı alınmış ithalat serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları

Euro-Dolar paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 56. DLEU Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LEU) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-9.235378	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 57. DLEU Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LEU) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-9.226920	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Tablo 58. DLEU Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: D(LEU) has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 2 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

		Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic		-9.200657	0.0000
Test critical values:	1% level	-3.470934	
	5% level	-2.879267	
	10% level	-2.576301	

Tablo 59. DLEU Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: D(LEU) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 2 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

		Adj. t-Stat	Prob.*

Phillips-Perron test statistic	-9.191962	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Euro dolar paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermemektedir. Yani Euro-Dolar paritesinin birinci farkı alınmış serisi durağandır. Bir başka ifade ile, Euro-Dolar paritesi serisi birinci dereceden bütünleşik seri olup $I(1)$ ile gösterilebilir.

3.3.9. Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili

ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Tablo 60. DLUY Sabitli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUY) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*

Augmented Dickey-Fuller test statistic	-10.80238	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.470934	
5% level	-2.879267	
10% level	-2.576301	

Tablo 61. DLUY Sabitli ve Trendli ADF Testi

Null Hypothesis: D(LUY) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-11.64018	0.0000
Test critical values: 1% level	-4.015700	
5% level	-3.437801	
10% level	-3.143138	

Tablo 62. DLUY Sabitli PP Testi

Null Hypothesis: D(LUY) has a unit root

Exogenous: Constant

Bandwidth: 5 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

		Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic		-10.93909	0.0000
Test critical values:	1% level	-3.470934	
	5% level	-2.879267	
	10% level	-2.576301	

Tablo 63. DLUY Sabitli ve Trendli PP Testi

Null Hypothesis: D(LUY) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Bandwidth: 0 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel

		Adj. t-Stat	Prob.*
Phillips-Perron test statistic		-11.64018	0.0000

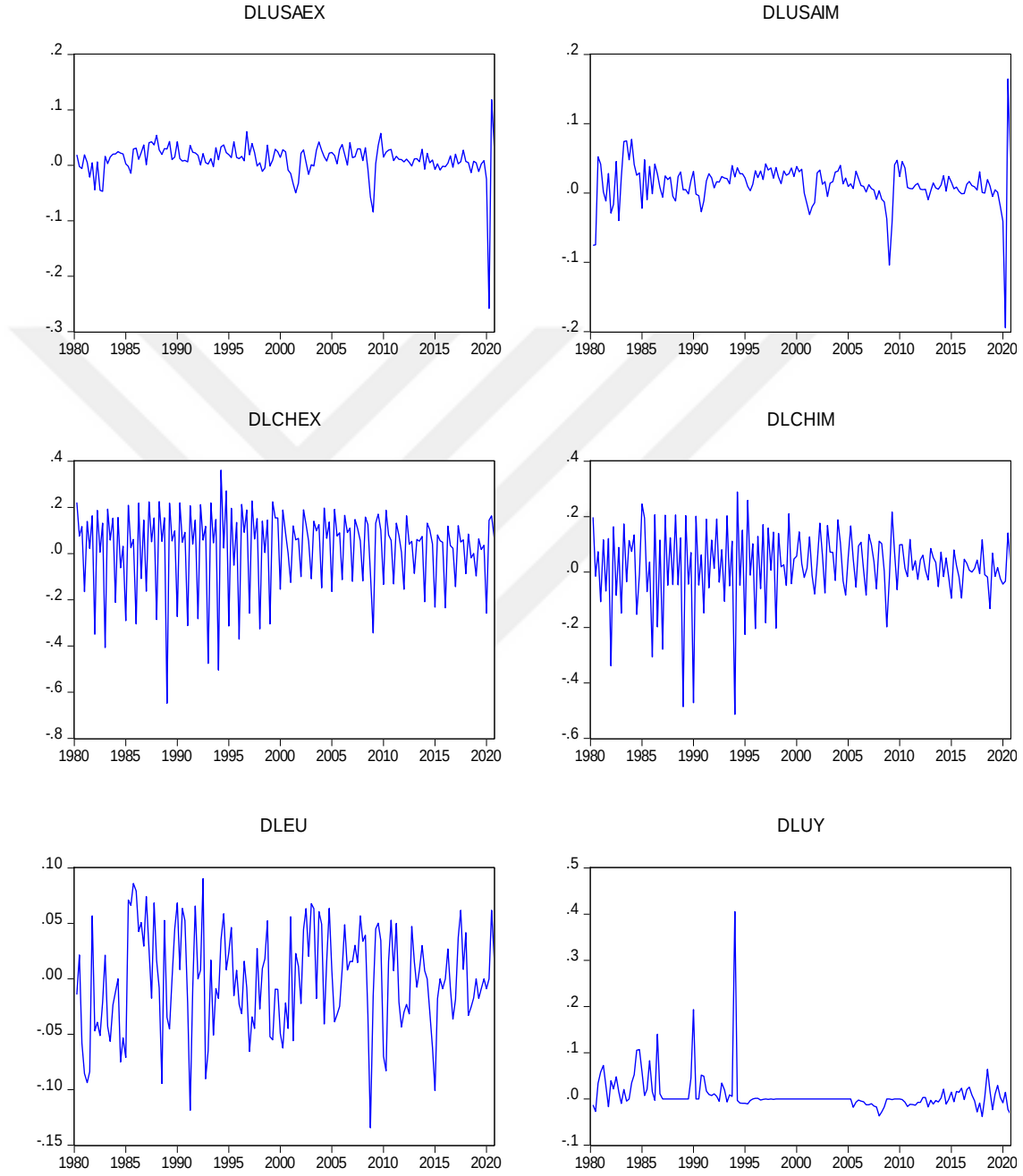
Test critical values:	1% level	-4.015700
	5% level	-3.437801
	10% level	-3.143138

Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde, %5 anlamlılık düzeyinde seri birim kök içermemektedir. Yani Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi durağandır. Bir başka ifade ile, Dolar-Yuan paritesi serisi birinci dereceden bütünleşik seri olup $I(1)$ ile gösterilebilir. Farkı alınmış serilerin zaman içinde nasıl değiştiği Şekil 6'da verilmiştir.

3.3.10. Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili

ADF ve PP birim kök testi sonuçları

Dolar-Yuan paritesinin birinci farkı alınmış serisi ile ilgili ADF ve PP birim kök testi sonuçları:

Grafik 9. Birinci Farkı Alınmış Seri Grafikleri

Grafiklerden görüldüğü üzere serilerin hiç biri trend içermemektedir. Yani seriler durağan serilerdir.

Analizde yer alan değişkenlerin ADF ve PP birim kök testleri sonucunda tüm değişkenlerin düzey değerlerinde değil, birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara dayanarak, tüm serilerin I(1) olduğu sonucuna varılmıştır. Artık I(I) serileri kullanılarak değişkenler arasında karşılıklı ilişki incelenebilir. Bu değişkenler arasındaki karşılıklı ilişki incelenirken Vektör Otoregresif (VAR(p))model kullanılacaktır. VAR(p) modeli tahmin edilmezden önce VAR modelinin derecesi, yani p-nin kaç olacağı belirlenmelidir. Bu amaçla, model seçme kriterlerine dayanarak, uygun gecikme sayısı belirlenmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 64. Uygun Gecikme Tespiti

VAR Lag Order Selection Criteria

Endogenous variables: DLUSAEX DLUSAIM DLCHEX
DLCHIM DLEU DLUY

Exogenous variables: C

Date: 01/06/21 Time: 18:21

Sample: 1980Q1 2020Q4

Included observations: 159

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	1485.506	NA	3.33e-16	-18.61014	18.49434*	-18.56312
1	1565.511	152.9654	1.92e-16	-19.16366	-18.35301	-18.83447
2	1596.748	57.36541	2.04e-16	-19.10375	-17.59825	-18.49238

3	1673.324	134.8500	1.23e-16	-19.61413	-17.41379	-18.72060
		147.6246		-		-
4	1760.907	*	6.48e-17*	20.26298*	-17.36779	19.08727*

* indicates lag order selected by the criterion

LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)

FPE: Final prediction error

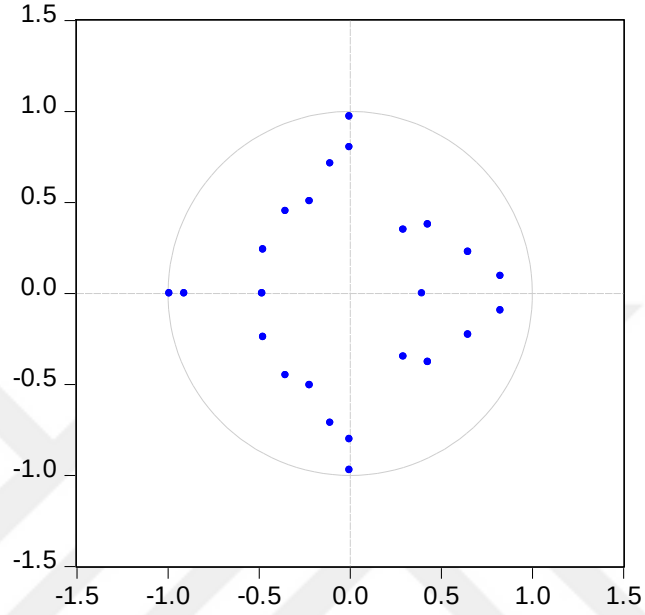
AIC: Akaike information criterion

SC: Schwarz information criterion

HQ: Hannan-Quinn information criterion

Tabloda sunulan bilgilere göre, bu değişkenler arasında kurulacak VAR(p) modeli için en uygun gecikme sayısı 4'dür. Bu gecikme sayısı modelin veri yapısı ile de örtüşmektedir. Çünkü serilere ait veriler 3 aylık aralıklarla toplanmış olup, frekansı dörde eşittir. Bu sonuçtan yararlanarak VAR(4) modeli tahmin edilmiştir. VAR(4) modelinin sonuçlarını analiz ederken ilk önce, modelin durağan olup olmadığı kontrol edilmelidir. Modelin durağan olması, bu modelin karakteristik denklemlerinden elde edilen karakteristik köklerin birden küçük olması koşuluna bağlıdır. Eğer karakteristik kökler birden küçük olursa, model durağan model olarak tanımlanır. Aksi durumda, model durağan model olarak tanımlanamaz. Aşağıdaki şekil ve tabloda modelin karakteristik kökleri gösterilmiştir.

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

Şekil 2. VAR(4) Modelinin Karkteristik Kökleri

Tablo 65. VAR(4) Modelinin Karakteristik Kökleri

Roots of Characteristic Polynomial

Endogenous variables: DLUSAEX DLUSAIM

DLCHEX DLCHIM DLEU DLUY

Exogenous variables: C

Lag specification: 1 4

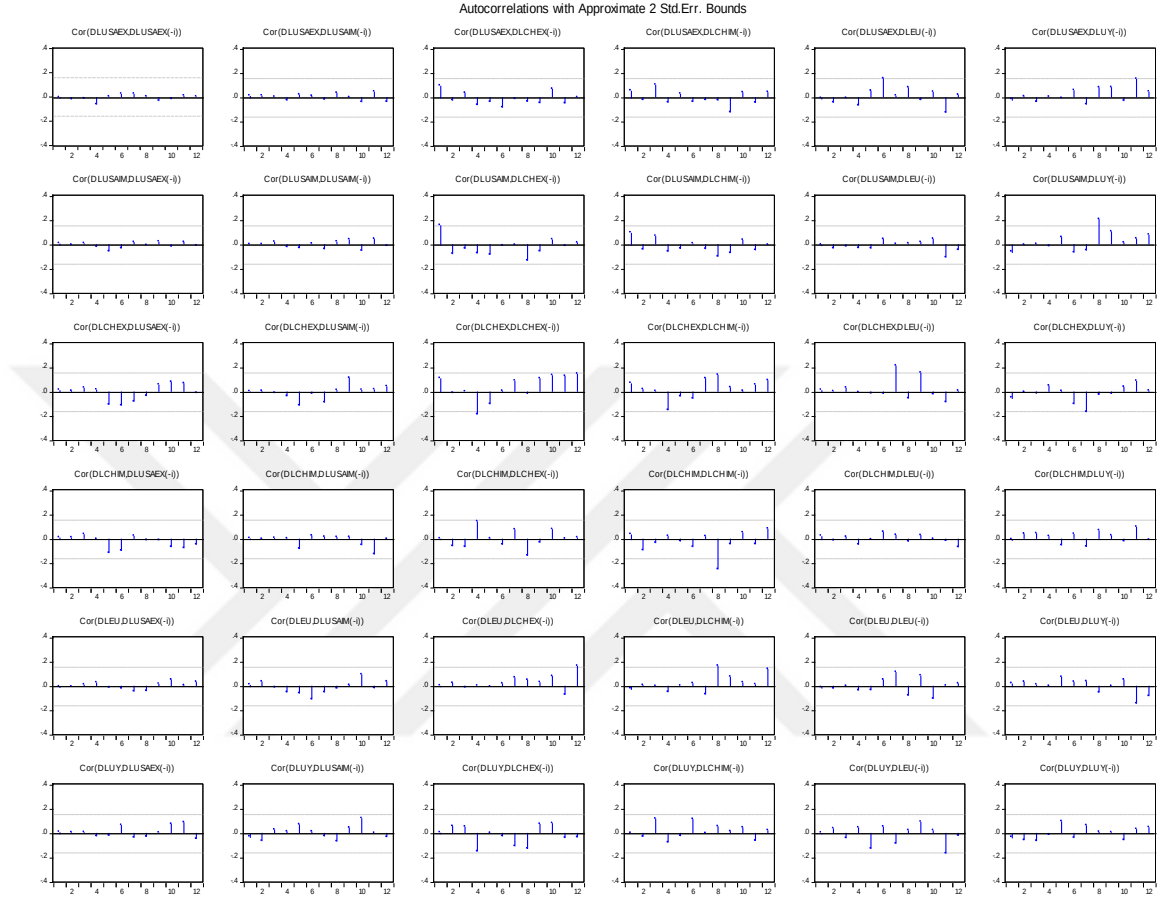
Date: 01/06/21 Time: 18:22

Root	Modulus
-0.990208	0.990208

$-0.001979 + 0.971897i$	0.971899
$-0.001979 - 0.971897i$	0.971899
-0.908344	0.908344
$0.826875 - 0.093946i$	0.832194
$0.826875 + 0.093946i$	0.832194
$-0.002270 + 0.801345i$	0.801349
$-0.002270 - 0.801345i$	0.801349
$-0.107015 + 0.712462i$	0.720454
$-0.107015 - 0.712462i$	0.720454
$0.648177 - 0.227566i$	0.686964
$0.648177 + 0.227566i$	0.686964
$-0.352430 + 0.451608i$	0.572850
$-0.352430 - 0.451608i$	0.572850
$0.427418 + 0.378202i$	0.570721
$0.427418 - 0.378202i$	0.570721
$-0.221050 + 0.505017i$	0.551276
$-0.221050 - 0.505017i$	0.551276

-0.476020 - 0.239830i	0.533022
-0.476020 + 0.239830i	0.533022
-0.481468	0.481468
0.293793 + 0.348563i	0.455863
0.293793 - 0.348563i	0.455863
0.394770	0.394770
No root lies outside the unit circle.	
VAR satisfies the stability condition.	

Şekil 7 ve Tablo 51’de verilen sonuçlara göre, VAR(4) modelinin karakteristik kökleri birden küçük olup, birim çemberin içinde yer almaktadır. Yani, VAR(4) modeli durağan modeldir. VAR(4) modelinin durağan olduğu tespit edildikten sonra bu modelden elde edilen hataların beyaz gürültü serisi olup olmadığı incelenmelidir. Beyaz gürültü serisinden kasıt, model hatalarının otokorelasyon ve değişken varyans içermemesidir. VAR(4) modelinden elde edilen hataların belirtilen varsayımları karşılayıp karşılamadığını test etmek amacı ile otokorelasyon ve değişken varyans testleri yapılmış ve sonuçları aşağıdaki şekil ve tablolarda sunulmuştur.

Grafik 10. Otokorelasyon Tespiti için Korelogram Testi

Korelogram testi sonuçlarını gösteren grafik incelendiğinde, otokorelasyon değerlerinin güven sınırlarını aşmadığı görülmektedir. Bu sonuç, VAR(4) modelinden elde edilen hataların otokorelasyon içermediğinin göstergesidir.

Tablo 66. Otokorelasyon Tespiti için LM Testi

VAR Residual Serial Correlation LM Tests

Date: 01/06/21 Time: 18:23

Sample: 1980Q1 2020Q4

Included observations: 159

Null hypothesis: No serial correlation at lag h						
Lag	LRE* stat	df	Prob.	Rao F-stat	df	Prob.
1	44.02871	36	0.1683	1.233760	(36, 542.9)	0.1687
2	47.76216	36	0.0909	1.342908	(36, 542.9)	0.0912
3	50.53242	36	0.0547	1.424369	(36, 542.9)	0.0549
4	73.80100	36	0.0002	2.124742	(36, 542.9)	0.0002
5	32.39209	36	0.6409	0.898192	(36, 542.9)	0.6414

LM otokorelasyon test sonuçları incelendiği zaman, beşinci gecikmeye ait olasılık değerinin 0.64 olması ve bu değerin 0.05'ten büyük olması nedeni ile, hatalarda otokorelasyonun olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilemez. Yani, VAR(4) modelinin hataları otokorelasyon içermemektedir.

Tablo 67. Değişken Varyansın Tespiti için White Testi

VAR Residual Heteroskedasticity Tests (Levels and Squares)

Date: 01/06/21 Time: 18:24

Sample: 1980Q1 2020Q4

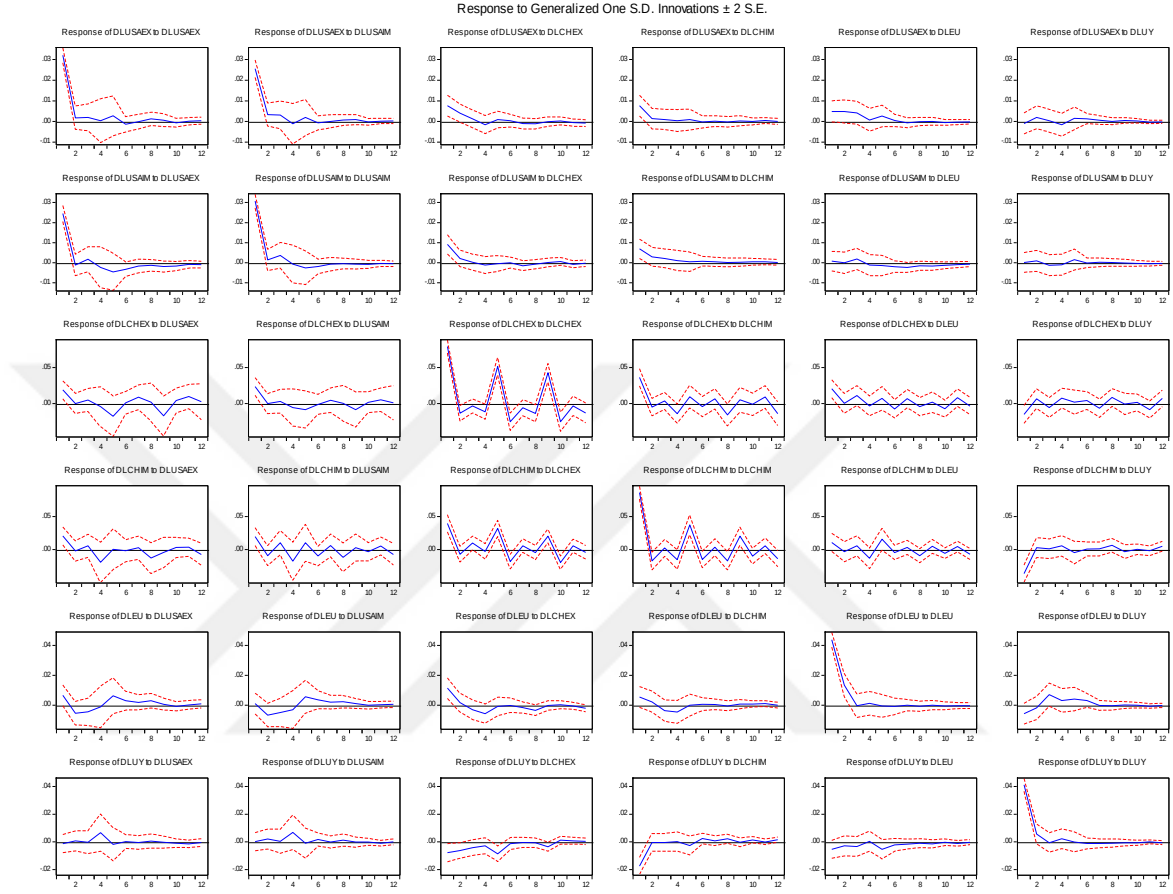
Included observations: 159

Joint test:

Chi-sq	df	Prob.
2.762	1008	0.3519

Değişken varyans testi sonucuna göre, olasılık değeri 0.35'e eşittir. Bu değer 0.05'ten büyük olduğu için, hatalarda değişken varyansın olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilemez. Yani, VAR(4) modelinin hataları değişken varyans içermemektedir.

VAR(4) modelinin hataları otokorelasyon ve değişken varyans içermediği için, bu model kullanılarak değişkenler arasında etki-tepki analizi yapılabilir. VAR(p) modeli yapısı gereği ateorik bir model olduğundan dolayı, modelden elde edilen katsayıların iktisadi olarak yorumlanması olanaksızdır. Bunun yerine, etki-tepki analizi sonuçları yorumlanmaktadır. Etki-tepki analizine ait grafikler yorumlanırken, değişkenlerin şoklara karşı gösterdiği tepkilerin güven aralıklarının alt ve üst limitlerinin ikisinin de sıfır çizgisini kememesi gerekmektedir. Eğer, tepki grafiklerine ait güven aralıklarının alt veya üst limitlerinden birisi sıfır çizgisini keserse, etkilere verilmiş tepkiler istatistiksel açıdan anlamsız olur. VAR(4) modelinden elde edilen etki-tepki grafikleri, Şekil 9-da sunulmuştur.

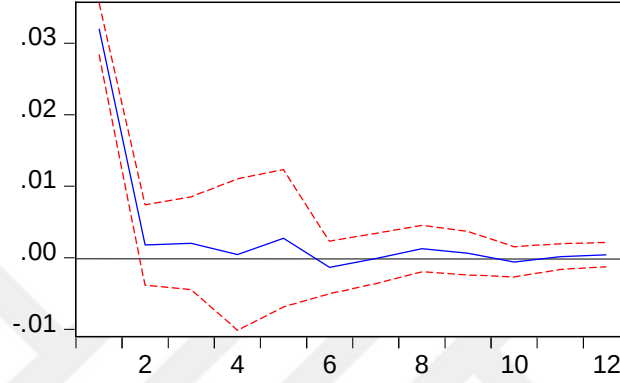

Grafik 11. VAR(4) Modeli Etki –Tepki Grafikleri

Analizde 6 değişken olduğundan dolayı, toplam 36 etki-tepki grafiği elde edilmiştir. Bu grafiklerden sadece istatistiksel olarak anlamlı olanlar seçilerek yorumlanacaktır.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Response of DLUSAEX to DLUSAEX

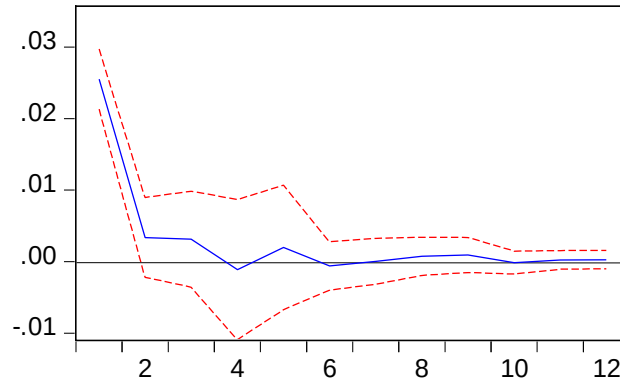

Grafik 12. ABD İhracatının ABD İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, ABD ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalı şoka, ABD ihracatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

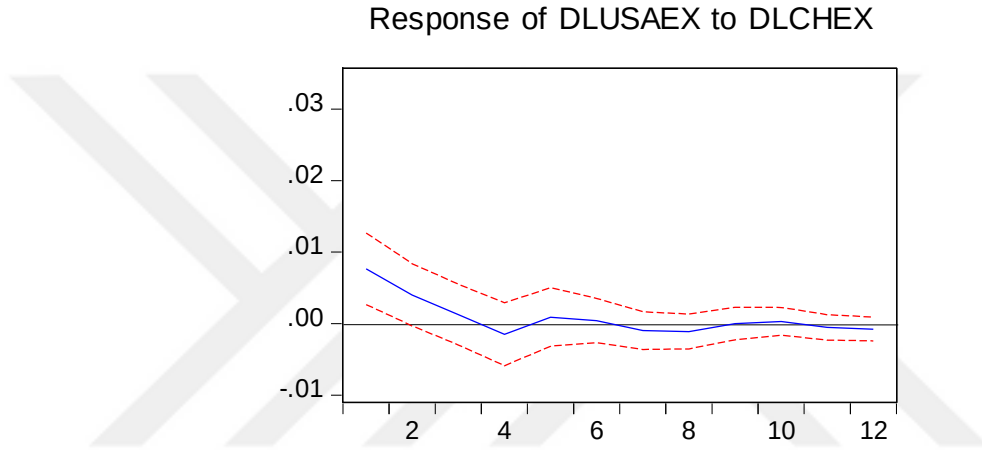
Response of DLUSAEX to DLUSAIM

Grafik 13. ABD İhracatının ABD İthalatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, ABD ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, ABD ihracatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

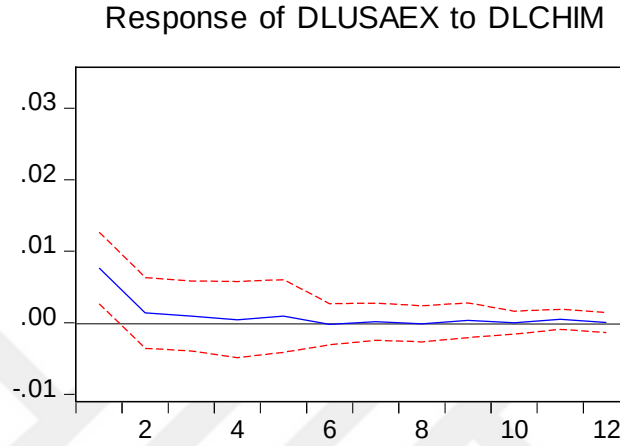
Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Grafik 14. ABD İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, ABD ihracatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

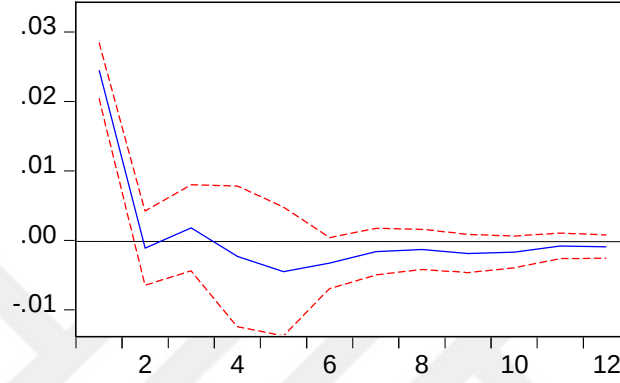
Grafik 15. ABD İhracatının Çin İthalatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalı şoka, ABD ihracatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

ABD ihracatının, ABD ve Çin ihracat ve ithalatındaki gerçekleşen şoklara sadece bir dönem istatistiksel açıdan anlamlı tepki göstermesi, ABD ihracatının oldukça sağlam temellere dayandığının göstergesidir. Yani, iç ve dış şoklar ABD ihracatını uzun dönem etkilememektedir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Response of DLUSAIM to DLUSAEX

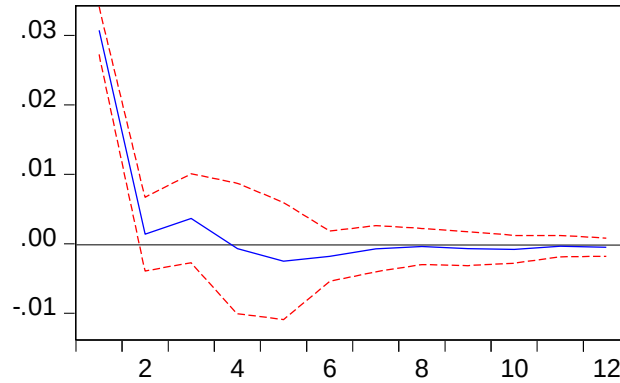

Grafik 16. ABD İthalatının ABD İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, ABD ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalı şoka, ABD ithalatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

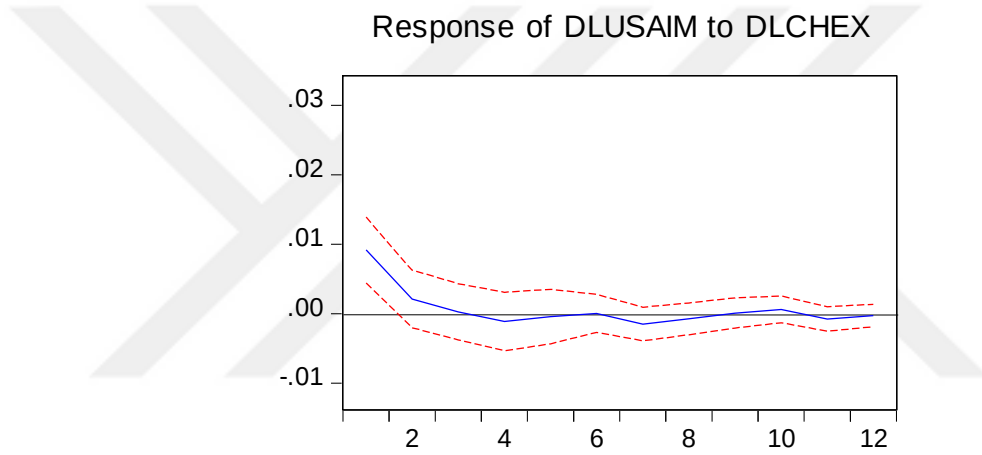
Response of DLUSAIM to DLUSAIM

Grafik 17. ABD İthalatının ABD İthalatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, ABD ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, ABD ithalatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

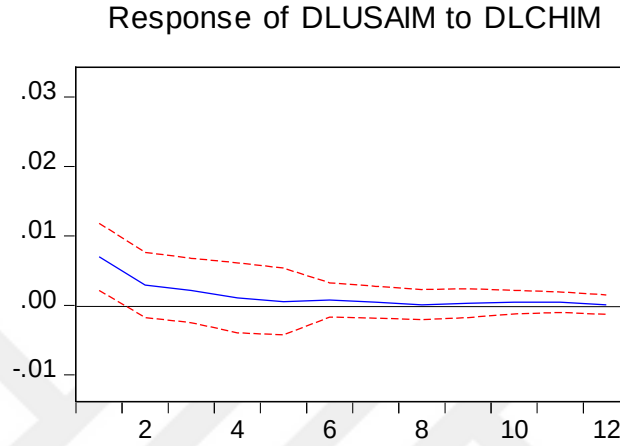
Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Grafik 18. ABD İthalatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, ABD ithalatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Grafik 19. ABD İthalatının Çin İthalatındaki Şoka Tepkisi

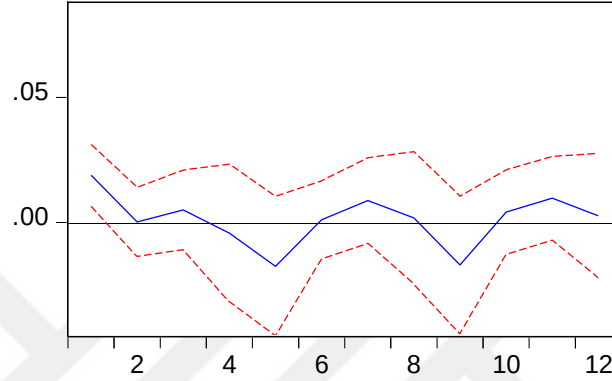
Grafikten görüldüğü üzere, Çin ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalı şoka, ABD ithalatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

ABD ithalatının, ABD ve Çin ihracat ve ithalatındaki gerçekleşen şoklara sadece bir dönem istatistiksel açıdan anlamlı tepki göstermesi, ABD ithalatının oldukça sağlam temellere dayandığının göstergesidir. Yani, iç ve dış şoklar ABD ithalatı uzun dönem etkilememektedir.

ABD ihracatı ve ithalatın iç ve dış şoklara karşı verdiği tepkilerin kısa dönem süremesi ABD dış ticaretinin dengeli olduğunu ve iç ve dış şoklarda karşı çok dayanıklı olduğunu göstermektedir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Response of DLCHEX to DLUSAEX

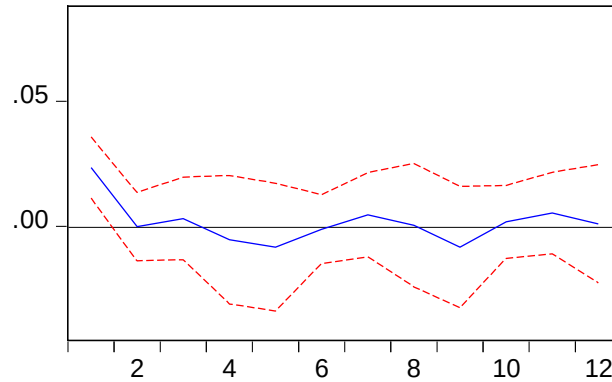

Grafik 20. Çin İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, ABD ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalı şoka, Çin ihracatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

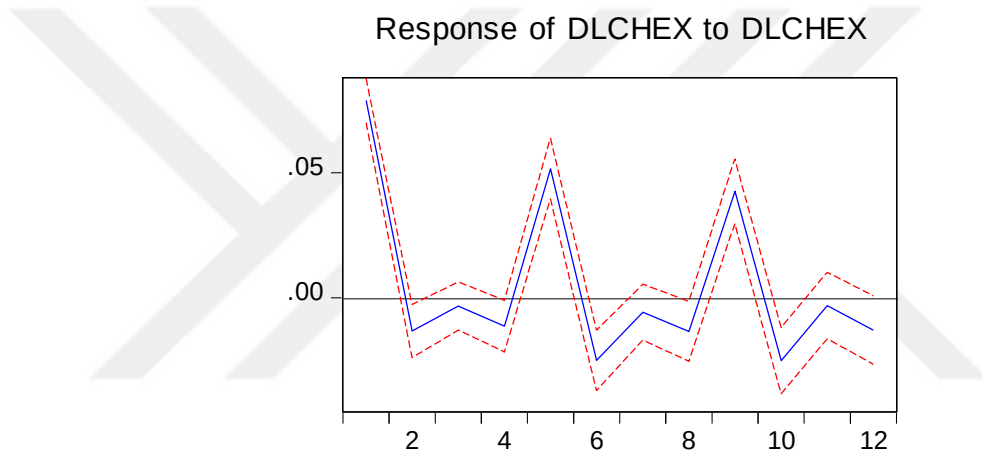
Response of DLCHEX to DLUSAIM

Grafik 21. Çin İhracatının ABD İthalatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, ABD ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, Çin ihracatı sadece bir dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

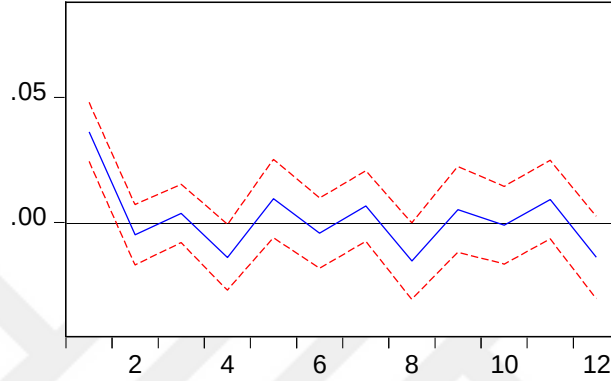

Grafik 22. Çin İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, Çin ihracatı brinci, dördüncü ve sekizinci dönemlerde istatistiksel açıdan anlamlı tepkiler göstermektedir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Response of DLCHEX to DLCHIM

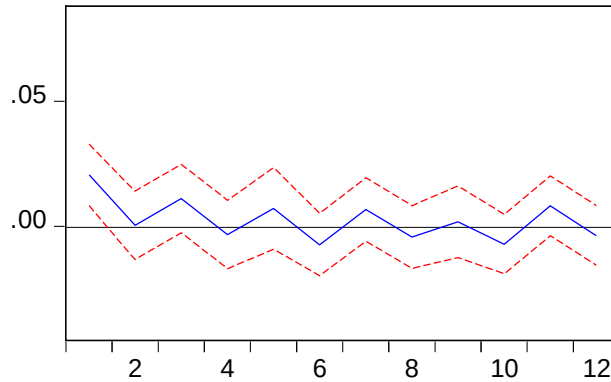

Grafik 23. Çin İhracatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalı şoka, Çin ihracatı brinci dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

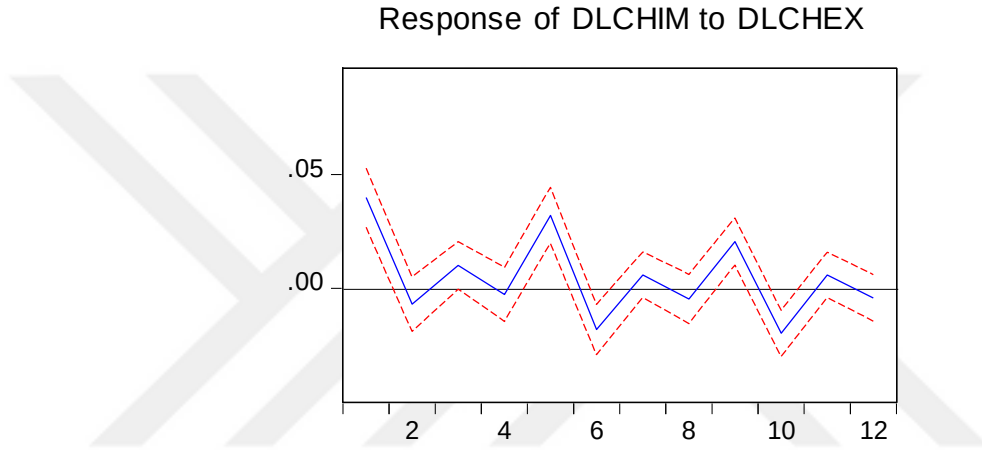
Response of DLCHEX to DLEU

Grafik 24. Çin İhracatının Euro-Dolar Paritesindeki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Euro-Dolar paritesinde gerçekleşen bir standart sapmalık şoka, Çin ihracatı brinci dönem azalan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

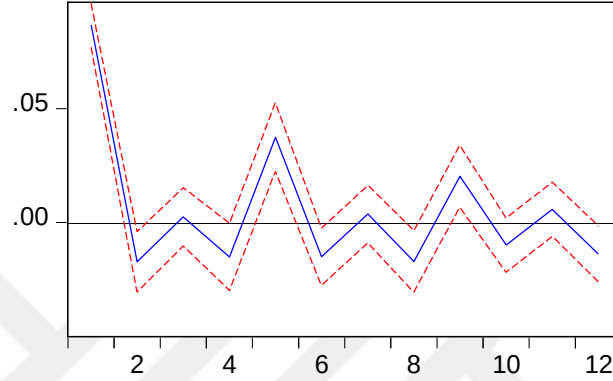

Grafik 25. Çin İthalatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalık şoka, Çin ithalatı brinci dönem azalan, dördüncü ve sekizinci dönemlerde artan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Response of DLCHIM to DLCHIM

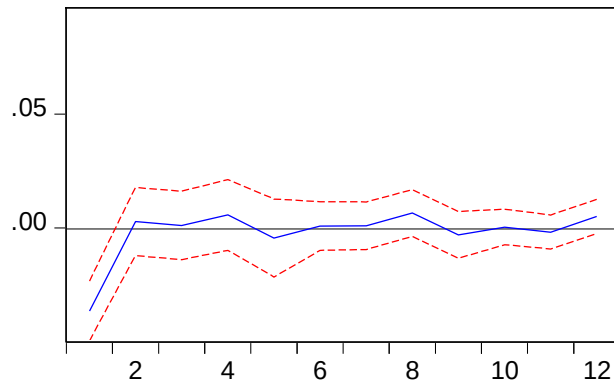

Grafik 26. Çin İthalatının Çin İhracatındaki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ithalatında gerçekleşen bir standart sapmalılık şoka, Çin ithalatı brinci dönem azalan, dördüncü ve sekizinci dönemlerde artan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Response to Generalized One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Response of DLCHIM to DLUY

Grafik 27. Çin İthalatının Dolar-Yuan Paritesindeki Şoka Tepkisi

Grafikten görüldüğü üzere, Çin ihracatında gerçekleşen bir standart sapmalık şoka, Çin ithalatı brinci dönem artan yönde tepki göstermiştir. Diğer dönemlerde ise, tepkiler istatistiksel açıdan anlamlı değildir

Çin'in ithalat ve ihracatının, Çin ve ABD'nin ihracat ithalatında gerçekleşen şoklara verdiği anlamlı tepkilerin yanısıra, Euro-Dolar ve Dolar-Yuan paritesindeki şoka karşı verdiği anlamlı tepki, Çin ekonomisinin ABD ekonomisine göre daha hassas bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. ABD'nin ihracat ve ithalatı parite şoklarından etkilenmese de, Çin'in ihracatı Euro-Dolar paritesinden, ithalatı ise Dolar-Yuan Paritesinden etkilenmektedir. Dolayısı ile, Çin ekonmisinin kur şoklarına karşı da hassas olduğu soylenebilir.

VAR(4) modelinden elde edilen etki-tepki analizlerinin yorumlanmasından sonra, bu modelden elde edilen Varyans Ayırıştırmasının da yorumlanması gerekmektedir. Varyans Ayırıştırması her bir değişken için yapılmış ve sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 68. ABD İhracatının Varyans Ayırıştırması

Variance Decomposition of DLUSAEX:

Period	S.E.	DLUSAEX	DLUSAIM	DLCHEX	DLCHIM	DLEU	DLUY
1	0.032039	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.032853	95.39794	0.971955	0.922835	0.036635	1.867563	0.803072
3	0.033326	93.07391	1.517708	0.907150	0.038443	3.617990	0.844799
4	0.033493	92.16384	2.034506	1.028433	0.145271	3.627763	1.000187
5	0.033751	91.41716	2.014518	1.022555	0.146101	4.005250	1.394415

6	0.033835	91.12272	2.057724	1.051338	0.149979	4.026423	1.591814
7	0.033868	90.94610	2.056334	1.144450	0.187850	4.027736	1.637527
8	0.033925	90.78152	2.066720	1.314682	0.189518	4.015183	1.632373
9	0.033946	90.69792	2.107223	1.320658	0.197043	4.013502	1.663653
10	0.033961	90.64996	2.129664	1.330253	0.196960	4.024342	1.668816
11	0.033977	90.56725	2.130730	1.363464	0.249065	4.021507	1.667988
12	0.033994	90.49322	2.129654	1.431316	0.258534	4.017624	1.669648

ABD İhracatının Varyans Ayrıştırması tablosu incelendiğinde, ABD ihracatının değişiminde en önemli etken ihracatın kendisidir. İhracatın kendisi dışında ise, en fazla yer alan değişken euro-dolar paritesi, daha sonra ise ABD ithalatı, dolar-yuan kuru ve Çin ihracatıdır. ABD ihracatının değişkenliğinde en az etki eden değişken ise Çin ithalatıdır. Bu sonuçlar pratik açıdan oldukça önemli bilgiler vermektedir. Çünkü ABD ihracatının içinde en önemli yer alan değişken Euro-dolar paritesidir ki, bu sonuç ABD'nin AB ülkelerine daha fazla ihracat yapmasının sonucunu yansıtmaktadır.

Tablo 69. ABD İthalatının Varyans Ayrıştırması

Variance Decomposition of DLUSAIM:

Period	S.E.	DLUSAEX	DLUSAIM	DLCHEX	DLCHIM	DLEU	DLUY
1	0.030746	63.52681	36.47319	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.031234	61.68757	36.79371	0.334369	0.650712	0.008335	0.525302
3	0.031697	60.21936	37.08455	0.400942	1.069263	0.678929	0.546949
4	0.031935	59.85574	36.88614	0.484928	1.522950	0.677587	0.572656
5	0.032419	60.01686	36.09041	0.482680	1.702074	0.691016	1.016954
6	0.032683	60.06072	35.67078	0.509483	1.855475	0.891100	1.012448
7	0.032843	59.72923	35.40989	0.670571	2.047587	1.129946	1.012777
8	0.032918	59.61789	35.35374	0.706547	2.080132	1.232229	1.009461
9	0.033033	59.53868	35.27118	0.710235	2.099664	1.377730	1.002516
10	0.033128	59.45709	35.14025	0.780702	2.109549	1.512143	1.000262
11	0.033172	59.36020	35.07022	0.823610	2.198323	1.541627	1.006024
12	0.033194	59.35644	35.03445	0.823588	2.207843	1.563583	1.014095

ABD İthalatının Varyans Ayrıştırması tablosu incelendiğinde, ABD ithalatının değişiminde en önemli etkenin ABD ihracatı olduğu görülmektedir. ABD ithalatının değişimindeki diğer faktörler önem sırasına göre, ABD ithalatı, Çin ithalatı, euro-dolar paritesi, dolar-yuan paritesi ve Çin'in ihracatıdır.

Tablo 70. Çin İhracatının Varyans Ayrıştırması

Variance Decomposition of DLCHEX:							
Period	S.E.	DLUSAEX	DLUSAIM	DLCHEX	DLCHIM	DLEU	DLUY
1	0.078949	5.734983	3.168463	91.09655	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.080439	5.525183	3.055184	90.74046	0.010583	0.275433	0.393154
3	0.081869	5.710958	2.981265	87.89335	0.382155	2.443492	0.588782
4	0.083281	5.777494	3.038641	86.44740	1.747847	2.367465	0.621154
5	0.103794	6.557831	2.752037	85.57041	2.371081	1.680326	1.068316
6	0.107282	6.147626	2.669276	85.90529	2.658263	1.584325	1.035216
7	0.108669	6.642888	2.732591	84.20819	3.266474	2.000756	1.149097
8	0.110230	6.484221	2.680681	83.51369	4.226880	1.958630	1.135902
9	0.122326	7.192483	2.677305	82.77099	4.425526	1.947215	0.986481
10	0.125781	6.910747	2.571051	82.86872	4.867998	1.847679	0.933804
11	0.127082	7.351357	2.618429	81.33203	5.435789	2.210760	1.051635
12	0.128264	7.258248	2.590436	81.00143	5.936711	2.174975	1.038201

Çin İhracatının Varyans Ayırıştırması tablosu incelendiğinde, Çin ihracatının değişiminde en önemli etkenin ABD ihracatı olduğu görülmektedir. Çin ihracatındaki değişimindeki diğer faktörler önem sırasında göre, Çin ithalatı, ABD ithalatı, euro-dolar paritesi, dolar-yuan paritesidir.

Tablo 71. Çin İthalatının Varyans Ayırıştırması

Variance Decomposition of DLCHIM:							
Period	S.E.	DLUSAEX	DLUSAIM	DLCHEX	DLCHIM	DLEU	DLUY
1	0.086650	5.708042	0.366777	16.83456	77.09062	0.000000	0.000000
2	0.089334	5.428548	2.213618	16.08685	75.80037	0.207870	0.262743
3	0.090525	5.677051	3.335912	16.31451	73.91710	0.467760	0.287668
4	0.094433	9.403080	3.221487	15.07107	69.83452	2.205317	0.264528
5	0.105616	7.519683	4.985371	20.33538	62.45398	2.873538	1.832046
6	0.108186	7.196745	6.334823	21.55313	60.09872	2.788862	2.027726
7	0.108575	7.210957	6.649537	21.55377	59.67835	2.843984	2.063400
8	0.110723	8.312202	6.436021	20.73769	59.28481	3.243482	1.985794
9	0.114280	7.951384	6.933326	22.71052	57.13746	3.077924	2.189395
10	0.116540	7.717212	7.333619	24.70523	54.98145	3.003981	2.258502
11	0.116860	7.766325	7.425850	24.71344	54.75671	3.089868	2.247803

12	0.117992	8.036063	7.313738	24.27621	54.85076	3.312054	2.211178
----	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Çin İthalatın Varyans Ayırıştırması tablosu incelendiğinde, Çin ithalatın değişiminde en önemli etkenin Çin ihracatı olduğu görülmektedir. Çin ithalatının değişimindeki diğer faktörler önem sırasında göre, ABD ihracatı, ABD ithalatı, euro-dolar paritesi, dolar-yuan paritesidir.

Son olarak VAR(4) modeli kullanılarak değişkenler arasında Granger nedensellik analizi yapılmış ve sonuçları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 72. ABD İhracatı İçin Nedensellik Testi

VAR Granger Causality/Block Exogeneity Wald Tests

Date: 01/14/21 Time: 00:04

Sample: 1980Q1 2020Q4

Included observations: 159

Dependent variable: DLUSAEX

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLUSAIM	3.813163	4	0.4319
DLCHEX	1.724102	4	0.7863

DLCHIM	0.620414	4	0.9608
DLEU	6.743900	4	0.1501
DLUY	2.104312	4	0.7166
All	14.47862	20	0.8054

Tablo 73. ABD İthalat İçin Nedensellik Testi

Dependent variable: DLUSAIM

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLUSAEX	7.959841	4	0.0931
DLCHEX	2.070878	4	0.7227
DLCHIM	2.399776	4	0.6627
DLEU	2.190747	4	0.7007
DLUY	1.364484	4	0.8503
All	17.35754	20	0.6296

Tablo 74. Çin İhracatı İçin Nedensellik Testi

Dependent variable: DLCHEX

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLUSAEX	2.984841	4	0.5604
DLUSAIM	1.113767	4	0.8921
DLCHIM	4.686392	4	0.3210
DLEU	4.450827	4	0.3484
DLUY	1.605382	4	0.8078
All	24.45158	20	0.2232

Tablo 75. Çin İthalatı İçin Nedensellik Testi

Dependent variable: DLCHIM

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLUSAEX	9.500049	4	0.0497
DLUSAIM	5.621836	4	0.2292

DLCHEX	17.11068	4	0.0018
DLEU	5.263372	4	0.2613
DLUY	4.257279	4	0.3723
All	37.42029	20	0.0104

**Tablo 76. Euro-Dolar Paritesi İçin
Nedensellik Testi**

Dependent variable: DLEU

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLUSAEX	1.409365	4	0.8426
DLUSAIM	0.450165	4	0.9782
DLCHEX	1.999391	4	0.7359
DLCHIM	1.292837	4	0.8626
DLUY	5.195266	4	0.2678
All	17.43721	20	0.6244

Tablo 77. Dolar-Yuan Paritesi İçin Nedensellik Testi

Dependent variable: DLUY

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLUSAEX	0.675060	4	0.9544
DLUSAIM	2.607260	4	0.6255
DLCHEX	14.97389	4	0.0048
DLCHIM	2.713872	4	0.6068
DLEU	1.344502	4	0.8538
All	28.68371	20	0.0942

Tablo 58-Tablo 63 arasında verilen Granger nedensellik sonuçlarına göre, %5 anlamlılık düzeyinde, Çin ihracatından Çin ithalatına ve Dolar-Yuan Paritesine doğru tekrataflı nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler bugün küresel öneme sahiptir. Ekonomilerinin büyüklüğü, bu ülkelerin ürettikleri ticaret ve yatırım akışlarının hacmi ve teknolojik potansiyelleri göz önüne alındığında, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'in dünya ekonomisindeki kilit rolünden bahsedebiliriz. Dünya ekonomik ilişkilerinin gelişmesinin istikrarı, ikili etkileşimlerinin etkinliğine ve mevcut ekonomik çelişkilerin çözümüne bağlıdır. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki ekonomik etkileşim çalışmasına dayanarak, ikili işbirliğinin çeşitli yönlerini özetleyen bir dizi sonuç çıkarılabilir.

1. Son 40 yılda, ABD-Çin ticaret ve ekonomik ilişkilerinin gelişimi birkaç aşamadan geçti. Bu aşamalar, esas olarak ikili ticaret ve yatırım işbirliği hacmindeki değişiklikler nedeniyle ABD ve Çin arasındaki ekonomik ilişkilerin analizine yönelik yaklaşımlarda bir değişiklik ile karakterize edildi. Değişiklikler esas olarak ABD'nin Çin ile ekonomik ortaklığın oynadığı role ilişkin değerlendirmesi ile ilgiliydi.
2. Erken dönemde iki ülke arasındaki ekonomik yakınlaşma jeostratejiktir. Ticaret cirosu büyüdükçe, Çin ekonomisi reforma uğrar ve iç pazarı şekillenir, ikili işbirliğinin yaklaşımları ve öncelikleri gözden geçirilir. İşbirliğinin ekonomik vektörü gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır ve Birleşik Devletler ile Çin arasındaki ilişkilerin dengeli gelişmesine şimdiye kadar engel olan siyasi yakınlaşmayı geride bırakıyor. 21. yüzyılın başlangıcı, ikili ekonomik alışverişlerin önemli ölçüde yoğunlaşmasıyla karakterize edilir. Kilit noktalardan biri, Çin'in DTÖ'ye katılımı ve ticaretin büyümesinin önündeki mevcut engellerin kaldırılmasıdır. Hem ticaret hem de yatırım işbirliği istatistikleri ve her iki ülkenin liderlerinin politik açıklamalarının da gösterdiği gibi, Çin ilk kez ABD tarafından önde gelen bir ticaret ve ekonomik ortak olarak görülüyor.
3. ABD ile Çin arasındaki ticaret dengesizlikleri, temeldeki makroekonomik dengesizlikler devam ettiği sürece devam edecektir. Değişken döviz kurlarına

sahip ülkeler için bile ikili ticaretin her zaman dengelenmesi gerekmez. ÇHC, Çin'den gelen malların maliyetlerini ve fiyatlarını düşüren faktörler olan ucuz işgücü ve işgücü verimliliğindeki hızlı büyüme şeklindeki rekabet avantajını sürdürmeyi başarsa, ABD'ye ihracatın döviz kurundan bağımsız olarak artması muhtemeldir. Bu, yuan döviz kurunun 2015 ile 2018 arasındaki dönemde %21 oranında güçlenmesiyle teyit edildi, bu da bu dönemde ticaret açığının düşmesine yol açmadı.

4. Çin şu anda Amerikan ürünleri için en hızlı büyüyen ihracat pazarı ve yıllık ortalama %15 büyüme oranıyla tek ihracat pazarıdır. Geçtiğimiz on yılda, ikili ticaret hacminde önemli bir artış oldu ve bu, Çin'in bu göstergede Kanada'dan sonra ABD'li ticaret ortakları arasında 2. sırada yer almasına izin verdi. Ticaret cirosunun artmasıyla birlikte ABD'nin Çin ile olan ticaret açığı büyümeye devam etti.

Çin'i döviz kurunu belirlemeye yönelik piyasa süreçlerine ve mekanizmalarına tam olarak dahil etmek, kaçınılmaz olarak Amerikan haneleri için daha yüksek fiyatlara ve şirketler için harcamalara yol açacak öznel ve siyasallaştırılmış önlemlerden daha etkilidir.

Çin'in para politikası, yuan'ın uzun vadeli bir değer kazanmasını öngörmektedir. Öte yandan, yuan'ın Amerikalı üreticiler ve ihracatçılar için yeniden değerlendirilmesinin olumlu etkisi, Çin'den artan ithalat fiyatlarından kaynaklanan zararlarla dengelenebilir. Dahası, yuanın değer kazanması ve piyasa döviz kuru oluşumuna geçiş, Çin makamlarının hazine bonosu satın alma ihtiyacını azaltabilir, çünkü yuanı düzenlemeye gerek olmayacak ve ABD borçlanma senetlerine olan talebin düşmesine yol açacaktır. Çin parasının değer kazanmasının bir sonucu olarak, üretimin ABD'ye geri dönme olasılığı da çok düşüktür, çünkü bu durumda, yabancı firmaların üretim tesislerini Doğu'nun diğer ülkelerine taşımaları daha karlı olacaktır. Para konusunda Pekin üzerinde baskı yaparak ABD'nin Çin'e ihracatını canlandırmaya gelince, bu da etkili görünmüyor, çünkü Çin ABD'den yapılan ucuz ithalata kısıtlayıcı önlemler

uygulayabilir. Bu nedenle, Çin'in para reformunu ABD ile ilişkiler bağlamında ele almak için, ticaret ve yatırım engellerini azaltmak, Çin'in yabancı şirketlere karşı ayrımcı sanayi politikasını sona erdirmek gibi dış ticaret politikasının diğer hedeflerini dikkate alan entegre bir yaklaşım gereklidir.

Açığın önemli boyutuna rağmen, yapısı ve nedenleri oldukça çok yönlüdür. Özellikle, komşu Asya ülkelerinden ve Amerika Birleşik Devletleri dahil diğer bölgelerden Çin'e kitlesel olarak aktarılan dünya üretim yapısındaki ve üretim kapasitelerinin lokasyonundaki değişiklikler, büyümenin ana argümanlarından biri olarak adlandırılıyor. Pek çok uzman, artan ticaret dengesizliğinin nedenlerinden biri olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin yüksek teknoloji malların ihracatına ilişkin aşırı düzenlemeleri ve yasaklayıcı önlemleri gösterdiğini belirtiyor.

Amerika Birleşik Devletleri, Çin ekonomisinin büyümesini sürdürmek konusunda güçlü bir çıkara sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki imalat ve tarımın yanı sıra hizmet ihracatı da yalnızca Çin ekonomisi genişledikçe ve Çin'de yükselen bir orta sınıfın satın alma gücü arttıkça büyüyecek. Amerika Birleşik Devletleri ticari hizmet ihracatında önemli bir fazlalık tutmaktadır ve gelecekte Amerikan tedarikçiler için Çin pazarının önemi sadece artacaktır.

Ticaret savaşları kapsamında, ABD ve Çin'in dünya ile olan toplam dış ticaretinin(ithalat ve ihracat) ve bu ticarete etki eden en önemli değişkenler olan Dolar-Yuan ve Euro-Dolar paritesinin VAR ve nedensellik analizi ile incelendiği bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir.

ABD ihracatının, kendi ithalatından ve Çin'in ihracat ve ithalatından gelen şoklara sadece bir dönemlik azalan tepki göstermesi ABD'in ihracat yapısının çok sağlam temelleri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ABD ihracatının Dolar-Yuan ve Euro-Dolar paritelerindeki şoklara tepki vermemesi, ABD ihracatı üzerinde döviz kurunun hiçbir baskı oluşturmadığını ifade edebiliriz. ABD ihracatının varyans ayrıştırması analizinden elde edilen sonuçlara göre de, ABD ihracatının değişiminde sadece kendi geçmiş değerlerinin çok önemli ölçüde etkili olması, bu kanaati doğrular niteliktedir.

Dikkat edilmesi gereken bir husus da, analize dahil edilmiş diğer değişkenlerin ABD ihracatı üzerinde nedensel etkiye sahip olmamalarıdır.

ABD ithalatının, ABD ithracatı ve ithalatında ve Çin ihracatında gerçekleşen şoklardan sadece bir dönem azalan etkilenmesi, Euro-Dolar ve Dolar-Yuan paritelerindeki gerçekleşen şoklardan ise etkilenmemesi ABD ithalatının da sağlam temeller üzerine kurulduğu bir göstergesidir. Hem ABD ihracatının hem de ABD ithalatının şoklara karşı bu kadar dayanıklı olması, dünya ticaretinde ve ticaret savaşlarında ABD'nin hükümlerinin kolay kolay sarsılmayacağını göstermektedir.

Çin ihracatı ise, ABD ihracatı, ABD ithalatı Euro-Dolar paritesinde gerçekleşen şoklara bir dönem azalan tepki gösterse de kendi ihracatında gerçekleşen şoklara birinci, dördüncü ve sekizinci dönemler anlamlı tepkiler göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, sonuç olarak, Çin ihracatının kendi iç dinamiklerinde şoklara gecikmeli tepkileri, Çinin ihracat potansiyelinin ABD'ye kıyasla dengeden sapmalar yaşaması daha büyük olasılık içindedir.

Bu analizden elde edilen bulguları tek cümle ile özetlersek, Çin ihracatı ABD ihracatından daha fazla olsa da, şoklara karşı dayanıklılığı ABD kadar güçlü değildir.

KAYNAKÇA

Ataklı, R:	Uluslararası ticaret hacminin gelişiminde rol üstlenen dünyanın başlıca ticaret merkezlerinin geçmişten günümüze değerlendirmesi. (Unpublished dissertation). Onsekiz Mart University Institute of Social Sciences, Çanakkale, 2011.
Bayraktutan, Y:	Uluslararası iktisad. Kocaeli Üniversitesi Çalışma Kitabı, 2012.
Bernard Hoekman, M. K:	The Political Economy of the World Trading System: From GATT to WTO. Oxford: Oxford University Press, 1995.
Bieling Hans-Jürgen:	Internationale Politische Ökonomie: Eine Einführung. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007.
Blonigen, B. A:	A review of the empirical literature on FDI determinants. Atlantic Economic Journal, 2005.
David Kreutzer, Karen Campbell, William Beach, Ben Lieberman, and Nicolas Loris:	“A Renewable Electricity Standard—What It Will Really Cost Americans,” Heritage Foundation Center for Data Analysis Report No. CDA 10-03, May 5, 2010, at http://www.heritage.org/Research/Reports/2010/05/A-Renewable-Electricity-Standard-What-It-Will-Really-Cost-Americans ; Paul Midler, “The Cost of Driving in China,” Forbes, April 20, 2010, at http://www.forbes.com/2010/04/19/china-tolls-car-travel-markets-economy-infrastructure.html May 21, 2010.
Boudreaux, D.J:	Does Increased International Mobility of Factors of Production Weaken the Case for Free Trade? Cato Journal, 2004.
Carniels, M.C.J:	‘Regional Differences in Technology: Theory and Empirics’,

	Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology, 1996.
Frédéric Robert-Nicoud:	The structure of simple 'New Economic Geography' models. Economics Department, University of Geneva, 2003
Fujita M., Krugman P. and A. Venables:	The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade (Cambridge (Mass.): MIT Press), 1999.
Fujita, M., and T. Mori:	'Structural stability and the evolution of urban systems' Regional Science and Urban Economics, 1997
Dunning, J. H:	Towards and eclectic theory of international production: Some empirical tests. Journal of International Business Studies, 1980.
U.S. Census Bureau, NAICS database (Washington, DC: U.S. Department of Commerce, Foreign Trade Division):	http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html , 2018.
U.S. Department of Treasury, Treasury International Capital System:	"Foreign Portfolio Holdings of U.S. Securities," at http://www.ustreas.gov/tic/shlhistdat.html , May 21, 2010.
The World Bank:	Twrkiye'ye Genel Bakış, http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview , 2016.
Zhao Litao and Yin Xiangru:	Technology as a Battle Ground: US Demands, China's Responses, EAI Background Brief No. 1403,

U.S. Census Bureau, NAICS database:	Washington, DC: U.S. Department of Commerce, Foreign Trade Division, March. http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html , 2018.
Ministry of Commerce of China:	2012 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment, 2012.
The State Council:	Guojia zhongchangqi kexue he jishu fazhan guiha gangyao, 2018.
Steers, R. M., & Nardon, L:	Managing in the global economy. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2006.
The Fifth Plenary Session of the 16th Central Committee:	The "Independent Innovation" Strategy is the most innovative," http://www.china.com.cn/chinese/zhuanti/5zqh/1001813.htm , 2005.
China's Ministry of Foreign Affairs website:	www.fmprc.gov.cn , 2018.
China Watch:	"The Emergent Industrial Policy", 2003.
Peoples Republic of China:	Trade Policy Review report by the PRC, 2006.
Ohlin, B:	Interregional and International Trade. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933
Heritage Foundation:	"The Federal Budget in Pictures: Budget Chart Book," at http://www.heritage.org/budgetchartbook/ , 2016.
Ferrantino,	The nature of US-China trade in advanced technology

Michael, Robert Koopman, Falan Yinug, and Zhi Wang:	products. Comparative Economic Studies, 2010.
Derek Scissors:	“Deadlines and Delays: Chinese Revaluation Will Not Bring American Jobs,” Heritage Foundation WebMemo No. 2855, April 6, 2010, at http://www.heritage.org/Research/Reports/2010/04/Deadlines-and-Delays-Chinese-Revaluation-Will-Still-Not-Bring-American-Jobs , 2010.
Fontagne, Lionel, Guillaume Gaulier, and Soledad Zignago:	Specialisation across varieties within products and North-South competition. CEPII Working Paper, 2007.
Fujita, M., And Thisse, J. F:	Economics of Agglomeration (Cambridge: Cambridge University Press), 2002.
Haberler, G:	“Some Problems in the Pure Theory of International Trade”, The Economic Journal, 1950.
Fung, K.C., Ilzaka, H. and Siu, A:	“Japanese direct investment in China”, China Economic Review, 2003.
Irwin, D:	Against the Tide. Princeton: Princeton University Press, 1996
Krugman, P., and M. Obstfeld:	International economics: Theory and policy. 4th ed. Reading, MA: Addison-Wesley, 2012.
Krugman, Paul:	Increasing Returns and Economic Geography, Journal of Political Economy, 1991.
Krugman, Paul and	Globalization and the Inequality of Nations, Quarterly Journal

A. Venables:	of Economics, 1995.
Krugman, Paul and A. Venables:	Integration, specialization and adjustment, European Economic Review, 1997.
Landreth, H. and D.C. Colander:	History of Economic Thought 4th Edition, 2002.
Hertel, T. W:	China's Accession to the WTO: Timing is everything. West Lafayette: Center for Global Trade Analysis, Purdue University, 2000.
Helpman, Elhanan:	The size of regions, in Topics in Public Economics. Theoretical and Applied Analysis, ed. by D. Pines, E. Sadka and I. Zilcha (Cambridge: Cambridge University Press), 1997.
Gallup, J.L and J. Sachs:	'Geography and economic development' in B. Pleskovic and J.E. Stiglitz (eds) 'Annual World Bank Conference on Development Economics; 1998', World Bank, Washington DC, 1999.
Koopman, Robert, Zhi Wang, and Shang-jin Wei:	How much of Chinese exports is really made in China? Assessing foreign and domestic value-added in gross exports. NBER Working Paper 14109, June, 2008.
Jones, R.W:	Comparative Advantage and the Theory of Tariffs. Review of Economic Studies, 1961.
Jerald J. Fletcher and Zheng Chuguang:	"U.S.-China ACTC Research Overview," January 2013. http://www.us-china-cerc.org/pdfs/US/4A_ENG_1.pdf , 2013.
Rawski, L. B:	China's great economic transformation. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2008.

World Trade Organization:	Overview and Future Direction. https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45417 , 2019.
Xinhua:	“China Tackles Underlying Economic Problems,” August 3, 2004, at http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-08/03/content_357329.htm , May 21, 2010
USITC, China:	Intellectual Property Infringement, Indigenous Innovation Policies, and Frameworks for Measuring the Effects on the U.S. Economy, 2014.
Rahman, M.M. and Ara, L.A:	Bangladesh Trade Potential: a Dynamic Gravity Approach, Journal of International Trade Law and Policy, 2010.
U.S.-China Economic and Security Review Commission, Hearing on U.S:	China Clean Energy Cooperation, written testimony of Leocadia I. Zak, April 25, 2014.
Pyke, D., Robb, D. and Farley, J:	“Manufacturing and supply chain in China: a survey of state-, collective-, and privately-owned enterprises”, European Management Journal, 2000, 18:6, 577:89.
Pugel, T.A.:	International Economics 12th Edition, 2004.
Puga, D. and A.J. Venables:	‘Agglomeration and economic development; import substitution versus trade liberalisation’, Economic Journal, 1999.
Price, A. H:	The China syndrome: How subsidies and government intervention created the world's largest steel industry. Washington: Wiley Rein & Fielding LLP, 2006.
Philip R. Lane and	"The external wealth of nations mark II: Revised and extended

Gian Maria Milesi-Ferretti:	estimates of foreign assets and liabilities, 1970–2004", Journal of International Economics 73, November, 2007.
Pervez N. Ghauri, P. R. C:	International Marketing. s.l.:McGraw-Hill Higher Education, 2010.
Öztürk, N:	Dış ticaret - kuram politika uygulama. İstanbul: Palme Yayıncılık, 2009.
Nolan, P. and Zhang, J:	"Globalization challenge for large firms from developing countries: China's oil and aerospace industries", European Management Journal, 2003, 21:3, 285:99.
Rugman, A. M:	Inside the multinational: The economics of internal markets. New York, NY: Columbia University Press, 1981.
Rodrik, D:	Making room for China in the World economy. Cambridge: Harvard Kennedy School, 2009.
Redding, Stephen and Anthony J. Venables:	Geography and Export Performance: External Market Access and Internal Supply Capacity, NBER Working Paper 9637. at http://www.nber.org/papers/w9637 , 2003.
Robert Z. Lawrence:	Crimes and Punishments? Retaliation under the WTO (Washington, DC: Peterson Institute for International Economics), 2003.
Robert Marlay:	U.S.-China Clean Energy Research Center Overview, briefing to the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Washington, DC, 2014.
Riley, K:	"Motor vehicles in China: the impact of demographic and economic changes", Population and Environment, 2002, 23:5, 479:94.
Ricardo D:	On the Principles of Political Economy and Taxation. 3rd Ed.

	London: John Murray, 1821.
Staley, Charles E:	A history of economic thought: from Aristotle to Arrow, 1989.
Schumacher R:	Adam Smith's theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics. Erasmus Journal for Philosophy and Economics, 2012.
Salvatore, Dominick:	International economics: trade and finance. Hoboken: Wiley, 2011.
Leamer, E. E:	The Heckscher –Ohlin model in theory and practice. Princeton, NJ: Princeton University Printing Services, 1995.
Rugman, A. M:	Reconciling internalization theory and the eclectic paradigm. Multinational Business Review, 2010.
Scott C. Bradford, Paul L.E. Grieco, and Gary Clyde Hufbauer:	"The Payoff to America from Global Integration," in C. Fred Bergsten, ed., The United States and the World Economy: Foreign Economic Policy for the Next Decade Washington, 2001.
Staley, Charles E:	A history of economic thought: from Aristotle to Arrow. Oxford: Blackwell, 1989.
Smith, B:	Principles of macroeconomic analysis. Melbourne: Australian National, 2003.
Smith A:	The Wealth of Nations. New York: The Modern Library, 1776.
Sin, L.Y.M. and Tse, A.C.B:	"Market orientation and business performance", European Journal of Marketing, 2003, 37:5, 910:36.
Seyidoğlu, Halil:	Uluslararası iktisat. İstanbul: Güzem Yayınları, 2001.

Şentürk, C:	Dış ticaret - büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme: türkiye ve gelişmekte olan ülkelerde ihracata dayalı büyüme hipotezinin testi. (Unpublished dissertation). Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences, Isparta, 2007.
Lee E. Preston, D. W:	The Rules of the Game in the Global Economy: Policy Regimes for International Business. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1997.
Li, J., Khatri, N. and Lam, K:	“Changing strategies postures of overseas Chinese firms in emerging Asian markets”, Management Decision, 1999, 37:5, 445:56.
Lindert, P.H. and T.A. Pugel:	International Economics, 10th Edition, 1996.
MacFarquhar, Roderick (ed.):	Sino-American Relations, 1949-71, New York: Praeger Publishers, 1972
Machlup, F:	A History of Thought on Economic Integration. New York: Columbia University Press, 1977.
Magretta, J:	“Fast, global, and entrepreneurial: supply chain management, Hong Kong style”, Harvard Business Review, September-October, 1998
Maneschi, Andrea:	Comparative advantage in international trade: a historical perspective. Cheltenham (UK): Edward Elgar, 1998.
Wayne Morrison:	“The Made in China 2025 Initiative: Economic Implications for the United States,” In Focus no. 7-5700, Washington D.C, 2017.
Wayne Morrison:	China-U.S. Trade Issues, Congressional Research Service 7-5700 RL33536, 2018.

Wang, Zhi, and Shang-Jin Wei:	What accounts for the rising sophistication of China's exports? NBER Working Paper Series 13771, February, 2008.
David Lague and Charlie Zhu:	“Special Report —The U.S. Government Lab Behind China's Nuclear Power Push,” Reuters, December 20, 2013. http://in.reuters.com/article/2013/12/20/breakout-thorium-idINL4N0FE21U20131220 ; World Nuclear Association, “Thorium,” http://www.world-nuclear.org/info/current-and-future-generation/thorium/ , 2013.
Fujita, M., P. R. Krugman and A. J. Venables:	The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1999
Dieckheuer, Gustav:	Internationale Wirtschaftsbeziehungen. München: Oldenbourg, 2001
David Stanway:	“China Approves Massive New Coal Capacity Despite Pollution Fears,” Reuters, January 7, 2014. http://www.reuters.com/article/2014/01/07/ , 2014.
Koyucuklu, Nazif:	İktisadi Olaylar Tarihi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2902, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, No: 3, İstanbul, 1982.
Isobel Doole, R. L:	International Marketing Strategy: Analysis, Development and Implementation. London: Cengage Learning, 2008.
Zia K. Cromer:	“China's WAPI Policy: Security Measure or Trade Protectionism?” Duke Law & Technology Review, 2005.
Morrison, W. M:	China - U.S. Trade Issues. Washington: Congressional Research Service, 2009.
Morrison, W. M:	China - U.S. Trade Issues. Washington: Congressional Research Service, 2012.

Michael A. Riley and Ashlee Vance:	“China Corporate Espionage Boom Knocks Wind Out of U.S. Companies,” Bloomberg, 2012.
Matsuyama, K:	"Increasing Returns, industrialization, and indeterminacy of equilibrium," Quarterly Journal of Economics, 1991, 106:2, 617:50.
Mehmet, Ozay:	Westernizing the third world: the Eurocentricity of economic development theories. London: Routledge, 1999.
Melemen, M:	Uygulamalı dış ticaret işlemleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2003.